

600084194W

KRITISCHE AANMERKINGEN

OVER DE

FRANSCHE SPRAAKKUNST.

KRITISCHE AANMERKINGEN

OVER DE

FRANSCHE SPRAAKKUNST,

AAN ONDERWIJZERS EN EXAMINATOREN

OPGEDRAGEN,

DOOR

DR. W. G. BRILL.

45

LEIDEN,
E. J. BRILL.
1856.

INHOUD.

VIERDE HOOFDSTUK,

SYNTAXIS.

INLEIDING.

Definitie der Syntaxis.

In het vorige stukje van dit werk (1) heb ik afkeurend vermeld, dat de leer der vorming van het meervoud der zamengestelde zelfstandige naamwoorden in de leerboeken der Fransche Spraakkunst tot de Syntaxis gebracht wordt. »Gelukkig," zeide ik daar, »zijn wij niet gehouden de vraag te beantwoorden, welk begrip de Fransche Spraakkunst-schrijvers van de Syntaxis hebben."

Aan de beantwoording dezer vraag kunnen wij ons thans, nu wij tot de behandeling van eenige punten uit de Syntaxis der Fransche taal overgaan, niet langer onttrekken. Onnoodig is het niet, eene poging te doen ter opklaring der begrippen aangaande den aard der Syntaxis; want hoe vele onderwijzers zouden er wel wezen, die zich behoorlijk rekenschap vermogen te geven, wat in dit deel der Grammatica al of niet te huis behoort? Zoo veel is zeker, dat wie deze kennis uit de Fransche Spraakkunsten meent te kunnen opdoen, verkeerd onderricht is.

In de Grammatica van NOËL en CHAPSAL heet het: »De Syntaxis heeft het gebruik en de constructie der woorden tot voorwerp: zij stelt de verbuigingen of uitgangen

(1) Bladz. 24.

vast, waarmede zij in den zin moeten optreden, en de plaats, die zij daarin moeten vervullen." Het tweede gedeelte dezer definitie behelst eene verklaring van haar eerste gedeelte: dus eene definitie van eene definitie. Dit is een gebrek, want waarom dan niet het eerste gedeelte weggelaten? Hoe het zij, uit de verklaring blijkt, dat wij door *het gebruik der woorden* de aanwending der verbuigingen, en door *de constructie* de plaatsing der woorden in den volzin te verstaan hebben.

Deze definitie nu is onvolledig; maar met hetgeen zij inhoudt, zouden wij vrede kunnen hebben, als wat hier de aanwending der verbuigingen genoemd wordt, zoo veel kon beteekenen als *woordvoeging*; dan toch zouden wij in de definitie het hoofdbestanddeel der Syntaxis, de leer, namelijk, van de betrekkingen der woorden in den volzin, met zijne twee onderdeelen: *woordvoeging* en *woordschikking*, vermeld vinden. Doch dan zou de uitdrukking: *aanwending der verbuigingen*, onjuist zijn: slechts enkele verbuigingen zijn de teekens van zulke betrekkingen; andere, zoo als de meervoudsuitgangen der substantieven, zijn dit niet, en, omgekeerd, zijn er verscheidene betrekkingen, die niet door verbuigingen worden uitgedrukt. Maar de praktijk bewijst, dat men onder *het gebruik der woorden* iets anders verstaat, dan dat wat beter *woordvoeging* heet. Men begrijpt, namelijk, onder die uitdrukking tevens iets, dat kennelijk in de Syntaxis niet te huis behoort. Zoo zien wij in de *Grammaire*, waarin wij deze definitie lezen, en in verscheidene andere, in de Syntaxis de behandeling opgenomen van het *geslacht* van sommige zelfstandige naamwoorden, en treffen wij in dezelfde leerboeken van de leer van de vorming des meervouds, die reeds in het eerste gedeelte der Spraakkunst behandeld

was, in de Syntaxis op nieuw eenige bijzonderheden aan. De leer nu van de vorming des meervouds behoort, even als die van het geslacht, uitsluitend tot dat deel der Spraakkunst, hetwelk, na de *Klankleer* en de *Woordvorming*, *Over den aard en de verbuiging der woorden* handelt. Welk eenen maatstaf de Fransche Spraakkunst-schrijvers gebezigd hebben om de eene bijzonderheid van de leer des geslachts en der vorming des meervouds tot dat gedeelte der Spraakkunst, en de andere weder tot de Syntaxis te brengen, dit lust ons niet na te gaan: zeker is het, dat hier geene scherpe lijn getrokken is of kon worden. Voorts plaatsen de *Grammaire* van Noël en Chapsal, en de meeste met haar, in de Syntaxis de volgende hoofdstukken: *over 't gebruik van het lidwoord*, *over 't gebruik der hulpwerkwoorden*, *over 't gebruik van de wijzen des werkwoords*, enz. Al deze hoofdstukken nu behooren niet in de Syntaxis. Het gebruik der rededeelen en der meeste verbuigingsvormen vloeit onmiddellijk voort uit het begrip der woorden en vormen, en behoort dus daar behandeld te worden, waar dit begrip wordt uiteengezet, dat is, wederom in het Hoofddeel der Spraakkunst *Over den aard en de verbuiging der woorden*. In de Syntaxis worde over het gebruik van geene verbuigingsvormen gehandeld, dan van die, wier aanwending niet te verklaren is zonder eene opzettelijke behandeling van de werking en de betrekking der woorden op elkander, en van dezen aard zijn slechts de dependentie- en de congruentievormen.

De auteur van de *Grammaire des Grammaires* schijnt gevoeld te hebben, hoe een groot deel der Spraakleer tot de Syntaxis gebracht werd zonder er in te huis te behooren. Ten minste heeft hij de partij gekozen om alles wat

de verbuiging en het gebruik der rededeelen betreft, in een deel der Grammatica te behandelen, waaraan hij tot opschrift geeft: *Over de woorden, beschouwd als middelen om gedachten uit te drukken.* Maar wat blijft er nu bij hem voor de Syntaxis over? Kennelijk is hij verlegen geweest, wat onder deze rubriek te brengen. Hij waagt zich niet aan eene definitie, en geeft slechts eenige onbeduidende opmerkingen over hetgeen hij *construction grammaticale* noemt, dat is, over de plaatsing der woorden in den zin. Voorts bevat zijne zoogenaamde Syntaxis voor verre het grootste gedeelte eenige punten, die, zoo als de *pleonasmus* en de *syllepsis* tot de Rhetorica, of, zoo als de paragrafen over dubbelzinnige en onduidelijke uitdrukkingen, tot eene *Stylistiek* of *Stijlleer* behooren. Met al dezen van elders geleenden inhoud beslaat zijne Syntaxis slechts een twintigtal bladzijden in zijn zeer lijvig boek. Uit alles wat wij aangevoerd hebben kan men duidelijk bespeuren, dat de Fransche Spraakkunst-schrijvers met de Syntaxis verlegen zijn geweest. Zij begrepen, dat de omvang der Syntaxis nagenoeg tegen dien der andere deelen der Spraakkunst diende op te wegen, daarom brachten zij er zaken in, die er niet in behooren, of, zoo zij dit niet van zich konden begrijpen, kreeg de Syntaxis eene waarlijk droevige gedaante.

Wij keren tot de definitie van Noël en Chapsal terug. Al hield die definitie ook in, zeiden wij, dat de Syntaxis de leer is van de onderlinge betrekkingen der woorden in den volzin, dan nog zou zij onvolledig wezen. De Syntaxis toch is, kort en goed, niets anders dan *de leer van den volzin*, en vereischt men in de definitie de opsomming van hetgeen tot de leer van den volzin behoort, dan dient er, in de eerste plaats, in vermeld te worden,

dat zij handelt *over het wezen en de bestanddeelen van den volzin*; eerst in de tweede plaats, dat zij de leer van *de onderlinge betrekkingen der woorden in den volzin*, dat is de woordvoeging en de woordschikking, behelst; en eindelijk nog ten derde, dat zij *de betrekkingen der volzinnen onderling* verklaart. Het eerste dezer drie hoofdbestanddeelen der Syntaxis wordt in de Fransche Spraakkunsten onder de rubriek *logische analysis* afgehandeld; van eene opzettelijke behandeling van het laatste gedeelte ziet men geen spoor.

Dit een en ander voer ik slechts aan om te doen inzien, dat men toch niet met Fransche Spraakkunsten te rade ga om te weten, wat men door Syntaxis te verstaan heeft, opdat de onjuiste begrippen, die men uit die Spraakkunsten opdoet, den weg niet afsnijden om door raadpleging van betere bronnen een recht begrip van de zaak te krijgen. Maar mijne bedoeling is niet, van dengenen, die in ons vaderland voor Nederlandsche jongelieden eene Fransche Spraakleer bewerkt, de volledige behandeling van het wezen van den zin enz. en van de onderlinge betrekkingen der volzinnen te vergen. Integendeel, het Leerboek eener vreemde taal moet al wat tot de algemeene grammatica behoort, bekend veronderstellen, en zich slechts ten doel stellen de vormen en eigenaardigheden der vreemde taal bekend te maken.

De definitie, door de *Grammaire selon l'Académie* gegeven, is ook tamelijk onvolkomen. Zij luidt aldus: »het woord *Syntaxis* beteekent *schikking*, *zamenvoeging* (*arrangement*, *construction*). Men noemt dus Syntaxis dat deel der Spraakkunst, dat handelt over de schikking, de zamenvoeging van woorden en volzinnen." De auteurs zijn afgegaan op de grammatische beteekenis van het Grieksche woord *Syntaxis*, en dit was eene onvei-

lige vraagbaak, aangezien de naam eener zaak niet altijd den ganschen inhoud en alle eigenschappen dier zaak kan bevatten. Voorts schijnen zij de woorden *arrangement* en *construction* als synonymen te gebruiken: dit moet men wel afleiden uit het gemis van een voegwoord tusschen beiden, en uit de omstandigheid dat zij *arrangement* en *construction* zonder onderscheid op woorden en op volzinnen toepassen; ook kan één woord (Syntaxis) in één verband niet twee onderscheidene beteekenissen tegelijk bezitten. Aldus is deze definitie hoogst dubbelzinnig.

Minder dubbelzinnig is de definitie van POITEVIN: »Het woord *Syntaxis* beteekent *constructie*, *schikking* (*arrangement*). Dus is de Syntaxis dat deel der Spraakkunst, hetwelk handelt over de schikking der woorden, over de zamenvoeging der uitgebrachte oordeelen (*propositions*), over de logische betrekkingen der volzinnen (*phrases*) onderling, en over de algemeene en bijzondere wetten, die men in acht moet nemen om zijne taal en stijl naauwkeurig, zuiver en sierlijk te maken." Hier lezen wij niets van aanwending der verbuigingen noch van het gebruik der woorden, en toch handelt POITEVIN daarover in zijne Syntaxis, evenzeer als de Schrijvers van andere *Grammaires*. Voorts vermeldt deze definitie in de laatste plaats, en wel op eene breedsprakige wijze, eene bijzonderheid, die niet tot de Syntaxis, maar tot eene afzonderlijke wetenschap, de Stylistiek, behoort.

A. OVER DE BESTANDDEELEN VAN DEN VOLZIN EN HUNNE EIGENSCHAPPEN.

§ 1. *Het werkwoord* être *als koppelwoord beschouwd.*

Eene eerste aanmerking, die wij op de logische analy-

sis, in de Fransche Spraakkunsten voorgedragen, te maken hebben, betreft de leer, dat elk gezegde noodwendig bestaat uit het zoogenaamde verbum substantivum (*être*, *zijn*), met een naamwoord, hetzij bijvoegelijk, hetzij zelfstandig, en dat derhalve ieder ander werkwoord moet opgeloost worden in het werkwoord *être* en een tegenwoordig deelwoord; zoodat *je lis*, zou zijn *je suis lisant*. Ziedaar voorwaar eene allerzonderlingste leer! Het zal noodig zijn, den waren aard der zaak daartegen over te zetten.

In het gezegde moet men onderscheid maken tusschen den stoffelijken inhoud en den band, die het gezegde met het onderwerp der rede verbindt. Deze betrekking tusschen het onderwerp en het gezegde is iets zuiver grammatisch formeels: zij is een gedachteding, waaraan niets stoffelijks beantwoordt: de taal kan haar onmogelijk uitdrukken: zij kan haar, zoo als alle betrekkingsbegrippen, slechts *aanduiden*. Tot zulk eene *aanduiding* nu dienen de voornaamwoorden, en werkelijk wordt dan ook de band tusschen het onderwerp en het werkwoord grammatisch tot stand gebracht door een persoonlijk voornaamwoord, hetwelk het onderwerp vertegenwoordigt, achter aan het werkwoord te hechten. Het aangehechte voornaamwoord is verschillend naar gelang het onderwerp *de eerste*, *de tweede* of *de derde* persoon is, en voorts onderscheiden naar het *getal* van het subjekt. Alzoo maakt de aanhechting van het persoonlijk voornaamwoord de persoonsverbuiging des werkwoords, en deze persoonsverbuiging de verbinding uit tusschen het onderwerp en het werkwoord, dat tot gezegde dient. In het Fransch zijn wel de sporen der voornaamwoorden aan de uitgangen des werkwoords voor een goed deel uitgewischt, maar zij zijn niettemin duidelijk genoeg voorhanden; zoo is de *s*, het ken-

merk van den tweeden persoon enkelvoud: *tu aimes*, en desgelijks de *t* van den derden persoon enkelvoud, een afgeknot voornaamwoord: de *t* van den derden persoon enkelvoud gaat in den tegenwoordigen en den onbepaald verledenen tijd van de eerste conjugatie voor eene euphonische letter door, omdat zij hier slechts behouden blijft, wanneer de welluidendheid het vordert: *aime-t-il*, *aima-t-il*, voor *aimet-il* (amat), *aimat-il* (amavit).

Waar geen werkwoord, maar slechts een naamwoord voorhanden is om de gedachte uit te drukken, die de spreker met het onderwerp zijner rede verbindt, daar neemt men, het is waar, het werkwoord *zijn* te baat om de verbinding tot stand te brengen, maar om geene andere reden, dan omdat men een woord noodig heeft, dat de persoonsverbuiging toelaat. Om nu bij ontstentenis van een werkwoord tot noodhulp te dienen is het werkwoord *zijn* bijzonder geschikt, aangezien het niets dan het bloote *bestaan* uitdrukt, en dus het praedikaat, door een naamwoord uitgedrukt, ongewijzigd laat. In zoo verre nu kan het werkwoord *zijn* de benaming *koppelwoord* dragen, of wel *verbum substantivum* heeten, in tegenoverstelling van alle andere werkwoorden, die dan voor *verba adjectiva* gelden. Maar, ik herhaal het, de verbinding tusschen het praedikaat en het onderwerp komt door het werkwoord *zijn* niet wegens zijnen stoffelijken inhoud tot stand, maar wegens de persoonsverbuiging, die dit werkwoord met ieder ander werkwoord gemeen heeft: dus heeft geen werkwoord, om volkomen in staat te zijn het praedikaat te vormen, de hulp van het werkwoord *zijn* van noode. Men ziet het, de Fransche taalkundigen en zij, die hen volgen, keren de zaak juist om. In plaats van te erkennen, dat de verbinding tusschen onderwerp en gezegde

door het werkwoord *zijn* slechts daarom tot stand komt, omdat het een werkwoord is, zoo als ieder ander, zeggen zij, dat andere werkwoorden geschikt zijn om met het onderwerp verbonden te worden, omdat zij het werkwoord *zijn* in zich begrijpen zouden; ja, zij komen tot de buitensporige leer, dat er eigenlijk slechts één werkwoord is, namelijk, het werkwoord *être*, en dat alle andere werkwoorden slechts in zoo verre werkwoorden zijn, als zij dit werkwoord in zich begrijpen.

Maar wat is dan toch het werkwoord *être* zelf? In den grond is het ook een *verbe adjectif*, en slechts door wijziging der beteekenis geschikt geworden om het bloote *bestaan* uit te drukken. Geen woord ter wereld heeft oorspronkelijk eene abstrakte beteekenis. Ik neem tot voorbeeld het Engelsche werkwoord *to grow*. Dit beteekent *worden*, als ik zeg: *he grows old;* maar het beteekent ook *groeijen*, zoo als de vergelijking met dit ons werkwoord, waarmede het identiek is, reeds aanduidt. Nu beweer ik, dat niet de beteekenis *groeijen* uit die van *worden* is ontstaan; maar wel, omgekeerd, de beteekenis *worden* uit die van *groeijen*. Het laatste valt onder de zinnen, het is door eenig teeken aanduidbaar en met behulp van zulk een teeken kon de klank, die het begrip *groeijen* uitdrukte, verstaanbaar gemaakt worden. Had men eenmaal een woord voor de in de zinnen vallende zaak zoo werd het begrip van dat woord van zelve, onwillekeurig en noodwendig, als een beeld van een of ander onstoffelijk begrip aangewend. Stel daarentegen de onstoffelijke beteekenis als het oorspronkelijke, zoo zult gij verlegen zijn om de vraag te beantwoorden, hoe men den klank, die zulk een begrip uitdrukte, verstaanbaar heeft kunnen maken.

Dus mag men veilig aannemen, dat ook het werkwoord *être* oorspronkelijk eene stoffelijke beteekenis zal gehad hebben. De wortel van *être* is de klank *as: être* staat voor *esre*; *re* is uitgang van den infinitief; dus blijft *es* over, dat in de oorspronkelijke gedaante *as* in het Sanskrit bewaard is. Dit *as* nu, ik schroom niet het te beweren, is oorspronkelijk één met een anderen wortel *as*, die *bewegen*, *slingeren*, beteekent. Zoo veel is zeker, dat ons werkwoord *wezen*, hetwelk wij voor *zijn* kunnen gebruiken, en dat den verleden tijd en het volmaakte deelwoord aan dit ons werkwoord levert, oorspronkelijk *blijven* beteekent, en alzoo eene handeling of toestand te kennen geeft, die met behulp van de tegenstelling van het *voortbewegen*, als een *blijven staan*, door de zinnen gevat kan worden.

Doch laat ons de verbuigingsvormen van dat werkwoord *être* zelve in het Fransch eens een oogenblik nagaan! *J'étais:* ziedaar een vorm, die etymologisch onmogelijk tot *être* kan gebracht worden: *étais* staat voor *estais*, en dit is een verbuigingsvorm van het Latijnsche stare (*staan*), dat ook *été* (Ital. *stato*) en *étant* (Lat. stans) oplevert, en in het Spaansch geheel en al als verbum substantivum kan gebruikt worden. Ook in meer dan eenen tongval van de Duitsche taal leent het werkwoord, dat aan het Lat. stare beantwoordt, zich in menige uitdrukking tot hetzelfde gebruik: men denke slechts aan ons: *hij staat schuldig* en het Eng. *he stands guilty*. *Staan* is zoo veel als *blijven staan*, en dit *blijven staan*, wij zagen het, is de grondbeteekenis van ons *wezen*. Vandaar de geschiktheid van stare, *staan*, om als verbum substantivum te dienen. Maar niettemin heeft het steeds oorspronkelijk eene stoffelijke beteekenis, en *j'etais pauvre* is eigenlijk *ik stond arm*. In één woord, *étais* is een waar *verbe adjectif*, en zou

volgens de leer der Fransche taalkundigen bij de analysis in *j'étais étant* moeten opgelost worden. Men ziet, hoe ver men het met die leer kan brengen!

Nog eenen anderen wortel brengt de verbuiging van het werkwoord *être* aan den dag in den *onbepaald verleden tijd* (ten onrechte dusgenaamden *parfait* of *passé défini*): *je fus*. Dit *fus* is het Latijnsche *fui*, dat in het Grieksche *φύω*, en in het Sanskritsche bhû, nog in de stoffelijke beteekenis van *geboren worden*, *groeijen*, gebruikelijk is. Men ziet alles dient tot bevestiging van het beweren, dat *être*, evenzeer als elk ander werkwoord, oorspronkelijk voor een zoogenaamd *verbe adjectif* moet gehouden worden.

§. 2. *Het zoogenaamde* attribut.

In de Fransche *Grammaires* wordt het praedikaat of gezegde algemeen met den naam *attribut* bestempeld, en dit wordt almede in de Nederlandsche scholen nagevolgd. De naam attribuut evenwel met het daarvan afgeleide *attributief* moet voor eene betrekking bewaard blijven, die van de betrekking tusschen onderwerp en gezegde (dat is, de praedicatieve betrekking) onderscheiden moet worden. Zeg ik: *de brave mensch heeft een gerust geweten*, dan staan de bijvoegelijke naamwoorden tot hunne substantieven in de attributieve; zeg ik, daarentegen: *de mensch is braaf*, *het geweten is gerust*, dan staan zij tot de substantieven in de praedicatieve betrekking. In het eerste geval is de hoedanigheid in het begrip van het voorwerp der gedachte, als een bestanddeel van dit begrip, opgenomen; in het andere geval wordt zij eerst door het oordeel des sprekers aan het voorwerp der gedachte toegekend. Deze daad van *toekennen* heet in het Fransch *attribuer*. Hieruit volgt, dat de naam zelve van attribuut, in den

zin van praedikaat niet ongepast is; maar, zoo als ik zeide, de naam attribuut is nu eenmaal in de Grammatica's van allerlei talen op eene andere betrekking toegepast ten behoeve van eene onderscheiding, waarvan de noodzakelijkheid in de oppervlakkige Fransche *Grammaires* niet erkend wordt. Intusschen heeft men deze onderscheiding reeds noodig, wanneer men rekenschap zal geven van de verschillende betrekking, waarin, bij voorb., het woord *vainqueur* voorkomt in dezen zin, al naar de verschillende opvatting: *On voyait leurs drapeaux vainqueurs sur les champs de bataille.* Beteekent deze zin: *men zag hunne overwinnende standaarden op de slagvelden*, dan is *vainqueur* attributief; beteekent hij: *men zag hoe hunne standaarden overwinnaars waren op de slagvelden*, dan is *vainqueur* praedicatief met zijn substantief verbonden.

§. 3. *Het zoogenaamde* complément.

Complément is mede eene onjuiste benaming. Men neme ze dus niet over, noch trachte ze door *aanvulling* te vertalen. Zij vloeit voort uit de onjuiste voorstelling eener zaak, voor welke wij den alleszins gepasten naam *bepaling* bezitten. Dit staat ons thans te bewijzen.

Wanneer ik, bij voorbeeld, den zin: *de mensch heeft een geweten*, wijzig tot: *de brave mensch heeft een gerust geweten*, is dan met de toevoeging van die beide bijvoegelijke naamwoorden de zin *vollediger gemaakt*, is hij *aangevuld*? O neen! De ongewijzigde zin: *de mensch heeft een geweten*, is reeds zoo volledig mogelijk; ja! hij was voller, dan de gewijzigde, hij hield oneindig veel meer in; hij omvatte alle mogelijke menschen en sloot geen geweten, hoedanig ook, buiten. Dus heeft de zin door de toevoeging niets aangewonnen, integendeel, hij

heeft zijne algemeenheid verloren: de gedachte is beperkt, is *bepaald* geworden. Daarom beantwoordt de naam *bepaling* (*détermination*) volkomen aan den aard der zaak, aan de werking onzer rede: denken is onderscheiden, is grenslijnen trekken, is bepalen; onderscheiden is scheppen, ook op het gebied der redekunde, even als op het gebied der cosmogonie, volgens het woord: *en God maakte scheiding tusschen het licht en tusschen de duisternis; ... en het uitspansel make scheiding tusschen wateren en wateren:* ook in de gedachten is de chaos voller dan de schepping. — De naam *complément*, daarentegen, beantwoordt slechts aan de bloot stoffelijke operatie van het *bijvoegen* of *bijschrijven:* want, het is waar, de boven vermelde zin vordert, gewijzigd, bij het uitspreken meer tijd, en neemt op het papier meer ruimte in, dan vóór dat hij gewijzigd was; hij heeft meer omvang, meer uitgebreidheid gekregen, en alleen in deze beteekenis spreekt men van eenen *uitgebreiden zin* voor eenen zin met bepalingen; maar hoe uitgebreider een zin op het papier, des te enger beperkt de inhoud.

En welke definitie wordt van dit zoogenaamde *complément* in de Fransche Spraakkunsten gegeven? In de *Grammaire* van Noël en Chapsal lees ik: » Behalve de drie logische, noodwendige bestanddeelen van den zin (het onderwerp, het werkwoord, dat is, het koppelwoord, en het attribuut, dat is, het gezegde) is er nog een vierde, dat zuiver grammatikaal is en dat slechts dient om de volledige mededeeling der gedachte gemakkelijk te maken. Dit bestanddeel is het *complément*." Het is waarlijk alsof er sprake is van eenig middel om stotterende menschen in het spreken behulpzaam te zijn. De bepalende woorden maken de volledige uitdrukking der gedachte niet ge-

makkelijk, maar mogelijk, of nog beter: de juiste uitdrukking der gedachte vordert noodwendig de vermelding van alle bepalingen. Alzoo is de bepaling, zoo niet noodwendiger, dan ten minste even noodwendig, als die der overige bestanddeelen van den zin. Het is waar, een zin zonder bepalingen kan volledig zijn; dus behoeven er niet noodwendig bepalingen in eenen zin voor te komen; maar waar in eenen zin bepalingen voorkomen, daar komen zij er noodwendig voor, zoo de zin ten minste geenen onzin behelst.

Doch, zal men zeggen, de Schrijvers passen die definitie op het *complément* als zuiver grammatikaal bestanddeel van den zin toe, en straks spreken zij van een logisch complement, »waardoor (dus definiëren zij het hier) alles te kennen wordt gegeven, wat dient tot de volledigmaking (*achèvement*) van het onderwerp of het attribuut (dat is, het gezegde)." Het is moeijelijk te doorgronden, hoe de Schrijvers er toe gekomen zijn om van het complement als van een zuiver grammatikaal bestanddeel van den zin te spreken. Evenwel heb ik hieromtrent een vermoeden, dat ik wil mededeelen.

Op de vorige bladzijde hunner *Grammaire* hadden de Schrijvers onderscheid gemaakt tusschen grammatische en logische ontleding van den zin: de eerste geeft rekenschap van de soort, waartoe elk woord behoort, dat in den zin voorkomt; de tweede geeft rekenschap van de logische bestanddeelen van den zin. Een enkel logisch bestanddeel kan in verscheidene woorden uitgedrukt wezen, bij voorbeeld, wanneer ik zeg: *de jongen is door ijver gekenmerkt*, in plaats van: *de jongen is ijverig*. In dit geval zijn, volgens onze Schrijvers, de ter uitdrukking van het éene logische bestanddeel medewerkende woorden zuiver gram-

matikale termen. Alleen de logische bestanddeelen nu zijn, altijd volgens onze Schrijvers, de *noodwendige* bestanddeelen van den zin. Die logische bestanddeelen zijn drie in getal. Dus elk bestanddeel daarboven is niet noodwendig. De zuivere grammatische bestanddeelen zijn geene noodwendige bestanddeelen. Is nu wat zuiver grammatisch is, niet noodwendig, dan is ook wat niet noodwendig is, zuiver grammatisch. Zietdaar, zoo het mij toeschijnt, den paralogismus, waarin de Schrijvers zich hebben verward, eenen strik, waaraan zij evenwel met eene voorbeeldige gelatenheid ontspringen door straks van een *logisch complément* te spreken, alsof er na hunne redenering nog plaats voor een complement van dezen aard over was.

Wij hebben de onjuiste begrippen en verkeerde benamingen betreffende het complement nog niet alle aangewezen. Na eenige voorbeelden van zinsontleding heet het: »aldus kan het complement van het subjekt en van het attribuut bestaan of in een *modificatief*, of in een *régime*, of in eenen afhankelijken zin." Door een *modificatief* verstaan onze Schrijvers, zij zeggen het zelven in eene parenthesis, een bepalend bijvoegelijk naamwoord, deelwoord of bijwoord. — Wij willen in eenvoudige termen opgeven, wat zij schijnen te hebben willen zeggen. Eerst merk ik op, dat zij het complement des onderwerps van dat des attribuuts onderscheiden. Dit is naar behooren; maar dan is er ook eene bijzondere benaming voor elk dezer onderscheidene complementen noodig. Zoo noeme men dan de bepalingen van het subjekt *adnominale*, die van het praedikaat *adverbale* bepalingen. Maar om het wezen van de verdeeling der bepalingen in klassen begrijpelijk te maken, deele men de zaak dus mede. De

bepalingen staan tot het bepaalde woord niet altijd in dezelfde betrekking. Die betrekking is of eene betrekking van *inhaerentie*, en dan duidt het bepalende woord eene hoedanigheid of omstandigheid aan, die slechts als *in* het bepaalde woord *begrepen* kan gedacht worden; of zij is eene betrekking van *dependentie*, en dan beteekent het bepaalde woord eene werking, van welke het bepalende woord het *voorwerp* is of de *richting* aangeeft. Zietdaar wat de Schrijvers met hun *modificatif* en met hun *régime* hebben willen aanduiden. *Modificatif* is in hunne taal eene *inhaerente*; *régime*, eene *dependente* bepaling. Als *modificatif* kan volgens hen slechts een bijvoegelijk naamwoord, een deelwoord en een bijwoord optreden. Zoo vergeten zij dan, dat ook een zelfstandig naamwoord als *modificatif* van een ander zelfstandig naamwoord kan optreden, dat is, in de betrekking van inhaerentie tot een ander zelfstandig naamwoord kan staan, en toch is, om maar een enkel geval te noemen, de *appositie* niets anders dan een zelfstandig naamwoord in die betrekking tot een ander zelfstandig naamwoord optredende. Ook zien zij over het hoofd, dat zelfs het werkwoord tot zijn subjekt in de betrekking der inhaerentie staat. Of, wanneer ik zeg: *God regeert*, geeft dan *regeert* geene modificatie aan 't begrip *God?* Is regeren dan niet het begrip eener eigenschap, die als in God bestaande, aan God *inhaerent*, gedacht wordt?

Maar onze Schrijvers voegen bij het *modificatif* en *régime* nog eene derde categorie. Dit mag vreemd heeten, want eene derde categorie van bepalingen is er niet: alle mogelijke bepalende woorden staan tot het bepaalde woord of in de betrekking der inhaerentie of in die der dependentie, en op deze twee betrekkingen zijn de tweeërlei grammatische verschijnselen van *congruentie* en van *rectie*

gegrond. Laat ons nader zien, wat zij als derde categorie opgeven. Het complement, zeggen zij, kan ook bestaan *in eenen afhankelijken zin.* Het is waar; maar de bepaling, door eenen afhankelijken zin uitgedrukt, is geene wijze van bepaling, gecoördineerd aan die twee vermelde betrekkingen. Integendeel, de afhankelijke zinnen zijn niets anders dan bepalingen, die, in plaats van in enkele woorden, in zinnen bestaan, en even als de bepalingen, die in enkele woorden bestaan, kunnen zij of in de betrekking van inhaerentie of in die van dependentie tot het door hen bepaalde woord optreden. Zeg ik: *de man, die zijnen plicht doet, is te prijzen*, zoo staat de afhankelijke zin in de betrekking van inhaerentie tot *de man;* zeg ik: *ik zie, dat hij zijnen plicht doet*, dan staat de afhankelijke zin in de betrekking van dependentie tot het transitieve werkwoord *zie.* Dus wordt door onze Schrijvers als derde categorie opgegeven, wat in de beide vorige categoriën reeds begrepen was, alsof iemand zeide: *er zijn drie sexen onder de menschen: mannen, vrouwen en kinderen.*

Voordat wij tot een ander onderwerp overgaan, willen wij nog eene plaats uit dezelfde *Grammaire* toelichten. Zij is deze: »het werkwoord *être*, dat eigenlijk alleen op den naam *werkwoord* aanspraak mag maken, kan geenerlei complement (dat is, bepaling) bij zich hebben, omdat het in zich zelve eene volledige beteekenis heeft. Als ik zeg: *je suis à votre service*, dan is *à votre service* geen complement van *je suis*, maar van het uitgelaten *dévoué.* Zeg ik: *vous êtes dans l'erreur*, dan is *dans l'erreur* geene bepaling van *vous êtes*, maar van het verleden deelwoord *tombé*, dat er onder verstaan wordt."
Zietdaar de leer der ellipsen tot het uiterste gedreven!

Zou werkelijk zulk een keurig gekozen woord als *dévoué* bij *à votre service*, zulk een eigenaardige overdrachtige term als *tombé* bij *dans l'erreur* noodwendig voor den geest staan van al wie zulke eenvoudige uitdrukkingen bezigt? Zouden niet veeleer *à votre service*, *dans l'erreur*, bijwoordelijke uitdrukkingen zijn, en zou niet juist uit zulke zinnen als *je suis à votre service* genoegzaam blijken, dat zulke bijwoordelijke uitdrukkingen, even goed als een bijvoegelijk of zelfstandig naamwoord, met het werkwoord *zijn* een praedikaat kunnen vormen? Ware de voorstelling onzer Schrijvers de juiste, dan zouden wij Nederlanders ons in groote ongelegenheid gebracht zien, daar wij genoodzaakt zouden wezen bij alle onze bijwoordelijke uitdrukkingen, die met het werkwoord *zijn* in het praedikaat kunnen staan, de deelwoorden te gaan opsporen, die, zoo het heet, ons, terwijl wij spreken, bijliggen. Of wie kan zonder belagchelijke spitsvondigheid zeggen, van welk uitgelaten woord de volgende bijwoordelijke uitdrukkingen de bepalingen zouden zijn: *ik ben voornemens; de man is van meening; hij is van adel; het is niet van noode; de zaak is van belang; zij zijn niet bij hunne zinnen?* Doch weet gij, waar die leer vandaan komt? Natuurlijk wederom van een verkeerd begrip. De Schrijvers verkeren in de meening, dat in: *je suis à votre service*, dit *à votre service* eene bepaling is van het attribuut. Daarom moet er een attribuut verzonnen worden; want *suis* kan toch niet als attribuut worden beschouwd. Maar *à votre service* is geene bepaling van het attribuut, het is geene adverbale bepaling: het is het attribuut, het praedikaat zelve, welk praedikaat, zoo als wij zeiden, eigenlijk eene inhaerente bepaling van het subjekt is.

Maar is het nog wel eens waar, dat het werkwoord *être* geenerlei bepaling kan hebben? Deze verzekering vloeit daaruit voort, dat onze Schrijvers het bestaan van *existentiale* zinnen over het hoofd gezien hebben. Zeg ik: *God is*, dan heb ik eenen existentialen zin, die het *aanwezen* van het subjekt verzekert, en zeg ik: *God is overal*, dan heb ik eenen zoogenaamden *uitgebreiden* existentialen zin, dat is, eenen existentialen zin, waarin het werkwoord *zijn* voorkomt met eene bepaling.

§. 4. *Vermenigvuldiging der bestanddeelen van den zin.*

Het subjekt en het attribuut, heet het in de Fransche Spraakkunsten, zijn *eenvoudig* of *zamengesteld*. Wanneer een zin niet meer dan één subjekt of niet meer dan één praedikaat heeft, dan heet hij een *eenvoudig* subjekt of praedikaat te hebben; heeft hij, daarentegen, meer dan één subjekt of praedikaat, dan heet dit subjekt of praedikaat *zamengesteld*.

Deze benaming *zamengesteld* is onjuist, omdat *zamenstelling* in de Spraakkunst steeds eene vereeniging is van twee ongelijke. Dus is een zamengesteld woord zulk een woord, waarin twee ongelijksoortige woorden of twee woorden van eene ongelijke betrekking tot één geworden zijn: woorden als *doofstom*, waarin twee gelijksoortige woorden in gelijke betrekking voorkomen, noemt men daarom ook te recht *oneigenlijk zamengesteld* of slechts *zamengekoppeld*. Zoo spreekt men voorts van eenen *zamengestelden zin*, dat is, zulk eenen zin, in welken twee ongelijksoortige zinnen, een hoofdzin en een afhankelijke zin, tot één geworden zijn; bij voorbeeld: *Dat is waar, omdat het eenvoudig is.* Ook aan de verbinding van

nevengeschikte zinnen, het is waar, geeft men den naam van *zamengestelden* zin; maar als men de zaak naauwkeurig beschouwt, is ook daar waar twee nevengeschikte zinnen vereenigd worden, steeds de eene logisch ondergeschikt aan den anderen, hetzij de eene den tijd of de omstandigheid, hetzij hij den grond van hetgeen in den anderen beweerd wordt, opgeeft; bij voorbeeld: *Griekenland bloeide; het Noorden lag in nacht en nevel bedolven*, dat is, *toen Griekenland bloeide, lag het Noorden in nacht en nevel bedolven.*

De zorg geeft niets, en is een ijdel hartbedroeven,
Maar naarstige arbeid geeft hetgeen we op aard behoeven.

dat is: *terwijl de zorg niets geeft en een ijdel hartbedroeven is, zoo geeft naarstige arbeid wat wij op aard behoeven.* — *Het is de ure der dankzegging; vandaar die heilige stilte*, dat is, *omdat het de ure der dankzegging is, heerscht hier die heilige stilte.* Waar tusschen twee zinnen zoodanige betrekking niet bestaat, mag men veilig de beide zinnen als niet-zamengesteld beschouwen: daar staan de zinnen of niet tot elkander in rechtstreeksch verband, of er bestaat een naauwer verband dan zamenstelling, er bestaat *zinszamentrekking*, die daar aanwezig is, waar twee zinnen één of meer gemeenschappelijke bestanddeelen hebben, welke deswegens slechts eens behoeven uitgedrukt te worden. Zijn de beide zinnen zoo naauw verbonden, dat men, als het ware, de gewrichten der onderscheidene zinnen niet meer merkt, dan bestaat er niet eens meer zinszamentrekking, maar men heeft eenen zin met *zamengeschikte* deelen. Dus is er zamentrekking, waar Bilderdijk zegt: *het bloed ontvliet de wonde, het licht zijn brekend oog;* maar men heeft

samengeschikte zindeelen, als men zegt: *de kunst om tot het oog zoowel als tot het oor te spreken*, of: *tot oog en oor te spreken*. Waar alzoo de Fransche Spraakkunst, bij voorbeeld, van een *samengesteld subjekt* spreekt, zou ik wenschen, dat liever van *samengeschikte subjekten* gesproken werd.

Maar ik moet de beschouwing, die aan het aangevoerde ten grondslag ligt, tegen eene afwijkende meening verdedigen. Men ziet, namelijk, dat ik om de verbinding van gelijke zindeelen in éénen zin te verklaren, het oorspronkelijk bestaan van afzonderlijke zinnen voor elk dier zindeelen aanneem. Inderdaad, zoo vele subjekten en praedikaten er in eenen zin voorkomen, zoo vele oordeelen moeten er in den geest zijn voorafgegaan, zoo vele zinnen liggen er dus aan den éénen zin ten grondslag. Tegen deze leer komt Prof. Roorda op (1): »Zulke complexe zinnen (zegt hij, en complexe zinnen zijn bij hem zinnen, waarin zamengeschikte bestanddeelen voorkomen), zulke complexe zinnen ontstaan niet zóó, dat de mensch, terwijl hij denkt of spreekt, eerst twee of meer enkelvoudige zinnen zich denkt, en dan daaruit één *tezamenstelt*. Neen, zij worden zóó complex, als zij zijn, in de gedachten geboren. — Ook mag men het zich niet zóó voorstellen, dat men zulk een lid van een complexen zin, wèl in een afzonderlijken volledigen zin *denkt* of zich voorstelt, maar het korter of beknopter *zegt* of uitspreekt. Neen, *denken* en *spreken* is hetzelfde: het *denken* van den redelijken mensch is een zich voorstellen in *woorden* door middel van de *rede* of *spraak*."

(1) Over de deelen der Rede, bl. 222. 2de uitgaaf.

De stelling: *denken en spreken zijn één*, is in zoo verre waar, dat beide correlatief zijn; maar evenmin als de stelling algemeen waar is, dat er niets is in het denken, wat niet ook in het spreken is, eene stelling, die een zoo geleerd beoefenaar van zoo menige in vormrijkheid bij de onze achterstaande taal, als Prof. Roorda is, de eerste zou zijn om te ontkennen, — evenmin is de tegenovergestelde stelling waar, dat er niets is in het spreken, wat niet ook is in het denken. Wil men weten wat in het spreken is en niet tevens in het denken, ik antwoord: alles wat tot het bloot stoffelijke gebied behoort, en hiertoe moet men natuurlijk de mindere of meerdere uitvoerigheid der uitdrukking brengen. Het spreken is een kunstig zamenvoegen uit losse stukken; in het denken, daarentegen, is alles zamengewassen, even als in de natuur en het leven. Zoo nu het verstand die verrichting van het denken komt ontleden, moet men niet duchten, dat aan het denken eene te omslachtige werking wordt toegedicht; dan toch zou men juist de fout begaan, die men schijnt te willen bestrijden: men zou zich van het denken eene grove stoffelijke voorstelling maken. [1]

Nog voert Prof. Roorda (ter aangehaalder plaatse) een bezwaar aan. Zou men, zegt hij, eenen zin als dezen: *Dat kind danst en springt en zingt den geheelen dag*, zich des noods als uit deze drie zinnen zamengesteld kunnen denken: *Dat kind danst den geheelen dag, en dat kind springt den geheelen dag, en dat kind zingt den geheelen dag*; een zin als deze: *Werken en bidden moe-*

---

(1) In zijne *Syntaxis van de Hebreeuwsche taal*, bladz. 294, betoont Prof. Roorda zich, voor het overige, minder afkerig van de leer, die hij in zijn werk: *Over de deelen der Rede*, bestrijdt.

ten zamengaan, laat zich niet als zamengesteld beschouwen uit deze twee zinnen: *werken moet zamengaan*, *en bidden moet zamengaan.* Dit bezwaar heb ik zelve, in mijne Syntaxis bl. 14, opgeworpen; doch als iets, dat de ontleding eenigzins moeijelijk maakte, maar geenszins als iets, dat de stelling, volgens welke elk zamengeschikt zindeel eenen volledigen zin veronderstelt, volstrekt omverwierp. Men moet, namelijk, onderscheid maken tusschen werkelijke en bloot formeele zamenschikking. In dien zin nu: *werken en bidden moeten zamengaan*, bestaat er eene bloot formeele zamenschikking der subjekten; de twee subjekten zijn, logisch, niet volkomen gecoördineerd, maar het eene is aan het andere ondergeschikt: de zin beduidt: *bidden moet met werken gepaard gaan:* dus is hier inderdaad slechts één subjekt. Evenzoo beteekent een zin als deze: *Jan en Piet zijn het oneens*, zoo veel als: *Jan twist met Piet*, of: *Piet twist met Jan*, zoodat een der beide subjekten slechts formeel is en de waarde eener bepaling heeft. In eenen zin als: *armen en rijken ontmoeten elkander*, duidt de taal in den vorm *elkander* zelve aan, dat een der beide zamengeschikte subjekten de waarde heeft van het objekt; het wederkerige *elkander* toch dwingt ons den zin te verklaren: *de eenen*, dat zijn *de armen*, *ontmoeten de anderen*, dat zijn *de rijken.*

Ten slotte mag ik niet verzuimen op te merken, dat Noël en Chapsal slechts van een zamengesteld subjekt en attribuut gewagen. Dus schijnen zij slechts van zamengeschikte subjekten en praedikaten te weten. Intusschen kunnen de bepalingen, evenzeer als de subjekten, zamengeschikt wezen, ja de zamenschikking der bepalingen is veel belangrijker, dan die der hoofdbestanddeelen

van den zin, aangezien, bij gene de vraag in aanmerking komt, of de zamengeschikte bepalingen, *ondergeschikt*, *onverbonden* of *nevengeschikt* zamengeschikt zijn: eene vraag, die dan ook in de Fransche Spraakkunst niet wordt opgeworpen, maar wier behandeling ik hier achterwege mag laten, omdat ik mij daarmede in de Syntaxis onzer taal (1) bezig gehouden heb.

§. 5. *Soorten van zinnen.*

Ook wat er in de Fransche Spraakkunsten over de soorten der zinnen geleerd wordt, is hoogst onvolkomen.

Wij noemen zoo beknopt mogelijk de verschillende soorten van zinnen, die de Syntaxis moet verklaren.

De zinnen zijn te onderscheiden: A. *naar den spreekvorm*; B. *naar den denkvorm*; C. *naar den omvang*.

A. Naar den spreekvorm in: I. *bevestigende*, en II. *ontkennende*.

B. Naar den denkvorm in: I *oordeelende* en II. *wenschende*.

I. De oordeelende zijn te onderscheiden in: 1. *assertorische*, 2. *potentiale*, en 3. *peremptorische*.

II. De wenschende in: 1. *vragende*, 2. *optatieve*, en 3. *imperatieve* zinnen.

C. Naar den omvang in: I. *beknopte*, en II. *uitgebreide*.

II. Naar den aard zijner bepalingen is de uitgebreide zin: of 1. *eenvoudig*, of 2. *zamengesteld*.

2. Zamengesteld heet de zin, zoo de bepaling den aard van eenen zin heeft. De bepalende zin nu is: 1) *nevengeschikt*, of 2) *ondergeschikt*, dat is, *afhankelijk*.

2) De afhankelijke zin nu is: *a*. een *substantieve*, *b*. een *adjektieve*, *c*. een *adverbiale* zin.

---

(1) Bladz. 17, 18. en 158—169.

c. De adverbiale is: *a*) *plaats-* of *tijdbepalend; b*) *comparatief*, *proportionaal* of *restrictief; c*) *conclusief, causaal* of *finaal; d*) *hypothetisch* of *concessief; e*) *modaal*.

Bovendien zijn er, uit een zuiver grammatisch oogpunt, *elliptische* en *verkorte* zinnen.

Ziet hier dan een nog niet eens volledig *schema* van de soorten der zinnen. Wij deelden het mede om daarnaar te beoordeelen, wat de Fransche taalkundigen ons leveren.

Noël en Chapsal kennen van al die verschillende soorten slechts *hoofdzinnen* en *afhankelijke zinnen*. De eerste onderscheiden zij in *absolute* en *relatieve;* de laatste in *bepalende* (*déterminatives*) en *verklarende* (*explicatives*). Voorts onderscheiden zij de zinnen nog in *volledige*, *elliptische* en *onontwikkelde* (*implicites*).

Zietdaar alles, en ware het nog slechts juist!

Absoluut noemen zij den hoofdzin, die van gecoördineerde hoofdzinnen de eerste plaats inneemt. Dus lost zich dit onderscheid op in een bloot verschil van orde. Neen! absoluut is de hoofdzin, die niet bloot in relatieven zin hoofdzin kan genoemd worden. En wat nu is een relatieve hoofdzin? Immers zulk een zin, die wel afhankelijk is, maar eenen derden zin wederom tot hoofdzin dient; bij voorbeeld: *ik vereer den mensch*, *die den tijd*, *welke hem vergund is*, *goed besteedt*. Hier is de zin: *die den tijd goed besteedt*, een afhankelijke zin; maar relatief is hij een hoofdzin, in zoo verre hij den afhankelijken zin *van den tweeden graad* (1): *welke hem vergund is*, tot hoofdzin dient. Men mag inderdaad vragen, waartoe komen de Fransche Spraakkunstschrijvers met onderscheidingen voor den dag, die zij zelven niet vatten?

---

(1) Zie mijne Syntaxis, bl. 204

Het onderscheid tusschen *bepalende* en *verklarende* afhankelijke zinnen wordt door NOËL en CHAPSAL en door de Schrijvers der *Grammaire selon l'Académie* als eene op alle afhankelijke zinnen toepasselijke onderscheiding opgegeven; intusschen betreft zij slechts zulke zinnen, die door middel van een betrekkelijk voornaamwoord met een substantief van den hoofdzin worden verbonden, dat is, zoogenaamde relatieve of liever adjektieve zinnen. Dus maakt de vermelde verdeeling slechts eene onderverdeeling eener door de Schrijvers niet genoemde soort van afhankelijke zinnen.

Om dezen misstand te verhelpen, zoo schijnt het, heeft POITEVIN bij de *déterminatieve* en *explicatieve* afhankelijke zinnen nog eene derde soort gevoegd, te weten, van *circonstancieele* afhankelijke zinnen, welke hij dus definieert: »een circonstancieele zin bepaalt niet slechts een enkel bestanddeel van den zin, waarvan hij afhangt, maar den geheelen hoofdzin, aan welken hij door vermelding eener omstandigheid eene nadere bepaling geeft." Alle afhankelijke zinnen zouden dan circonstancieele zinnen moeten zijn, behalve de adjektieve afhankelijke zinnen. Maar dan deugt de definitie evenmin als de benaming. De benaming is te onbepaald, omdat men het begrip van *omstandigheid* al zeer ruim dient te nemen om in alle niet-adjektieve zinnen eene bepaling van omstandigheid te willen zien. De definitie zelve heeft de fout, dat zij veronderstelt, dat slechts adjektieve zinnen een enkel bestanddeel van den hoofdzin bepalen, en alle andere afhankelijke zinnen de waarde van zinsbepalingen hebben. Dit is intusschen geenszins het geval. Zeg ik, bij voorbeeld: *de vraag, of hij geschikt is, bleef onbeantwoord,* zoo bepaalt de afhankelijke

zin, hoezeer geen adjektieve zin, niettemin slechts een enkel bestanddeel van den hoofdzin.

Maar bovendien neemt POITEVIN eene derde klasse van zinnen aan nevens de hoofdzinnen en de *incidente* zinnen. Aan deze derde klasse geeft hij den naam van *gesubordonneerde* zinnen. Maar zijn dan de incidente zinnen geene gesubordonneerde zinnen? In de definitie, die POITEVIN van den circonstancieelen zin geeft, gebruikt hij zelve van den incidenten zin de uitdrukking, dat hij van den hoofdzin *afhangt:* Wat nu is *afhangen* of *afhankelijk zijn*, anders dan *gesubordonneerd zijn?* Zulk eene vergissing veronderstelt eene betreurenswaardige begripsverwarring. Doch welke zinnen worden dan in onderscheiding van de incidente zinnen door POITEVIN als gesubordonneerde zinnen opgegeven? Het zijn de zinnen, die met de conjunctie *que* aanvangen. Maar bedenkt de Fransche taalleeraar dan niet, dat juist in het Fransch de conjunctie *que* ook die zinnen kan inleiden, welke hij uitdrukkelijk van zijne *subordonnées* scheidt en onder de *incidentes* rangschikt. Als voorbeeld, namelijk, van circonstancieele incidente zinnen geeft hij op: *quand la bonne foi règne, la parole suffit*, en *si la vie et la mort de Socrate sont d'un sage, la vie et la mort de Jesus sont d'un Dieu.* Nu laten zich zoowel *quand* als *si* door *que* vervangen, zoodra slechts aan den afhankelijken zin, die met een dezer voegwoorden begint, een tweede gecoördineerd wordt; bij voorb.; *quand il a dit celà et qu'il ne s'est pas trompé; s'il vient et qu'il fasse ce qu'il a promis.* Wij zien wat er van POITEVIN's derde klasse van zinnen overblijft.

Wij gaan over tot de onderscheiding, door NOËL en CHAPSAL gemaakt, tusschen *volledige*, *elliptische* en

onontwikkelde zinnen.

Tegen de *elliptische* staan de *volledige* over; doch de benaming die tegen *onontwikkeld* overstaat, wordt niet genoemd. Dan had men ook de volledige zinnen niet bijzonderlijk moeten noemen. Wat Poitevin *expliciet* noemt, is niet, zoo als men recht heeft te verwachten, het tegenovergestelde van *onontwikkeld* (*impliciet*), maar hetzelfde als wat bij Noël en Chapsal *volledig* (*plein*) heet. Poitevin spreekt voorts nog van *expletieve* zinnen; doch deze zijn niets anders dan zinnen, welke eene pleonastische uitdrukking bevatten, en in de *Grammaire selon l'Académie recondantes* heeten.

Als voorbeeld van eenen elliptischen zin geven Noël en Chapsal onder anderen; *la maison est en cendres.* Hier kan ik geene ellipse zien. Wel is waar zeggen de auteurs, dat er *réduite* is uitgelaten; doch ik beweer, dat *être* hier de beteekenis heeft van *zich in den een' of anderen toestand bevinden.* Neemt men dit aan, dan is er geene ellipsis hoegenaamd. Men vergelijke voorts, wat boven (bl. 144) gezegd is. Een ander voorbeeld is: *quand viendrez- vous? Demain.* Hier is *demain* een elliptische zin. O ja! maar een elliptischen zin van een geheel anderen aard, dan die, welke gemeenlijk elliptische zinnen genoemd worden. Bij het antwoord behoeft men natuurlijk de reeds in de vraag vervatte bestanddeelen niet uit te drukken. Hier bestaat dus eene soort van *zinszamentrekking*, eene bloot syntactische, geene logische ellipsis.

Als *impliciete* (*onontwikkelde*) zinnen beschouwen dezelfde Schrijvers alle tusschenwerpsels, die een gevoel uitdrukken. Maar aan zulke gevoelsklanken, dit moet men hier tegen aanvoeren, ligt geene gedachte ten grondslag, en dit dient toch het geval te zijn, zal er van eenen

zin sprake kunnen wezen. Wel kan men een gevoel tot de stof eener gedachte maken: in plaats van *hélas!* kan ik wel zeggen: *j'en suis fâché;* maar daarom is een gevoel nog geene gedachte, en een gevoelsklank nog geen zin. De woordjes *ja!* en *neen!* zijn onontwikkelde zinnen: hierin hebben Noël en Chapsal gelijk. Doch om deze juiste opmerking worden zij door de Schrijvers van de *Grammaire selon l'Académie*, die nagenoeg alle hunne onnaauwkeurigheden navolgen, scherp berispt. *Ja* en *neen*, zeggen deze Schrijvers, zijn elliptische zinnen. En op welken grond beweren zij dit? op grond dat, zoo *ja* en *neen* impliciete zinnen moeten heeten, deze naam aan alle zinnen, waarmede men eene vraag beantwoordt, toe zou komen. Deze grond is valsch: *ja* en *neen* zijn termen, die eenen *geheelen* zin veronderstellen: zij noemen er zelfs geen deel van; dus kan er van geene *uitlating* (ellipsis) sprake zijn.

B. OVER DE ONDERLINGE BETREKKINGEN DER WOORDEN IN DEN VOLZIN.

I. *OVER DE WOORDVOEGING.*

a. Over de Regering.

§. 1. *Over de wijze, waarop de Fransche Spraakkunsten de leer van de Regering behandelen.*

Wanneer men de leerboeken der Fransche Spraakkunst naslaat om te zien, wat zij ons van de *regering* mededeelen, bespeurt men, dat dit belangrijkste van alle onderdeelen der Syntaxis daarin geene ernstige behandeling gevonden heeft. Laat ons zien, wat wij in Noël en Chapsal van dit leerstuk aantreffen.

Naar regels betreffende de regering der bijvoegelijke naamwoorden zoeken wij te vergeefs. Maar wat vinden

het vraagstuk, of men moet zeggen: *je leur ai entendu dire des choses...* of wel: *je les ai entendus dire* enz.

Bij de leer van de regering der werkwoorden kan mede ter sprake komen de behandeling van het vraagstuk, of eenig werkwoord eenen infinitief achter zich heeft met of zonder tusschenkomst eens voorzetsels, en zoo het een voorzetsel vóór den volgenden infinitief vereischt, of dit voorzetsel dan *à* of *de* zijn moet. Tot oplossing van dit vraagstuk geeft de *Grammaire* van Noël en Chapsal ten minste nog eenige lijstjes van werkwoorden in het Hoofdstuk over het gebruik van den infinitief. Maar wat geeft hier de *Grammaire selon l'Académie?* Zij doet niets dan de werkwoorden vermelden, die den infinitief zonder tusschenkomst eener praepositie vereischen, en dan voegt zij er bij: »de werkwoorden, achter welke de infinitief of *à* of *de* vóór zich krijgt, zijn talrijk; de lectuur en het gebruik zijn de eenige middelen om zich dit onderscheid (de Schrijvers willen zeggen: de kennis van dit onderscheiden gebruik) eigen te maken." Wat is zoo iets te verklaren anders dan afstand doen van zijn karakter als taalkundige en van zijne taak als Spraakkunstschrijver?

De *Grammaire* van Poitevin geeft niets meer dan de *Grammaire* van Noël en Chapsal. Zelfs de *Grammaire des Grammaires* is op het stuk van de regering der werkwoorden, zoo mogelijk, nog dorder. Daarentegen geeft zij eene uitvoerige, doch niet overal even juist beredeneerde lijst van de adjektieven, die eene bepaling vereischen, alsmede eene opzettelijke behandeling van de werkwoorden, die vóór den volgenden infinitief eene der praeposities *à* of *de* vorderen (1).

---

(1) In de Editie der *Gramm. des Gramm.*, welke ik gebruik (Bruxell.

Het scheelt veel, dat de leer van de regering volledig behandeld wordt in de Spraakkunsten, welke bepaaldelijk voor Nederlanders zijn bestemd. BAUDET ([1]) bepaalt zich bij lijstjes van bijvoegelijke naamwoorden en werkwoorden, die hunne bepaling deels door middel van *de*, deels van *à* bij zich bekomen, en menig verschijnsel op dit gebied, voor den Nederlander, zonder innige kennis van de Fransche taal, volstrekt ongehoord, blijft onvermeld.

De *Nouvelle Grammaire française à l'usage des Hollandais*, *par* G. VERENET ([2]), geeft boven het gewone nog vooreerst de voor Nederlanders onmisbare bijzonderheid, dat, indien het zoogenaamde *régime direct* het werkwoord voorafgaat, het in de onmiddellijke nabijheid des werkwoords vertegenwoordigd wordt door het persoonlijk voornaamwoord, bij voorbeeld: *vos serments vous les avez trahis.* Deze bijzonderheid echter behoort niet tot de leer der rectie. Eigenlijk geldt dezelfde regel ook bij ons. Zoodra, namelijk, de accusatief voorafgeplaatst en niet tevens door de omgezette woordorde

---

1837), zie ik eene zonderlinge fout in den titel van het Hoofdstuk, dat over het laatstgenoemde onderwerp handelt, ongeveer vijfentwintig maal herhaald. Die titel luidt: *verbes à l'infinitif régissant un autre verbe à l'aide de la préposition* etc., in plaats van: *verbes régissant un autre verbe à l'infinitif* etc. of: *verbes à l'infinitif régis par un autre verbe* etc.

(1) Ik wil het werk van dezen Schrijver, onder den titel van *Fransche Oefeningen* uitgegeven, hier niet noemen, zonder zijne hooge verdiensten te huldigen. De Opstellen, bepaaldelijk die ter vertaling in het Fransch, zijn met eene geleidelijkheid en zaakkennis ingericht, die niets te wenschen overlaat: overal treft men hier de hand des meesters, nergens weifeling, nergens een scheef oordeel aan.

(2) Dit werk kende ik nog niet, toen ik het vorige stukje van deze mijne *Aanmerkingen* schreef. Anders had ik daar vermeld, dat wat in dit werk omtrent den *passé défini* (bl. 274—285) wordt aangetroffen, van het juiste inzicht in het wezen van dezen tijd getuigt.

in het verband van den zin wordt opgenomen, moeten ook wij het voornaamwoord bij het werkwoord plaatsen; bij voorbeeld: *Uwe eeden, gij hebt ze verbroken. Een hart, dat niet bloeden kan, Gods almacht kan het vermorselen* (Borger) (1). Daarentegen met de omgezette woordorde: *uwe eeden hebt gij verbroken.* Het Fransch nu mist het middel om door verandering der woordorde aan te duiden, welke betrekking het vooraf gezonden objekt in den zin bekleedt, en is mitsdien genoodzaakt, dit door de aanwending van het persoonlijk voornaamwoord bij het werkwoord aan te duiden. Ook wanneer het praedikaat vooraanstaat, moet het bij het abstrakte werkwoord door het persoonl. voornaamwoord vertegenwoordigd worden; bij voorb: *ce qu'on n'est pas encore, on peut le devenir.* Uit dit alles is, dunkt mij, duidelijk, dat die bijzonderheid, in de Fransche Spraakkunst, tot de Hoofdafdeeling der *Woordschikking* behoort.

Bovendien geeft Verenet eenige werkwoorden op, wier regering voor Nederlanders moeijelijkheid zou kunnen baren. Maar de keus van het meerendeel dier werkwoorden bewijst, dat de auteur niet zonder reden op den titel van zijn werk plaatste: *ouvrage imité de l'Allemand.*

§. 2. *Over de benamingen* régime direct *en* indirect.

Deze benamingen reeds bewijzen, dat er geen grondig inzicht in den aard der *regering* bij de Fransche taalkundigen bestaat. Zij nopen tot menige onjuiste verklaring, die op hare beurt eene betere voorstelling in den weg staat. Ik laat daar, dat de benaming *régime in-*

(1) Zie voorts mijne Syntaxis, bl. 152.

direct geen onderscheid erkent tusschen twee verschillende, ja, tegenovergestelde naamvallen, den genitief en den datief; maar ik merk aan, dat, bijaldien zij op een *régime* zonder voorzetsel wordt toegepast (als in: *je lui donne*), in haar de veronderstelling ligt, dat de regering door middel van eenig voorzetsel de oorspronkelijke staat van zaken is: wie *lui* in *je lui donne* een *régime indirect*, dat is, *middellijk geregeerd woord*, leert noemen, leert daarbij noodwendig, *lui* in *à lui* of *à elle* op te lossen, als of *lui* eene verkorte zegswijze ware en de betrekking eigenlijk slechts door het voorzetsel *à* werd uitgedrukt. Zeg ik: *il a vécu dix ans*, zoo is het zonneklaar, dat ik hier geene beheersching aantref, gelijk te stellen met die, welke een transitief werkwoord op zijn voorwerp uitoefent, en op zoodanig voorwerp wordt de naam *régime direct* uitsluitend toegepast. Zoo moet dan dit *dix ans* voor een *régime indirect* verklaard en moet er geleerd worden, dat hier het voorzetsel *pendant* is uitgelaten, alsof voorzetsels, waar hun gebruik eenmaal, bij het verval der naamvalsvormen, als noodwendig ter uitdrukking der betrekking was ingedrongen, daarna weder voor weglating vatbaar waren. Hoe het zij, dus wordt het Fransch, door eene ter vergoelijking eener valsche stelling uit de lucht gegrepen verklaring, als met éénen slag van den accusatief van de *tijdruimte* beroofd, en bijgevolg tevens van die van de *maat*, het *gewicht* en de *waarde*, welke aan den accusatief van de tijdruimte volkomen analoog zijn. Zoo zou dan vóór den accusatief in: *ce bruit a été entendu une lieue à la ronde*, een voorzetsel in te vullen zijn, en evenzoo in: *il demeure deux étages plus bas; il vend son cheval dix*

cents francs; nous ne jouons que dix sous. Men beproeve het slechts in al deze uitdrukkingen voorzetsels in te lasschen, en men zal gevoelen, dat men der uitdrukking eene bepaaldheid of eene wijziging geeft, die met hare bedoeling in strijd is.

Neen! niet de uitdrukking der betrekking door middel van een voorzetsel is het oorspronkelijke, maar *du père*, *au père*, zijn als omschrijvingen van naamvallen te beschouwen; deze voorzetsels *de* en *à* vertegenwoordigen ontbrekende naamvalsvormen, en, zoo dringend is in de taal de behoefte om óf naamvallen, óf ten minste vormen te bezitten, die ze vervangen, dat *à* en *de* iets van den aard des voorzetsels hebben moeten opgeven om aan de uitdrukking van zulk eene betrekking, als de naamval te kennen geeft, dienstbaar te kunnen worden. Andere voorzetsels vormen met het zelfstandig naamwoord geen onafscheidelijk geheel: bij de zamenschikking van substantieven is het voldoende het voorzetsel slechts eenmaal, namelijk vóór het eerste, uit te drukken; — bij de volgende zelfstandige naamwoorden wordt het dan van zelve begrepen; — *à* en *de*, daarentegen, moeten bij ieder der zamengeschikte substantieven herhaald worden: zoo innig is de betrekking, die zij uitdrukken, met het begrip des substantiefs vereenigd. Zietdaar op welken grond wij beweren, dat *à* en *de* met het substantief eene verbinding aangaan, die de waarde van eenen werkelijken naamval heeft. Maar wat is dan de reden, dat ook het voorzetsel *en* voor elk der zamengeschikte zelfstandige naamwoorden moet herhaald worden? Omschrijft dan ook dit voorzetsel eenen naamval? Wel ligt de reden van de noodzakelijkheid der herhaling dezer praepositie eensdeels hierin, dat zij met het substantief eene soort

van bijwoordelijke uitdrukking vormt, waarin ook de reden te zoeken is, dat het lidwoord achter *en* gemeenlijk wegvalt; maar niettemin vervangt zulk eene bijwoordelijke uitdrukking, die oorspronkelijk eene plaatsbepaling inhoudt, wel degelijk eenigermate eenen naamval, en wel den *casus locativus*, die in menige taal bestaat. Wanneer men ziet, hoe zich in het Fransch en evenzoo in het Italiaansch, in welke taal *nel* en *sul*, nevens *del* en *al*, als naamvallen van het lidwoord aangemerkt worden, grammatische verbindingen gevormd hebben, geschikt om de plaats *waar* aan te duiden, dan ziet men eenigzins in, dat er in de taal een natuurlijke grond voor het ontstaan van eenen locatief aanwezig zijn moet (1).

Dat in het oude Fransch werkelijk naamvallen bestonden, moge uit enkele voorbeelden blijken. Wel waren de genitief en de datief niet door bijzondere uitgangen onderscheiden; maar het substantief liet zich in deze naamvallen gemakkelijk onderscheiden van den nominatief, daar deze naamval in het enkelvoud op eene *s* uitging. Zie hier dan een paar voorbeelden, waarin een substantief in de betrekking van den genitief staat, zonder dat deze betrekking door het voorzetsel *de* wordt uitgedrukt: *Et li fils l'empereor de Constantinople qui frere sa fame est* (VILLE-HARDOUIN), dat is, *en de zoon des keizers van Constantinopel, die broeder is zijner vrouw. En son père vergier* (*bele Idoine*, van AUDE-

(1) Het Italiaansche *nel* is eene zamenkoppeling van *in il* (*el*), en *sul* is zamengetrokken uit *super il.* Ook *dal*, *col* en *pel* worden in dezelfde taal als naamvallen van het lidwoord aangemerkt; en geen wonder, want de beide eerste zamenkoppelingen omschrijven den Latijnschen ablatief, de derde (*pel*), nevens *al*, den datief. Ook in het Fransch werd *en* voorheen met het lidwoord zamengetrokken: *el* voor *en le*, *els* en *es* voor *en les*, bij voorb.: *ès bras m'amie.* Vandaar nog: *docteur ès lettres.*

FROY-LE-BASTARD), dat is, *in den boomgaard haars vaders*. Van zulk een gebruik dagteekenen nog de namen: *BOIS-LE-DUC*, *bosch des Hertogen; hôtel-Dieu*, *hospitaal Gods;* en vele dergelijke. Nu nog enkele voorbeelden van eenen datief zonder voorzetsel *à*: *Ne le dirai fame ne home* (EUSTACHE D'AMIENS). *Contèrent ceste novelle le chardonal Perron de Chappes — et les autres bones gens* (VILLE-HARDOUIN) (1). Vandaar dat de herhaling der voorzetsels *de* en *à* bij zamengeschikte substantieven in het Oudfransch niet noodig is; bij voorbeeld: *Il s'enquerroit à bonnes personnes de l'estat et condicion de ceulx qui les demandoient* (JOINVILLE). *Et dona plain pooir à Nevelon l'evesque de Soissons et maistre Johan de Noyon de lier et deslier les pelerins* (VILLE- HARDOUIN) (2).

Dat voor het overige bij de zoogenaamde *pronoms régimes indirects lui* en *leur* geene ellipsis van eenig voorzetsel behoeft aangenomen te worden, blijkt uit den vorm dezer voornaamwoorden zelven. *Lui* is, wat zijnen oorsprong betreft, wel niet uitsluitend een datief: het is het Latijnsche illunc (3), hetwelk een accusatief is; de accusatief nu leverde den gemeenschappelijken vorm voor de verbogen naamvallen. Thans is *lui* zoo veel als eene versterking van het toonlooze *le;* vandaar het gebruik van dit voorzetsel in *lui - même l'a dit*, en achter voorzetsels. Slechts proclitisch (4) met het werkwoord verbon-

(1) Zie meer voorbeelden van den datief zonder voorzetsel: MÄTZNER, *Synt. der neufr. Spr.* I *S.* 229.

(2) Zie MÄTZNER, *t. a. pl. S.* 313.

(3) Zie het *eerste Stukje* van dit werk, bl. 16.

(4) *Proclitisch* heet een woord, zoo het in diervoege met een volgend woord verbonden wordt, dat het daarbij zijnen klemtoon verliest.

den, wordt het als gelijkslachtige datief enkelvoud gebruikt (1). *Leur* is onmiskenbaar het Latijnsche illorum, een genitief meervoud, die deels het bezittelijk voornaamwoord van den derden persoon meervoud, deels den proclitischen gelijkslachtigen datief meervoud van het persoonlijk voornaamwoord heeft geleverd. Alzoo is *leur* volkomen gelijk aan ons *haar*, naar zijn vroeger gebruik: dit voornaamw. toch, oorspronkelijk mede een genitief meervoud, leverde het bezittelijk voornaamwoord van den derden persoon meervoud, en eerst den datief, voorts ook den accusatief in de beide geslachten van het persoonlijke voornaamwoord van den derden persoon meervoud.

§. 3. *Over den dubbelen accusatief.*

De eerste regel, wij zagen het reeds, welken de *Grammaire* van Noël en Chapsal betreffende de regering der werkwoorden opgeeft, luidt: Een werkwoord kan geene twee *régimes directs* (dat is, geene twee accusatieven) hebben. Dezen regel noemden wij valsch. Niet dat wij het gewraakte vers van Racine: *ne vous informez pas ce que je deviendrai*, zouden willen verdedigen; maar deze woorden van Racine kunnen eene fout behelzen, en toch kan de regel, zoo algemeen gesteld, onwaar zijn. De auteurs, namelijk, hebben uitsluitend gedacht aan het geval, dat de beide grammatische objekten van een werkwoord *verschillende* voorwerpen te kennen geven. Maar zijn er dan geene werkwoorden, die twee grammatische objekten bij zich hebben, welke beide hetzelfde voorwerp

(1) Het Ital. *lui* is slechts schijnbaar identiek met het Fransche: de verschillende uitspraak maakt de klank *ui* in die beide talen gansch verschillend. Ik houd het Ital. *lui* voor ontstaan uit den Lat. datief *illuic*, en acht het vrouwelijke *lei* ontstaan uit den vrouwelijken accus. *illane*.

betreffen, en kunnen bij zulke werkwoorden, die twee grammatische objekten niet beide in den accusatief staan? Minder dan den onderzoeker van eenige andere taal voegde het dengenen, die de Fransche taal tot het voorwerp van zijn onderzoek koos, zulks te vergeten, vermits in het Fransch het getal van zulke werkwoorden met twee accusatieven grooter is, dan, bij voorbeeld, óf in het Nederlandsch óf in het Hoogduitsch, waar men voor den tweeden accusatief het voorzetsel *tot* (*zu*) of *voor* (*vor*), of de conjunctie *als* noodig heeft. Zoo zeggen de Franschen: *ils l'élurent, le nommèrent général; le proclamèrent, le couronnèrent roi.* Evenzoo: *cet apprenti venait d'être reçu maître*, waar men twee nominatieven heeft, die, wanneer de uitdrukking in den actieven vorm wordt overgebracht, twee accusatieven uitmaken. Voorts: *je le réputais homme d'honneur. Plusieurs gros bâtimens que nous jugeâmes bâtimens de guerre anglais* (Ségur aîné). *Ils n'osaient pas s'avouer républicains* (Thiers).

Evenwel, geven de twee voorwerpen van één werkwoord verschillende voorwerpen te kennen, dan mag in het Fransch slechts één van beiden in den accusatief staan. Het begrip van de noodwendigheid van dezen regel gaat in het Fransch zoo ver, dat, wanneer bij een transitief werkwoord, met eenen persoonsnaam als objekt bij zich, een werkwoord in den infinitief komt, met eenen zaaknaam in den accusatief, de beide werkwoorden tot eene eenheid worden verbonden en de persoonsnaam in den datief geplaatst wordt. Zoo zegt men, bij voorbeeld: *je leur ai entendu dire des choses:* hier is het persoonl. voornaamwoord het objekt van het transitieve werkwoord *ai entendu*, en *des choses* de accusatief van den infinitief *dire*: dus behoorde het te zijn: *je les ai entendus*

dire des choses; maar *entendre dire* wordt voor de voorstelling tot eene eenheid verbonden; de regel, dat geene twee accusatieven bij één werkwoord geduld worden, toegepast, en de accusatief van het persoonlijk voornaamw. in den datief veranderd. Deze constructie nu wordt wel afgekeurd, maar niettemin heeft zij in de taal onuitroeibare wortels geschoten. Ook dagteekent zij niet van vandaag of gisteren, noch is zij tot het Fransch beperkt. Integendeel: zij dagteekent van vroeger eeuw en is in verschillende Romanische talen aangenomen. In het Provençaalsch komt zij veelvuldig voor ([1]). Voorts volgen haar de beste Nieuwfransche Schrijvers; bij voorbeeld: *Une certaine scène d'une petite comédie que je leur ai vu essayer* (MOLIÈRE). *C'est une question que je leur ai laissé démêler* (J. J. ROUSSEAU). *La forme du gouvernement entièrement absolue ne lui laissait pas craindre une désobéissance* (VOLTAIRE). Ook dan vindt men bij het verbum finitum (dat is, dat werkwoord, hetwelk niet in den infinitief staat) den datief in plaats van den accusatief gebruikt, wanneer bij den infinitief geen substantief, maar een afhankelijke zin als objekt staat: *Lui avez-vous fait observer que je n'y consentaïs pas?* (*Académie*). *Mourir sans lui entendre dire une fois encore qu'il m'aime!* (DUMAS); of wanneer de infinitief nog door eenen anderen infinitief wordt voorafgegaan: *L'attachement que lui avait voué madame de Lamballe lui fit venir chercher la mort* (Mme CAMPAN); ja, somtijds zelfs wanneer de infinitief geenen accusatief, maar eenen datief bij zich heeft: *un sentiment d'orgueil lui a fait applaudir à tout ce qui aplanis-*

---

(1) Zie MÄTZNER, *t. a. pl.* I. 195.

sait la route des honneurs et de la gloire (dezelfde) (1).

Doch niet alleen de oudheid en de algemeenheid dezer constructie verbieden haar af te schaffen: er bestaan gevallen, waarin zij noodwendig aangewend moet worden. Zoodanig geval treffen wij aan in dit voorbeeld, door de *Grammaire selon l'Académie* (2) aan de Académie zelve ontleend: *il s'est dit le maître de ces objets, et on les lui a laissé prendre.* Zal men hier zeggen: *on les l'a laissé prendre*? dit ware onverstaanbaar van onwelluidendheid. Voorts in deze voorbeelden, die ik bij VERENET (3) vind aangehaald: *Fénélon entendait avec douleur répéter ces calomnies à des courtisans qui craignaient pour leur faveur l'influence de ses vertus. — J'ai vu partager cette erreur à des hommes de bon sens qui n'en ont pu prévoir les funestes conséquences.* In deze voorbeelden dient men het objekt van het verbum finitum (*courtisans* in het eerste, *hommes* in het tweede voorbeeld) achter den infinitief te plaatsen, omdat dit objekt eenen adjektieven zin bij zich heeft, waarvan het niet te ver mag gescheiden worden. Liet men nu het voorzetsel *à* voor het objekt weg, dan zou het den schijn hebben van eenen genitief te wezen van het voorgaande substantief, en *Fénélon entendait avec douleur répéter ces calomnies des courtisans* etc. zou opgevat worden alsof het beteekende: *Fénélon hoorde met smart dezen laster der hovelingen* enz. en *j'ai vu partager cette erreur des hommes de bon sens* etc. zou licht begrepen worden, alsof het moest beduiden: *ik heb deze dwaling van verstandige men-*

---

(1) Zie MÄTZNER, *t. a. pl.* (2) bladz. 157. (3) bl. 262.

schen zien deelen enz. Ook wanneer het objekt van het verbum finitum geenen adjektieven zin bij zich heeft, dwingt de eigenaardigheid der Fransche constructie het achter den infinitief en bijgevolg in den datief te plaatsen, zoodra het een zelfstandig naamwoord en geen persoonlijk voornaamwoord is; bij voorbeeld: *La garde nationale fit tourner tête aux nobles assaillants* (P. L. Courier). *Tout ce qu'on t'a raconté de don Juan je l'ai vu faire à don Sandoval* (Dumas). Dit moest eigenlijk zijn: *La garde nationale fit les nobles assaillants tourner tête*, en: *j'ai vu don Sandoval le faire;* doch geen Fransch oor duldt zulk eene constructie. Slechts dan wanneer de infinitief te omslachtige bepalingen heeft om vóór het objekt van het verbum finitum te staan, wordt hij achter dit objekt geduld: *N'avez-vous pas entendu les plus beaux génies dont s'honore l'histoire parlementaire de la Grande-Bretagne, les Burke, les Fox, les Sheridan, demander, commander la paix à chaque session?* (Foy).

Wat nu uit het bijgebrachte te besluiten? Immers dit: dat men, zonder de naauwkeuriger constructie, waar zij nog mogelijk is, te weren, de richting der taal, die de minder juiste constructie heeft ingevoerd, niet moet willen keren. Onderscheidingen te maken en, zoo als de *Grammaire des Grammaires* (1) en Vernet willen, haar alleen toe te laten, waar de infinitief door het werkwoord *faire* wordt voorafgegaan, dit gaat niet aan; want *faire* regeert even goed eenen accusatief, als óf *laisser* óf *voir* en *entendre*. Vernet ziet dit in, maar Girault-Duvivier wil ons leeren, dat, als men, bij

(1) bl. 441.

voorbeeld, van de dieren zegt: *c'est la brutalité qui leur fait suivre les mouvements de leur colère*, het uit eene naauwkeuriger zinsontleding blijkt, dat het persoonlijk voornaamwoord in den datief staat. Dit is onjuist. Ontleedt men dien zin, dan verkrijgt men: *la brutalité fait les animaux suivre les mouvements de leur colère*, even als men voor *je lui ai vu* (of, zoo als GIRAULT-DUVIVIER wil, *je l'ai vu*) *faire bien des sottises*, na ontleding bekomt: *j'ai vu l'homme faire bien des sottises*. Aan nog eene andere vergissing maakt de auteur van de *Grammaire des Grammaires* zich schuldig, waar hij bij de behandeling van dit vraagstuk de volgende uitdrukking afkeurend ter sprake brengt: *l'idée les a pris d'aller à la campagne*. Deze uitdrukking heeft niets met de questie gemeen, aangezien wij hier geen verbum finitum met eenen infinitief tot eene eenheid verbonden zien, en het in geen geval twijfelachtig kan zijn, of men moet zeggen: *l'idée leur a pris*: *prendre* toch wordt hier intransitief gebruikt, en beteekent niet: *nemen*, maar: *in den zin komen*, *overkomen*.

Doch zal men eene uitzondering op den regel toelaten en zeggen, dat men bij de verbinding van een verbum finitum met eenen infinitief het objekt van het verbum finitum niet in den datief mag plaatsen, als er eene dubbelzinnigheid uit zou ontstaan; dat men derhalve zal moeten zeggen: *je l'ai vu donner l'aumône*, en niet: *je lui ai vu donner l'aumône*, wanneer hij de aalmoes gaf en ze niet ontving. Zeker, *je l'ai vu donner l'aumône*, kan niet anders beteekenen, dan: *hij gaf de aalmoes aan een ander;* maar er bestaat geen middel om te verhoeden, dat *je lui ai vu donner une aumône,* niet ook opgevat worde als moetende beteekenen: *hij* (of *zij*) *gaf*

de aalmoes, terwijl ik het zag. Hier brengt de aard der taal zelve de mogelijkheid eener dubbele opvatting mede. Ook onze taal is daar, waar eene verbinding van eenen infinitief met een der werkwoorden *doen* of *laten* plaats heeft, aan dezelfde dubbelzinnigheid onderhevig: in: *hij laat zijnen zoon eenen rok maken*, kan *zijnen zoon* niet alleen de datief zijn, maar ook de accusatief: in het eerste geval wordt de rok voor den zoon gemaakt; in het tweede is de zoon kleêremaker en hij maakt den rok voor een ander. Bekwame Schrijvers weten middelen genoeg om dergelijke dubbelzinnigheden door eene uitvoeriger uitdrukking der gedachte te vermijden.

§. 4. *Over het voorzetsel* de.

Van de leer der regering maakt, in de Syntaxis van elke taal, de regering door middel van voorzetsels een gewichtig onderdeel uit. In de Romanische talen is dit te meer het geval, omdat hier de rol der naamvallen nagenoeg uitsluitend aan de voorzetsels is opgedragen.

Bij wijze van proeve willen wij hier het voorzetsel *de* eens vluchtig in oogenschouw nemen. Wij kiezen deze praepositie, omdat zij in menige zegswijze zeer eigenaardig gebruikt wordt, en zulke eigenaardige constructies tot de dingen behooren, die de Fransche auteurs van Fransche Spraakkunsten bekend veronderstellen. Niettemin dienden zij, in eene wetenschappelijke Syntaxis, onder rubrieken gebracht en verklaard te worden. Geldt dit voor elke Fransche Spraakkunst, in leerboeken, voor Nederlanders bestemd, is het dubbel wenschelijk, dat de vermelding van zulke eigenaardigheden der Fransche taal niet te vergeefs gezocht werd.

Hoe uiteenloopend de beteekenissen ook zijn mogen,

waarin de praepositie *de* voorkomt, zij moeten alle tot eene grondbeteekenis teruggebracht worden. Van deze willen wij dan ook uitgaan.

De, vóór een substantief staande, wijst ongetwijfeld (overeenkomstig de kracht van het Latijnsche *de*, en even als ons *van*) het voorwerp, door dit substantief uitgedrukt, als *het punt* aan, *waar de beweging eenen aanvang neemt*. Daar nu de *genitief* de naamval is van het *vanwaar*, zoo volgt hieruit rechtstreeks, dat dit voorzetsel alleszins geschikt was om den genitief te omschrijven.

Na deze aanmerking gaan wij over tot de behandeling van de menigvuldige beteekenissen, waarin wij de praepositie *de* gebruikt zien. Wij brengen ze tot drie hoofdbeteekenissen. Zij duidt, namelijk, ten eerste, het *punt van aanvang*; ten tweede, de *herkomst*; ten derde, den *oorsprong* aan. Tot de eerste beteekenis brengen wij ook die gevallen, waarin *de* in *tijdelijken* zin voorkomt: de betrekking toch van den tijd denken wij ons onder het beeld der plaatselijke betrekking.

I. Op de vraag *vanwaar*, *waarvandaan*, in plaatselijken zin, antwoordt *de* in: *L'espace qui s'étend du fleuve à la montagne. Ils sont loin l'un de l'autre.* Ja ook in: *il se trouve près de moi*: eigenlijk: *hij bevindt zich dicht van mij af*, dat is, *op eenen korten afstand van mij*. Dus ook: *il est rapproché de moi*; *il approche* of *s'approche de moi*.

Eenige bijwoordelijke uitdrukkingen uit een zelfstandig naamwoord met het voorzetsel *de* bestaande, antwoorden niet op de vraag *vanwaar*, maar op de vraag *waar*; bij voorbeeld: *de l'autre côté* (aan den anderen kant), *de toutes parts*; ja zelfs op de vraag *waarheen*: *je ne vais jamais de ce côté*. Doch hier schijnt *de* eene lijn

aan te duiden, van zeker punt *uitgaande* en *langs eene zekere uitgestrektheid* voortloopende. Dus ligt hier altijd de beteekenis *van* ten grondslag.

Op de vraag *vanwaar* in *tijdelijken* zin antwoordt *de* in: *d'ici à lundi; des événements qui datent de notre ère.* Op dezelfde wijze als *de* vóór plaatsnamen op de vraag *waar*, zoo antwoordt dit voorzetsel vóór namen van tijdpunten of tijdperken ook op de vraag *wanneer* of *hoelang:* bij voorbeeld: *Ils se levèrent de grand matin. Du temps d'Auguste. Il ne le quitte pas d'un instant. Il n'a reposé de toute la nuit. Je ne lui pardonnerai de la vie.*

De oorspronkelijk plaatselijke beteekenis is voorts duidelijk bij de werkwoorden van *berooven*, *ontdoen*, *ontberen*, *ontdaan zijn*, *afwijken*, *onderscheiden*, *bevrijden* enz. en bij de bijvoegelijke naamwoorden, die hetzelfde begrip tot inhoud hebben; zoo als: *dépouiller*, *déposséder*, *dénuer*, *priver*, *manquer*, *s'abstenir*, *se passer*, *détourner*, *dévier*, *distinguer*, *différer*, *affranchir*, *délivrer*, *sauver*, *préserver*, *détacher* enz. *nû*, *vide*, *léger*, *libre*, *orphelin* enz.

Evenzeer ligt de oorspronkelijke beteekenis voor de hand bij de werkwoorden van *ontvangen*, *leenen*, *verwachten*, zoo als: *recevoir*, *obtenir*, *emprunter*, *prendre*, *espérer*, *craindre*, *attendre.* Tot deze werkwoorden behoort ook *hériter*, in zoo verre het den persoon *van wien* men erft door het voorzetsel *de* aanduidt; doch ook de naam der *zaak*, die men erft, wordt door het voorzetsel *de* voorafgegaan: dit laatste geval is van anderen aard en wordt beneden vermeld.— Voorts behooren tot deze rubriek de uitdrukkingen: *tenir quelque chose de quelqu'un*, *iets van iemand hebben*, eigenlijk: *iets*

van iemand in zijn bezit hebben, *iets van hem ontvangen hebben*, en: *il ne veut pas de moi*, eigenlijk: *hij wil niets van mij hebben*, dat is, *hij wil niets met mij gemeen hebben.* Bij *prendre* en *emprunter* wordt de naam van den persoon, van wien men *ontvangt* of *ontleent*, ook door het voorzetsel *à* voorafgegaan, dat is, bij deze werkwoorden staat die naam ook in den omschreven datief, den naamval van den in de handeling betrokken persoon, even als bij ons *ontnemen.* Omgekeerd wordt *participer* zoowel met *de* als met *à* geconstrueerd: *celà participe de la nature du feu* (Acad.).

Het gebruik van *de* in *getalsvergelijkingen* laat zich insgelijks afleiden uit de oorspronkelijke beteekenis van deze praepositie: zeg ik *plus de quatre cents*, zoo beteekent dit eigenlijk: *van vierhonderd af verder op*, dat is, *boven de vierhonderd.* In het oudere Fransch werd ieder substantief, dat het voorwerp aanduidde, waarmede de vergelijking plaats had, achter den comparatief door *de* voorafgegaan; bij voorbeeld: *Front poli*, *plus cler de cristal. Meilleur chevalier de vous* (1). Nog zegt men: *plus de midi*, *plus de minuit*, *plus d'à demi* of *plus d'à moitié*, waar evenwel, zoo al niet van een getal, dan toch van eene *hoeveelheid* sprake is.

II. De tweede hoofdbeteekenis, die wij in het voorzet-

---

(1) Zie de auteurs bij Mätzner, I. bl. 205. — In het Italiaansch heerscht hetzelfde gebruik, als in het oudere Fransch: daar wordt, namelijk, het substantief, dat het voorwerp te kennen geeft, met hetwelk de vergelijking geschiedt, door *di* voorafgegaan. Hiermede is het gebruik te vergelijken in het Grieksch, waar dat substantief in den genitief, en in het Latijn, waar het in den ablatief staat (even als de genitief, een naamval van het *vanwaar*), ja zelfs in het Hebreeuwsch en Arabisch, waar dat substantief door eene partikel wordt voorafgegaan, die *van* beteekent. Zie voorts *Diez*, *Gr. d. roman. Spr.* III, 366.

zel *de* vinden, is die van de *herkomst*, eene beteekenis, die geene andere is, dan de oorspronkelijke, dat is, de plaatselijke beteekenis, toegepast op de natuurlijke betrekking tusschen den *teler* en het *voortgeteelde*. — Wij kiezen deze uitdrukkingen, omdat hetzelfde begrip ook ten grondslag ligt aan den naam *genitief*. — Men treft deze beteekenis aan in: *natif de Rome. Les enfants qui naîtront de ce mariage. Le pathétique résulte du contraste des circonstances communes et des impressions fortes* (Mme DE STAËL).

Een *deel*, afgescheiden van zijn geheel gedacht, wordt voorgesteld als uit dit geheel genomen, van dit geheel afkomstig. Vandaar *de* in *partitieven* zin. Behalve de gevallen, waarin ook andere hedendaagsche talen den partitieven genitief, door eene aan het Fransche *de* beantwoordende praepositie omschreven, aanwenden (zoo als: *une bouteille de vin; un de mes enfants; la plus haute des montagnes; quelque chose de grand; nul d'entre eux*, dat is, *van hun midden* of *van hun getal*), komt het zelfstandig naamwoord met het partitieve *de* in het Fransch ook voor *achter bijwoorden van hoeveelheid*; bij voorbeeld: *suffisamment de monde; infiniment d'esprit; que de bruit!* Soms achter *bijwoorden van plaats; ou en êtes-vous de votre procès? Vous n'en êtes que là de votre ouvrage!* (*Acad.*). Tot het partitieve gebruik van het voorzetsel *de* behoort ook zijne aanwending achter *ne—pas*, *ne—point*, *ne—guère*; bij voorbeeld: *il ne fait pas de bruit. Je ne connais point d'homme. Il n'a guère d'ennemis.* Deze woordjes *pas*, *point*, *guère*, zijn eigenlijk zelfstandige naamwoorden, die eene kleine mate te kennen geven: *pas* is ons *stap*, *point* is ons *stip*, *guère* heeft eene verminkte gedaante:

de provençaalsche vorm *gran rén* (*groote zaak*), vertoont duidelijk den waren oorsprong ([1]). Vroeger waren er meer dergelijke de ontkenning versterkende uitdrukkingen in gebruik: men zeide ook: *je n'en saie mie*, eigenlijk: *ik weet er geen kruimel van;* nog zegt men: *je ne vois, je n'entends goutte,* eigenlijk *ik zie, ik hoor geen droppel.* Dus verklaart zich de omschreven partitieve genitief achter die woordjes van zelven uit hunne naamwoordelijke natuur. Met der tijd nu begon men *pas*, *point* enz. zelven als ontkennende partikels te beschouwen, en men wist niet beter, of de partitieve genitief behoorde bij de ontkenning als zoodanig. Vandaar dat wij hem ook bij *ne*, *ne — jamais*, *ne — plus*, ja bij eenen infinitief door *sans* voorafgegaan aantreffen; bij voorbeeld: *il n'y a d'utile que ce qui est juste. Il n'y a jamais de lois observées que celles* etc. *Je n'ai plus de patience. Sans laisser d'espérance* ([2]). Is met het partitieve *de* het artikel verbon-

---

(1) Er bestaat nevens *gran rén* in het Provençaalsch een andere vorm: *gaire*, welke meer met het Fransche *guère* overeenkomt; dit *gaire* nu onderscheidt Diez (Lex. etym. bl. 188) volstrekt van *granrén*, en leidt het af van het Duitsche *waar* (verus). Niet dan gedwongen evenwel laat zich de beteekenis met deze afleiding overeenbrengen. Hoe het zij, ik aarzel geen oogenblik om *gaire* voor identiek met *granrén* te verklaren. Nevens *granrén* bestaat, namelijk, de vorm *ganrén*, en hieruit ontstond, door versmelting der *n*, *gairen* en eindelijk *gaire*, even als *maison* uit mansio, *toison* uit tonsio, enz. Bovendien schijnt er nevens *gaire* ook een vorm *graire* bestaan te hebben, waarin de *r* van *gran* nog bewaard was. Het bestaan van dien vorm *graire* leid ik af uit een vers (13) van het Provençaalsche didactische gedicht *Boëthius*, uitgegeven door Diez, *altroman. Sprachdenkmale:*

Pro non es gaigre, si penedenza 'n pren.

waarvan het eerste deel beteekent: *er is niet veel voordeel* (*pro*). Dit *gaigre* nu is kennelijk eene schrijffout voor *graire*, dat is *granre* (*veel.*)

(2) Vergel. Mätzner, bl. 227.

den, zoo als in deze woorden van RACINE: *Madame, je n'ai point des sentiments si bas*, zoo is de partitieve genitief niet van de ontkenning afhankelijk. — Vormt het objekt met het werkwoord eene eenheid en mist het bijgevolg het artikel, alsdan mist het ook het partitieve *de*, wanneer het werkwoord eene ontkenning bij zich heeft: *il ne me fait pas peur. Il ne prend pas haleine*, enz.

Bij den omschrevèn partitieven genitief achter de vragende voornaamwoorden *qui*, *lequel*, komt eene eigenaardige constructie voor, hierin bestaande, dat niet alleen het woord, hetwelk de personen of zaken tot een geheel vereenigd te kennen geeft, maar ook de namen van elk der personen of zaken afzonderlijk door *de* worden voorafgegaan; op deze wijze: *lequel des deux préférez-vous de Corneille ou de Racine?* Zie hier eene constructie, welke den naam *attractie* moet dragen, wier wezen hierin gelegen is, dat een woord het gebied van zijne heerschappij of zijnen invloed tot buiten zijne wettige grenzen uitstrekt: zoo worden hier de namen *Corneille* en *Racine* aan het gezag van het vragende voornaamwoord, dat eenen partitieven genitief vordert, onderworpen, en mede in dezen naamval geplaatst. Zelfs wanneer het woord, dat de personen of zaken tot een geheel vereenigd te kennen geeft, niet wordt uitgedrukt, treft men de namen van elk der personen of zaken in den genitief aan; bij voorbeeld: *D'Esther, d'Aman qui le doit emporter?* (RACINE). *La quelle préfères-tu, d'Athènes ou de Rome?* (LEMARE). De Spraakkunstenaren keuren deze constructie af; doch dit vermag niets tegen het gezag der beste Schrijvers en het algemeen gebruik, te meer daar hunne afkeuring slechts voorkomt uit onbekendheid met een grammatisch verschijnsel (ik

bedoel de *attractie*), dat in de oude talen, vooral in de Grieksche taal, menigvuldig wordt aangetroffen.

Een ander geval van attractie, mede met den partitieven genitief in verband, verdient hier vermeld te worden. Zeggen wij: *er is een boek verloren*, zoo blijkt uit de woordorde, dat *verloren* praedicatief op te vatten is, dat is, dat de uitdrukking zoo veel beteekent als: *een boek is verloren geworden.* Zeide ik hier in het Fransch: *il y a un livre perdu*, dan zou *perdu* attributief worden opgevat en de uitdrukking zou beteekenen: *er is een verloren boek.* Om ons *er is een boek verloren* uit te drukken, plaatst men in het Fransch het partitieve *de* vóór het qualitatieve woord, en zegt: *il y a un livre de perdu.* Deze manier van spreken wordt duidelijk door de volgende verklaring: *een boek behoort tot verlorene boeken*, eigenlijk: *er is een boek* (*dat tot het getal*) *van verlorene* (*boeken behoort*); *de livres perdus il y en a un.* Hieruit is het tevens duidelijk, dat *perdu* eigenlijk in het meervoud moest staan. Doch ziehier nu juist de attractie: *perdu* wordt met *un livre* in onmiddellijk verband gebracht, en congrueert in getal met dit woord. Ware in plaats van *un livre* een vrouwelijk woord gebezigd, het qualitatieve woord zou ook in geslacht met het substantief blijken te congruéren: immers zal men, met Mevrouw de Staël, moeten zeggen: *de ces trois unités il n'y a qu'une d'importante.* Staat het hoofdwoord in het meervoud, dan heeft het qualitatieve woord noodwendig insgelijks den vorm van dit getal: *il y eut dix de tués.*

Uitgestrekter dan in eenige andere, zelfs Romanische, taal is in het Fransch het gebruik van den partitieven genitief, daar volgens de wet dezer taal het substantief in dezen vorm staat, zoodra een deel van eene hoeveelheid voor-

werpen, van eene stof of van een begrip wordt bedoeld, waar wij het substantief eenvoudiglijk zonder lidwoord bezigen: *hij zag kinderen: il vit des enfants; hij nam wijn: il prit du vin; toont moed: montrez du courage.* Zelfs achter voorzetsels: *donner de bons exemples à des enfants gâtés; travailler pour de l'or; il s'expose à des mécomptes.* Slechts achter het voorzetsel *de* vervalt de partitieve vorm om de herhaling van deze partikel te voorkomen: *les habitudes d'enfants gâtés*, niet: *de des enfants.*

Wordt, dus leeren ons de Spraakkunsten, het substantief, dat in den partitieven vorm staat, door een bijvoegelijk naamwoord vooráfgegaan, alsdan wordt het lidwoord voor hetzelve niet uitgedrukt. Zoo zal men zeggen: *avec des enfants bien nés*, maar: *avec de bons livres*, niet: *avec des bons livres.* Is evenwel die regel zonder uitzondering waar? Immers neen! Of begaat Delavigne eene fout, waar hij schrijft: *voilà du vrai courage;* en zal men niet mogen zeggen: *c'est du bon vin?* Waarom dus vragen wij ten einde de zaak op te helderen, waarom heeft het substantief in den partitieven vorm zonder adjektief steeds het lidwoord? Om een voorbeeld te nemen: waarom zegt men: *montrez du courage*, en niet: *montrez de courage?* Omdat men het begrip *moed* in zijnen geheelen omvang bedoelt. In 't Fransch, namelijk, hebben meervoudige substantieven, verzamelwoorden, stofnamen en begripswoorden steeds het bepaalde lidwoord, wanneer al de voorwerpen, de gansche verzameling, al de denkbare stof der genoemde soort, en de geheele omvang des begrips wordt te kennen gegeven. Plaats ik nu een adjektief vóór een partitief substantief, alsdan bedoel ik niet meer al de voorwerpen, noch den geheelen omvang eens begrips, maar slechts de dus of zoo gequalificeerde

voorwerpen, het dus of zoo gequalificeerd begrip. Ziedaar de reden waarom het partitieve substantief, door een bijvoegelijk naamwoord voorafgegaan, het lidwoord mist. Doch, wanneer het adjektief niet zoozeer de hoedanigheid der voorwerpen of der zaak, maar met zijn substantief vereenigd iets uitmuntends in zijne soort of iets gansch eigenaardigs moet uitdrukken, alsdan dient het immers, ook partitief gebruikt, het lidwoord vóór zich te hebben, even als wanneer het met het substantief eene werkelijke zamenstelling vormt. Dus zegt men: *voilà du vrai courage*, *de la vraie poesie*; dat is: *dat mag eerst moed*, *dat mag eerst dichtkunst heeten!* En even zoo: *des grands hommes*, *du bon vin*, *de la belle musique*, dat is, *mannen*, *wijn*, *muzijk*, die aan het edelste wat hun begrip medebrengt, beantwoorden. Wie niet wijzer is, dan de Spraakkunsten hem maken, zou werkelijk meenen, dat men zoo niet spreken mocht. Zoo zou Mme E. de Girardin in de woorden, die wij in het eerste stukje (bl. 99) van haar aangehaald hebben, beter hebben gedaan, wanneer zij hare *Grammaire* niet gevolgd ware, en *nous avons entendu hier de l'excellente musique* geschreven had. Zoo men eindelijk ook *du grand papier*, *du petit lait* zegt, is het omdat hier een bijzonder formaat van papier, gansch gewijzigde melk (*wei* of *hui*), bedoeld wordt; zoo ook beteekent *du gros poisson*, niet *groote visschen*, maar *groote vischsoorten*. Maar waarom dan het artikel vóór den partitieven genitief geplaatst, zoo het adjektief niet vóór, maar achter staat, terwijl toch in dit laatste geval mede slechts de dus of zoo gequalificeerde voorwerpen bedoeld worden? Omdat alsdan niettemin het begrip eerst in zijnen geheelen omvang gedacht wordt, en eerst daarna, als het ware ter nadere verklaring der bedoeling, iets van de onbeperkte uitgebreidheid des begrips wordt

teruggenomen.

De *stof*, waaruit een voorwerp gevormd is, wordt als het geheel voorgesteld, waaruit het genomen is. Van hier het gebruik van *de*, waar het er op aan komt, de stof te kennen te geven, waarvan iets gemaakt wordt; bij voorbeeld: *Dieu a formé l'homme du limon de la terre;* en overdrachtig: *Faire de nécessité vertu.* Tot deze beteekenis onzer praepositie behoort ook de uitdrukking: *trancher du grand seigneur, den grooten heer spelen*, eene beeldspraak, ontleend van den voordiener, die van een gerecht een stuk opsnijdt.

Wat uit eene stof genomen is, behoudt *gelijkaardigheid* met die stof. Zeg ik: *het is uit mijnen geest gesproken*, dan beduidt dit zoo veel als *overeenkomstig mijnen geest.* Even zoo beteekent in het Latijn *ex mea sententia, volgens mijn gevoelen.* Vandaar dat *de* de beteekenis *overeenkomstig* bezit in: *de cette manière, de la sorte, de même, de rigueur, de mon goût, de commun accord, de l'aveu, du consentement unanime.* Zelfs bij zekere werkwoorden heeft *de* deze beteekenis van *overeenkomstig, als*, te weten bij *traiter, qualifier, servir;* bij voorbeeld: *Votre amour pour la religion est traité de révolte et de sédition* (Racine). *On a qualifié de duel cette rencontre* (*Acad.*) *Il me sert d'appui.*

Men is gewoon het onderwerp eener rede *de stof* dier rede te noemen. Geen wonder dus dat de naam van het onderwerp, waarover *gesproken, geoordeeld, gedacht*, waaromtrent iets *verstaan*, waarvan *kennis gegeven* wordt, door het voorzetsel *de* wordt voorafgegaan. Dit heeft plaats bij de werkwoorden *parler*, bij Molière ook *se découvrir* (*de sa flamme*), *juger, décider, penser, douter, protester, répondre* (*instaan voor iets*), *persuader*,

convenir, *informer*, *instruire*, *prévenir*, *avertir*, *s'aviser*, *s'assurer*, en dus ook bij de bijvoegelijke naamwoorden *sûr* en *certain*. Oudtijds zeide men ook *penser de quelqu'un* in den zin, waarin men thans *penser à quelqu'un* zegt, en bezigde men ook de uitdrukking *demander de quelque chose*, in den zin van *naar iets vragen* (1).

Ook waar *de* door ons *ten aanzien*, *met betrekking tot*, kan omschreven worden, laat zich zijne beteekenis uit het grondbegrip *herkomst* afleiden: want tusschen het voortgebrachte en den voortbrenger blijft *verband* of *betrekking* bestaan: *het is van hem*, zou diensvolgens zoo veel kunnen beteekenen als: *het gaat hem aan*, *het raakt hem*, *het betreft hem*, en in het Fransch beteekent het zulks werkelijk; men denke slechts aan uitdrukkingen, als: *Pour ce qui est de lui. Il en est de même des anciens. Serait-il vrai du clergé seul?* (MIRABEAU). *Hélas! si l'on n'aimoit pas, Que seroit-ce de la vie* (MOLIÈRE). Men brenge hier ook toe: *aveugle de tel aage qu'il ne sçait que c'est de veue* (MONTAIGNE). *Mille gens — qui de mine, de coeur* etc. — *ne feroient avec vous nulle comparaison* (MOLIÈRE). *Vous avez peur de le désavouer du trait qu'à ce pauvre homme il a voulu jouer* (dezelfde). *De tout son destin* (*elle*) *s'est commise à ma foi* (dezelfde).

Met het begrip van *afkomstigheid* hangt mede het begrip van *afhankelijkheid* zamen: het voortgebrachte toch blijft ondergeschikt aan dengenen, aan wien het zijn bestaan te danken heeft. Vandaar het gebruik van *de* achter *relever*: *une terre qui ne relève que du roi*, alsmede achter het bijvoegelijk naamwoord *tribu-*

(1) Zie MÄTZNER, bl. 220.

taire (*cijnsbaar*). De voortbrenger drukt voorts den stempel zijner *gelijkenis* op zijn voortbrengsel. Vandaar de genitief der *overeenkomstigheid*, als in: *c'est d'un honnête homme*, *het is overeenkomstig den aard van een rechtschapen man*. Hiertoe behoort mede de eigenaardige uitdrukking: *on dirait d'un fou*, *men zou zeggen*, *dat het een gek was*, *dien men zag of hoorde;* eigenlijk: *men zou zeggen*, *dat het van een gek kwam*, want wat men waarneemt, is overeenkomstig met hetgeen een gek verricht. In het Fransch zegt men ook *on dirait un fou;* doch alsdan bedoelt men overeenkomstigheid van eenen persoon met den persoon eens geks, en niet van het bedrijf eens persoons met het bedrijf eens geks. Meer voorbeelden van dat *dire* met *de* geeft Mätzner (1), die hier echter de kracht van het voorzetsel *de* niet voldoende verklaart. Zie hier eenige van die voorbeelden: *Quand Santeuil récitait ses vers*, *on eût dit d'un démoniaque* (Boileau). *On dirait d'un ressort qui vient à se détendre* (Molière). *On eût dit d'une neige qui sortait de la mer* (Bernardin de St. Pierre).

Ook het *bezit* wordt gedacht als eene betrekking, die hij, van wien iets afkomstig is, op dat wat aan hem zijn bestaan te danken heeft, behoudt. Vandaar de genitief des bezits, en de aanduiding van den bezitter door middel van het voorzetsel *de*. — De betrekking des bezits is wederkerig: niet alleen de voortbrenger bezit het voortgebrachte, maar ook het voortgebrachte den voortbrenger, bij voorbeeld, *de kinderen zijn van den vader*, maar ook *de vader is van de kinderen*. Vandaar kan men niet alleen zeggen: *het schoone uiterlijk van een meisje*,

(1) Bl. 220.

maar ook: *een meisje van een schoon uiterlijk*, en hiermede hebben wij den genitief *der hoedanigheid*, die ook in het Fransch veelvuldig is, als: *homme d'honneur*, *femme d'un port noble*, *mot d'une telle signification*, en: *il était de sang froid*, *c'est de mauvais augure*.

Opmerkelijk is het gebruik om een naamwoord door middel van het voorzetsel *de* te verbinden met eenen soortnaam, die te kennen moet geven, tot welk eene soort van voorwerpen de aangeduide persoon of zaak behoort. Hier duidt *de* mede *wederkerige betrekking*, *bijeenbehooren* der beide begrippen aan. Aldus in: *un diable de métier*, *un drôle de garçon*, *un fripon de valet*. *Regardez l'honnête homme de père* (Molière). *Le mois d'Avril*, *l'empire de Russie*, *fleuve du Tage*, *titre de Duc*. *La religion a inventé une nouvelle passion: elle ne s'est servie pour l'exprimer, ni du mot d'amour, ni du mot d'amitié, ni du mot de pitié* (Chateaubriand). Aan de woorden *mot*, *nom*, kan het bedoelde woord, de bedoelde naam, ook, als het ware in eene rechtstreeksche rede, dus zonder tusschentredend *de*, worden toegevoegd: *Au mot peuple il se trouble* (Delavigne). *Ces noms sacrés: Vengeance et liberté* (Mme Tastu) (1). De soortnaam *mont* vormt met den naam van den berg steeds eene soort van zamenstelling: *le mont Vésuve*, *le mont Olivet*, *les monts Pyrénées*.

Eindelijk, het voorzetsel *de* achter praepositieve uitdrukkingen, als *au devant*, *en avant*, *en deçà*, *au travers* enz. heeft possessieve beteekenis. Diergelijke uitdrukkingen, namelijk, hebben de waarde van zelfstandige naamwoorden, met welke het volgende substantief in de be-

(1) Mätzner, I. 493.

trekking van den possessieven genitief wordt verbonden; zoo is *au travers des vitres*, eigenlijk: *in het dwarsche van de ruiten*.

III. Wat herkomst is op het gebied der stoffelijke zaken, heet *oorsprong* op het onstoffelijke gebied. Vandaar dat het voorzetsel *de* mede geschikt is om het begrip van oorsprong aan te duiden.

In de eerste plaats vermelden wij hier de aanwending van dit voorzetsel om den oorsprong van een voortbrengsel van den geest aan te duiden, bij voorbeeld: *ces vers sont de Virgile*. Voorts wordt de persoon, die de oorsprong der handeling is, bij een lijdend werkwoord door *de* aangeduid; bij voorb.: *il est aimé de ses sujets;* doch volgens de *Grammaires* slechts dan, wanneer de handeling eene zoodanige is, die geen uitwendig gebaar ter harer uitoefening behoeft; is eenig uitwendig bedrijf, zeggen zij, bij de handeling noodwendig, dan wordt bij het passieve werkwoord de persoon, die ze werkt, door *par* aangeduid; bij voorb.: *les enfants furent repris par leur mère*. Deze regel, nog verre van algemeen toegepast (¹), gold vooral in het oudere Fransch in geenen deele; bij voorb.: *O tu cité très-noble et ancienne qui jadis fus fondée de Rémus* (EUST. DESCHAMPS). *Ains que de nous puist être pris* (er wordt van een kasteel gesproken, *Roman de la Rose*). Van zulk een ruimer gebruik van *de* bij passieve werkwoorden is de aanwending van dit voorzetsel nog over bij *être accompagné*, *être reçu*, *être quitté* enz. Dat, omgekeerd, wel eens *par* gebruikt wordt, waar de regel de aanwending van *de* voorschrijft, moge deze plaats van SÉGUR bewijzen: *Léopold haï par les grands*, *aimé par*

---

(1) *Gramm. Nat.* I. 430, 431.

le peuple, estimé par les savants (1).

Aan dit gebruik van *de* bij passieve werkwoorden sluit zich zijne aanwending aan bij intransitieve of als zoodanig gebruikte werkwoorden om de *oorzaak* aan te duiden; bij voorb.: *mourir de fièvre, de mort naturelle; souffrir de la goutte.* Den oorsprong eener handeling of eens toestands duidt voorts *de* aan in: *commettre un crime de son propre penchant; agir de soi-même, de son chef. Comment ma tante et ma cousine se sont-elles trouvées de la représentation d'hier?* (SCRIBE). *Rayonner de jeunesse*, en dus ook bij bijvoegelijke naamwoorden: *pâle de frayeur. Belle de son enfant à son sein suspendu* (LEGOUVÉ). *Fort de la loi.*

De *grond* van eene hoedanigheid, die aan het subjekt wordt toegekend, van eene handeling, of van eene behandeling, die men eenig subjekt doet wedervaren, wordt mede door *de* aangeduid; bij voorb.: *riche de cent mille florins; hériter* (*erfgenaam zijn*) *d'un riche patrimoine; offrir quelques milliers d'écus d'une charge* (*voor eenen post*); *payer quelqu'un du mal qu'on a souffert.* Evenzoo is *de* te verklaren bij *punir, venger, dédommager, réprimander, reprendre* (*laken*), *prier, remercier, louer, rendre grâce, être obligé, accuser, condamner* (*ne me condamnez pas d'un deuil hors de saison*, MOLIÈRE), *s'excuser, justifier, consoler*, en dus ook bij de adjektieven: *coupable, innocent, suspect*, en dergelijke, en bij MOLIÈRE in: *je hais vos messieurs de leurs honteux délais.*

Veelvuldig duidt *de* de *oorzaak* aan bij werkwoorden en bijvoegel. naamwoorden, die eene gemoedsaandoening

(1) MÄTZNER I. 209, 210.

of gewaarwording te kennen geven, als: *s'affliger*, *plaindre*, *pleurer*, *trembler*, *rougir*, *se repentir*, *se soucier*, *s'enorgueillir*, *se contenter*, *se réjouir*, *rire*, *se jouer*, *s'apercevoir*, *se souvenir*, *se douter* enz. *envieux*, *jaloux*, *ambitieux*, *las*, *impatient*, *content*, *mécontent*, *désireux*, *avide*, *amoureux*, *soigneux*, *fier*, *glorieux*, *aise* enz.

De naaste oorzaak van eenig verschijnsel is het *werktuig*, of het *middel*, waardoor eene werking tot stand komt. Vandaar dat *de* ook het werktuig en het middel aanduidt; bij voorbeeld in: *frapper du pied*, *prendre de la main; j'y cours de ce pas. J'éludois un chacun d'un deuil si vraisemblable* (MOLIÈRE), dat is, *door middel van* enz. *Aider quelqu'un de sa bourse; menacer de sa colère; jouer du violon*, *sonner du cor; essayer d'un nouveau maître; lutter d'influence*, *redoubler de zèle*, *se tromper de mot*, *changer de lieu* (in deze twee laatste zegswijzen wordt het voorwerp der vergissing of verwisseling als de zaak, *waarmede* zij plaats heeft, gedacht); voorts in: *s'occuper de quelque chose*, en bij *remplir*, *charger*, *pourvoir*, *peupler*, *nourrir*, *jouir*, *user* enz. en bij de akjektieven *plein*, *prodigue*, *libe-ral*, *avare* enz.

In *divisés d'opinions*, *opposés d'intentions*, meen ik het begrip door die substantieven uitgedrukt als de *aanleiding* der verdeeldheid te moeten opvatten. Het gebruik, eindelijk, van *de* vóór den naam der *maat* meen ik dus te moeten verklaren, dat *de* hier zoo veel als *met*, *door toedoen van*, beteekent; dus in *long de douze pieds*, *âgé de trente ans*, *une armée forte de cinquante mille hommes*, *trop grand de la tête*, *en retard d'un jour; la rivière a baissé d'un pied*.

Als aanhangsel moet nog vermeld worden dat het *objekt* door middel van *de* verbonden wordt met de adjektieven *digne*, *capable*, *susceptible*, en dat men in de volgende uitdrukkingen het objekt mede door *de* ziet voorafgaan: *subversif de toute autorité*, *état préparatif de la guerre*, *redevable de ses talents à la patrie; o mortels, ignorants de leur destinée!* De reden is deze, dat geen adjektief den accusatief vermag te regeren: dit komt alleen aan transitieve werkwoorden en derzelver tegenwoordige deelwoorden toe. Dus moet er een voorzetsel als middelaar optreden tusschen het adjektief en het substantief, hetwelk het voorwerp uitdrukt van de handeling, door het adjektief te kennen gegeven: geen voorzetsel nu kan daartoe geschikter wezen dan *de*, daar dit, zoo als wij zagen, in het algemeen *betrekking* en dus ook de betrekking tusschen subjekt en objekt vermag uit te drukken.

§ 5. *De infinitief, van een werkwoord afhankelijk, hetzij zonder voorzetsel, hetzij door een der voorzetsels* de *of* à *voorafgegaan.*

De verbinding eens infinitiefs, van een werkwoord afhankelijk, met een der voorzetsels *de* of *à*, zietdaar een onderwerp, dat wij ons genoopt zien eenigzins nader te onderzoeken.

De *Grammaire selon l'Académie*, wij zagen het reeds (bl. 158), wanhoopt aan de mogelijkheid om hier tot het begrip der zaak te komen; zij zegt: »de werkwoorden, achter welke de infinitieven door het voorzetsel *à*, en die, achter welke zij door het voorzetsel *de* zijn voorafgegaan, zijn talrijk; het lezen en het gebruik zijn de eenige middelen om zich dit onderscheid eigen te maken." Hetwelk zal moeten beteekenen, dat de leerling slechts door lezen

en door hooren spreken kan leeren, achter welke werkwoorden *à*, en achter welke andere *de* vóór den volgenden infinitief staan moet. De *Grammaire des Grammaires*, geenen weg wetende met de voorzetsels *à* en *de*, wanneer een derzelve vóór eenen infinitief geplaatst is, die in de betrekking van het *régime direct* tot het voorgaande werkwoord staat, verklaart, dat deze voorzetsels in dit geval hunne beteekenis verliesen, en nog slechts euphonische letters zijn, wier aanwending door het oor gevorderd wordt, maar grammatisch onnoodig is. Door eene aanmerking van Dessiaux, welke ik in de Brusselsche uitgave van 1837 aan den voet van bl. 414 aantref, ben ik van de taak ontheven om dit gevoelen, door de *Grammaire des Grammaires* aan Chapsal ontleend, te beoordeelen. Dessiaux zegt: »dus te redeneren mag geen oplossen van de zwarigheid heeten; het is een ontduiken van de moeijelijkheid door eene dwaling." Maar geeft nu Dessiaux iets beters in de plaats? Men hoore: »In zulke uitdrukkingen", zegt hij, »bestaat er ellipsis. *Il commence à étudier* staat voor: *il commence l'action qui consiste à étudier; il vous recommande de lire* staat voor: *il vous recommande le soin de lire.*" Men ziet, de beoordeelaar maakt zich zelven schuldig aan hetgeen hij laakt: hij ontduikt de oplossing der moeijelijkheid door eene valsche verklaring. Inderdaad, zóó valt het verklaren licht, wanneer men de taal eerst laat zeggen, wat onze willekeur goed vindt te bepalen.

Voor wij over de waarde der praeposities *de* en *à* vóór den infinitief spreken, willen wij eerst handelen over de verbinding van den infinitief met een werkwoord zonder tusschenkomst van eenig voorzetsel.

Een infinitief kan in het Fransch, even goed als in onze

taal, zonder voorafgaand voorzetsel gebruikt worden, en dat én als subjekt én als praedikaat; bij voorbeeld: *s'étonner est du peuple, admirer est du sage* (DELILLE). *Végéter, c'est mourir; beaucoup penser, c'est vivre* (FRÉDÉRIC II).

Ook achter verscheidene werkwoorden komt de infinitief zonder tusschenkomst eener praepositie. Nemen wij deze werkwoorden, naar de opgave van BAUDET (III[de] Stuk), in oogenschouw, zoo bemerken wij dadelijk, dat zij onder dezelfde rubrieken te brengen zijn, als die werkwoorden, achter welke in onze taal de infinitief komt zonder *te* (zie *Nederl. Spraakl.* bl. 328—331, 2[de] uitg.). Wij merken daaronder op:

1. Modale hulpwerkwoorden: *devoir, oser, pouvoir, vouloir, aimer mieux, daigner.*

2. Werkwoorden, die aan den infinitief de aanduiding eener betrekking van tijd toevoegen: *aller, venir.*

3. Werkwoorden, die een *teweegbrengen*, een *doen bestaan* der handeling te kennen geven: *faire, laisser.*

4. Werkwoorden, die een waarnemen of waargenomen worden der handeling te kennen geven: *entendre, voir, sentir, sembler, paraître.*

Op denzelfden grond, waarop wij in onze *Nederlandsche Spraakleer* (bl. 330) de werkwoorden *rekenen, gelooven, begeren, wanen*, hoezeer thans *te* voor den volgenden infinitief vereischend, tot de derde rubriek gemeend hebben te mogen brengen, brengen wij in het Fransch de werkwoorden *compter, croire, désirer, espérer, s'imaginer* tot n°. 3. Al deze werkwoorden toch beteekenen een *doen bestaan*, een *vertegenwoordigen* der handeling *voor de voorstelling.* Ook *prétendre* in den zin van *beweren*, behoort tot dezelfde rubriek.

Wat toch is *beweren* anders, dan een *doen bestaan*, een *doen optreden* eener zaak voor de verbeelding? Vandaar dat werkwoorden, die *doen bestaan* beteekenen, in den zin van *beweren*, *voorgeven*, kunnen gebruikt worden. Te weten in het Latijn het werkwoord *facio*, bij voorbeeld: hanc herbam nervos glutinare faciunt (PLINIUS), dat is, *zij beweren* (eigenlijk: *zij maken*, *zij laten*, *zij doen bestaan*), *dat dit kruid de pezen aaneenhecht*. En in onze taal *laten* en *maken*. Zeg ik: *gij laat hem daar eene groote dwaasheid begaan*, dan kan dit in den zin bedoeld zijn van: *gij stelt het daar voor*, *alsof hij eene groote dwaasheid begaan had; gij beweert ten onrechte*, *dat hij eene dwaasheid begaan heeft*. Dat *maken*, eindelijk, *voorgeven* beduiden kan, heb ik herinnerd in DE JAGER'S *Archief*, II Deel, 1 Stuk, bladz. 84, alwaar ik onder anderen vermeld, dat MELIS STOKE van eene stad zegt, dat men haar *vast maakte*, in den zin van: *voorgaf*, *dat zij sterk was*.

Van al de werkwoorden, door BAUDET op de lijst gebracht dergene, die den infinitief zonder voorzetsel achter zich vorderen, blijft nu alleen nog *valoir mieux* over. Wij kunnen het bij geene dier vier klassen of rubrieken brengen, maar dit bewijst niet tegen de richtigheid onzer stelling, maar veeleer tegen de rechtmatigheid van de plaats, die *valoir mieux* onder deze werkwoorden inneemt. Inderdaad, de infinitief, die op *valoir mieux* volgt, is niet van dit werkwoord afhankelijk, maar is het subjekt der rede: wat toch is: *il vaut mieux se taire* anders dan: *se taire vaut mieux?* Deze aanmerking is ook op *falloir* toepasselijk, dat wij daarom onder de eerste rubriek niet genoemd hebben: *il faut venir* is eigenlijk *het komen* of *te komen is noodzakelijk*.

Desgelijks is de infinitief subjekt in de uitdrukking: *il fait beau voir*, *het is aangenaam te zien*, d. i. *te zien is aangenaam.*

Maar bij VERENET (bl. 265) en vooral bij MÄTZNER (bl. 317 en 321) is de lijst der werkwoorden, die den infinitief zonder tusschenkomst van een voorzetsel achter zich, zoo al niet moeten, dan toch kunnen bekomen, veel grooter. De werkwoorden echter, welke bij hen boven de door BAUDET genoemde voorkomen, brengen de theorie, waarop mijne boven opgegeven classificatie berust, niet aan het wankelen; integendeel zij bevestigen haar. Ik zal ze opnoemen en ze tegelijk onder de door mij gestelde rubrieken rangschikken. *Avoir* in *il a beau dire.* Hier beteekent *avoir* zoo veel als *kunnen*, en wordt het dus, even als ons *hebben*, in *hij heeft mooi praten*, als een modaal hulpwerkwoord gebruikt. *Manquer*, in *j'ai manqué me trahir* (SCRIBE), dat is, *bijna zou ik mij verraden hebben.* Reeds deze vertaling toont, dat *manquer* hier *bijna zullen* beteekent, alzoo een tijdelijk hulpwerkwoord is en tot onze tweede rubriek behoort.

Tot dezelfde rubriek behooren, zoo goed als de bij BAUDET genoemde *aller* en *venir*, natuurlijk ook *courir*, *accourir*, *descendre*, *rentrer*, *retourner* en *revenir*, in al zulke zinnen, waar deze werkwoorden, het eene met deze, het andere met gene modificatie, een *overgaan* tot eene handeling beteekenen. Desgelijks behoort ook het werkwoord *être*, in de beteekenis van *ergens op uit zijn* of *gaan*, tot de tijdelijke hulpwerkwoorden: dus treft men het, bij voorbeeld, aan in: *il fut se coucher* (BERNARDIN DE ST.-PIERRE). *Nous fûmes nous asseoir* (dezelfde). *Il fut jusques à Rome implorer le sénat* (CORNEILLE).

Mener en *envoyer*, in *mener paître*, *envoyer quérir*, geven een *laten doen* te kennen, en behooren alzoo tot de derde rubriek.

Tot dezelfde derde rubriek behooren, zoo goed als *croire*, *s'imaginer*, *désirer*, ook verscheidene andere werkwoorden, die een *meenen*, *zich voorstellen* en *begeren*, te kennen geven, te weten: *penser*, *se persuader*, *se figurer*, *présumer*, *soupçonner*, *supposer*, *être censé; se rappeler*, *se souvenir; préférer*, *souhaiter*.

Na het gezegde over *prétendre* behoef ik niet verlegen te zijn met de beantwoording der vraag, onder welke rubriek de werkwoorden te rangschikken, die een *beweren*, *verhalen*, *verzekeren*, *erkennen*, *bevestigen* en het tegenovergestelde (een *ontkennen*) beduiden; te weten: *affirmer*, *assurer*, *soutenir*, *déclarer*, *dire*, *montrer*, *raconter*, *rapporter*, *déposer*, *témoigner*, *publier*, *reconnaître*, *avouer*, *confesser*, *convenir*, *jurer*, *protester*, *prouver*, *confirmer*, *nier*, *désavouer*.

Tot de vierde rubriek, eindelijk, behooren onmiskenbaar: *apercevoir*, *distinguer*, *entrevoir*, *prévoir*, *pressentir*, *écouter*, *ouïr*.

Het spreekt van zelve, dat bij sommige van die werkwoorden, zoo de zin verandert, ook de volgende infinitief door een voorzetsel wordt voorafgegaan. Zoo beteekent: *il me dit de venir demain; hij zeide mij*, *dat ik morgen komen moest*, het werkwoord *dire* niet bloot *mondeling mededeelen*, maar *een bevel mededeelen*. In *je vous dois d'être échappé au danger*, beteekent *devoir* niet *moeten*, maar *eene weldaad verschuldigd zijn*. *Venir de sortir* is *zoo even uitgegaan zijn*, even als *ne faire que de sortir*, en hoe het voorzetsel *de* hier

te verklaren is, zullen wij zoo straks zien, daar wij thans overgaan tot de beschouwing van die werkwoorden, welke vóór den volgenden infinitief het voorzetsel *de* vereischen.

De verklaring van den infinitief met *de* biedt volstrekt geene moeijelijkheid aan, wanneer hij achter woorden volgt, die steeds eene bepaling vorderen, door dit voorzetsel voorafgegaan: dan toch moet de infinitief met *de* als de genitief, of ten minste als door middel van dit voorzetsel door zulk een woord geregeerd beschouwd worden. Dit is het geval:

1. Achter substantieven, als *l'espoir de réussir*, *le désir de se montrer* enz. en achter de uit een werkwoord met een substantief bestaande uitdrukkingen: *avoir besoin*, *courir risque*, *prendre garde*, *n'avoir garde*, dat is, *wel oppassen*, want *n'* is hier niet het ontkennende *ne*, maar is eene verkorting voor *en* (*er van*), waarvoor steeds in 't Italiaansch, en veelal in 't Provençaalsch *ne* gezegd wordt: *je n'avais garde de le lui dire*, *ik paste wel op het hem te zeggen.*

2. Achter adjektieven, als: *capable de faire*, *digne d'être loué*, *content d'avoir fait son devoir*, *ambitieux de se signaler*, enz.

3. Achter werkwoorden, als: *accuser Socrate de corrompre la jeunesse; excusez-moi de vous avoir fait attendre; il souffre de l'avoir offensé; dispensez-moi d'aller le voir.* Evenzoo bij *féliciter*, *plaindre*, *avertir*, *blâmer*, *charger*, *prier*, *menacer*, *parler*, *frémir*, *gémir*, *désespérer*, *disconvenir*, *dissuader*, *douter*, *punir*, *rire*, *rougir*, *soupçonner*, *trembler*, en bij *il s'agit.* Ook bij *empêcher* is de volgende infinitief als een zoogenaamd *régime indirect* aan te merken: dat *empêcher* eenen genitief vermocht te regeren, blijkt nog

uit de verbinding van dit werkwoord met *en: il m'en a empêché*. Desgelijks bij *conjurer* en *supplier;* nog zegt men: *je vous en conjure, je vous en supplie*.

4. Achter bijwoorden, als: *près d'arriver*, *loin de s'arrêter*, enz.

Maar zeer gewoon is de infinitief, voorafgegaan door *de*, waar aan geene genitief-betrekking te denken valt. Zeg ik: *il est beau de mourir maître de l'univers*, dan is de infinitief, met *de* verbonden, subjekt en alzoo buiten alle afhankelijkheid gesteld. Dus moet *de mourir* op zich zelven eenen zin hebben, die den infinitief niet belet, zelfstandig in den zin op te treden.

Raadplegen wij de boven uiteengezette beteekenissen van het voorzetsel *de*, zoo treffen wij ook die aan van *betreffende*, *ten aanzien van*, *wat aangaat*, en deze beteekenis is hier volkomen passend. Geene andere beteekenis heeft ons *te* vóór den infinitief. Reeds de analogie, door one opgemerkt, tusschen het wegblijven van de praepositie vóór den infinitief in het Fransch en het wegblijven van *te* vóór den infinitief in onze taal, noopt ons aan te nemen, dat *de* vóór den infinitief dezelfde kracht heeft als ons *te* vóór denzelfden vorm des werkwoords. Dus is *de mourir*, in dat voorbeeld, zoo veel als *wat betreft het sterven*, of, zoo als wij zeggen, eenvoudig *te sterven*, hetwelk ook *tot sterven*, *wat betrekking heeft tot sterven* beteekent.

Dezelfde kracht heeft *que*, waar het vóór een anders al te naakt optredend subjekt te staan komt in eenen zin met de omgezette woordorde (*inversion*); bij voorb.: *c'était un grand capitaine que César*. Wat is dit *que* hier anders, dan het Latijnsche *quod ad*, dat is, *wat betreft*, *wat aangaat*. Dit voorzetsel *que* treft men wel

eens met *de* vereenigd voor den infinitief aan: *c'est une maladie d'esprit que de souhaiter des choses impossibles* (Fénélon). Hier zien wij twee woordjes van dezelfde strekking vóór den infinitief. Evenzoo plaatsen wij zeer dikwijls de beide voorzetsels *om te*, *van te*, gezamenlijk vóór den infinitief. Dat het voorzetsel *que* werkelijk dezelfde kracht als *de* kan hebben, bewijze Molière: *c'est un étrange fait du soin que vous prenez*, d. i. *que le soin que vous prenez.*

Doch wat is het doel dier verbinding van *de* met den infinitief? — Op deze vraag antwoorden wij het volgende. Zonder dit woordje treedt de infinitief, als ik dit vreemde woord gebruiken mag, al te *abrupt* in den zin op. Men oordeele, bij voorbeeld, over de uitwerking van: *c'est une maladie d'esprit souhaiter des choses impossibles.* Dit is, wel is waar, volkomen verstaanbaar, en in zoo verre zou *de* of *que de* vóór den infinitief niet noodig wezen; maar hoe bits, als ik het zoo zeggen mag, komt zonder die woordjes de infinitief achteraan! Wel nu, om den infinitief in 't verband van den zin te doen ingrijpen, om hem vloeijend met zijn voorafgaand praedikaat te verbinden, was er een middel noodig, en dit middel vond men in de aanwending van het voorzetsel *de* (*que de*) in de boven verklaarde beteekenis.

Met deze beschouwing is in overeenstemming, dat, zoo de infinitief, als subjekt optredend, vooraan staat, *de* niet noodig is, maar dat het zelden gemist wordt, wanneer hij bij omzetting der woordorde achter het praedikaat komt te staan. Zoo zegt men: *Vivre libre et peu tenir aux choses humaines, c'est le meilleur moyen d'apprendre à mourir* (J. J. Rousseau), en: *Lire, peindre, faire de la musique, c'est l'unique occupation de sa*

vie (GIRAULT-DUVIVIER); maar: *c'est beaucoup que de savoir commander* (*Acad.*). *Il suffit d'être malheureux pour exciter la compassion.* Evenwel soms ontbreekt het voorzetsel vóór den bij inversie achter het praedikaat geplaatsten infinitief; bij voorb.: *il lui restait deux partis à prendre: s'emparer du pouvoir suprême, ou descendre de sa puissance tribunitienne et se perdre dans la foule* (CHATEAUBRIAND); doch men merke op, dat de infinitieven hier slechts als appositie van het subjekt *deux partis* voorkomen. Achter *valoir mieux* wordt slechts de tweede infinitief door *de* voorafgegaan, bij voorbeeld: *il vaut mieux se taire que de dire des bêtises.* Evenwel kan ook vóór dezen tweeden infinitief *de* wegblijven, bij voorb.: *il vaut mieux expirer Et mourir avec toi que se déshonorer* (VOLTAIRE). *Et dis-moi qu'il vaut mieux punir que pardonner* (V. HUGO) ([1]). Hoe het zij, de reden dat *de* bij voorkeur bij zulk eenen tweeden infinitief komt, is dat deze het meeste gevaar zou loopen om als het ware aan het verband van den zin te ontspringen. Om dezelfde reden heeft ook de tweede infin. achter *aimer mieux* veelal *de*, hoezeer niet noodwendig, bij voorb.: *J'aimerois mieux mourir que la voir abusée* (MOLIÈRE). Omgekeerd kan ook de eerste infin. bij *valoir mieux*, *de* hebben: *il me vaudroit bien mieux d'être au diable que d'être à lui* (MOLIÈRE).

Waar een infinitief eenen verkorten objektszin uitmaakt en dus geheel als dienend lid in het zinverband ingrijpt, zonder evenwel, als achter de boven (bladz. 190 — 193) opgenoemde werkwoorden, eene eenheid met het voorgaande werkwoord uit te maken, daar kan *de* niet gemist worden. Alzoo

(1) Deze voorbeelden vind ik bij MÄTZNER I, bl. 325.

achter de werkwoorden *admirer* (*j'admire de le voir au point où le voilà*, Molière), *ambitionner*, *choisir*, *conseiller*, *craindre*, *entreprendre*, *mériter*, *ordonner*, *pardonner* enz.

De zoogenaamde historische infinitief verzaakt den regelmatigen voortgang der constructie; maar juist daarom kan hij *de* niet missen; want deze praepositie vertegenwoordigt het onuitgedrukte verband der rede, door den infinitief als afhankelijk van een duister gedacht zinlid te doen voorkomen. Men oordeele over de uitwerking, die het weglaten van *de* hebben zou in den volgenden zin: *Le bruit cesse, on se retire: Rats en campagne aussitôt; Et le citadin de dire* enz. (Lafontaine).

Baudet verdeelt de werkwoorden, die den infinitief door tusschenkomst van *de* achter zich bekomen in twee klassen: de eerste bevat die, welke den infinitief met *de* als *régime direct* aannemen; de tweede bevat dezulke, die den infinitief als *régime indirect* aannemen. Deze laatste klasse van Baudet bevat die werkwoorden, welke wij boven (bladz. 194) onder N° 3. vermeld hebben. Maar buitendien bevat zij nog, onder anderen, het werkwoord *tâcher*. De reden waarom Baudet dit werkwoord onder dezulke, die den infinitief met *de* als *régime indirect* bij zich bekomen, gerangschikt heeft, schijnt daarin te zoeken, dat het een *verbe neutre*, dat is, een intransitief werkwoord is; bij gevolg, zoo zal hij geredeneerd hebben, kan het geen *régime direct* bij zich bekomen. Ik oordeel anders over de betrekking van den infinitief tot *tâcher*. Achter dit werkwoord en bovendien achter *essayer*, *cesser*, *contraindre*, *forcer*, *obliger*, *presser*, *résoudre*, *commencer*, *recommencer*, *continuer* en *discontinuer*, moest eigenlijk de infinitief zonder tusschenkomst eener

praepositie volgen. Maar, gelijk het in onze taal geschied is, dat verscheidene werkwoorden, die oorspronkelijk den infinitief zonder *te* achter zich bekwamen, later dit voorzetsel voor den volgenden infinitief vereischten, zoo is het ook in het Fransch gegaan: de infinitief heeft in later tijd achter deze werkwoorden meer zelfstandigheid gekregen en is een voorzetsel vóór zich beginnen te vorderen: tot nog toe evenwel is bij de meeste dezer werkwoorden de keuze tusschen een der beide voorzetsels (*de* en *à*) weifelend gebleven. Een voorbeeld, hoe vroeger zulke werkwoorden werkelijk den infinitief zonder voorzetsel achter zich bekwamen, vind ik bij MÄTZNER (1): *Et cil encommençoit excommunier et jurier* (*Haimon*).

Als vierde naamval komt de infinitief met *de* ook achter *afin* en *avant* (*afin de faire*, *avant de venir* of *que de venir*). *Afin* komt, behalve met eenen infinitief met *de*, nog slechts door *que* gevolgd voor, en in dit geval is het als voorzetsel te verklaren: *afin que* is gelijk aan *pour que*. Dus beschouwen wij het ook vóór den infinitief met *de* als voorzetsel. Dat achter *avant* de infinitief met *de* of *que de* in de betrekking van den vierden naamval staat, volgt uit den aard zelven van *avant*, hetwelk onmiskenbaar een voorzetsel is. Niet alleen achter *afin*, maar ook achter *avant*, houdt MÄTZNER (2) het voorzetsel *de*, waardoor de infinitief wordt voorafgegaan, voor het teeken van den genitief. Om de meening dat ook achter *avant* de infinitief met *de* een genitief zijn zoude, aannemelijk te maken, vergelijkt hij het Spaansche *ántes de* en het Italiaansche *prima di*. Doch in die uitdrukkingen is

(1) I. bl. 318.
(2) bl. 327.

de, *di*, niet, zoo als MÄTZNER meent, het teeken van den separatieven genitief; maar deze partikels hebben hier dezelfde kracht, die zij achter den comparatief bezitten; *ántes* en *prima*, namelijk, beteekenen niets anders dan *vroeger*. De genitief nú van vergelijking heeft, zoo als wij (bl. 174) gezien hebben, in het Fransch een te beperkt gebruik om daaraan hier achter *avant* te denken. Dat *de* achter *avant* niets anders is dan de gewone begeleidster van den objektieven infinitief, kan overigens ook hieruit blijken, dat het des noods kan wegblijven, zoo als dan ook MOLIÈRE meermalen zegt: *avant que faire*.

Ook achter *plus que*, *plutôt que* en *si que* komt de infinitief met *de* als verkorte substantieve zin voor, en dat wel of in de betrekking des subjekts, of in die des objekts. Bij voorbeeld: *tu fais plus que de transporter des montagnes* (CHATEAUBRIAND). *Je mourrai plutôt que de le souffrir* (*Académie*). *Qui vous rend si hardi que de m'interroger?* (DELAVIGNE). Dat ook in onze taal achter *dan* en *zoo* een infinitief met de waarde van eenen substantieven zin volgt, hebben wij aangetoond in de Nederl. Synt. bl. 270 en 272. Een merkwaardig voorbeeld van eenen infinitief met *de* ter vervanging van eenen substantieven zin, levert MOLIÈRE, waar hij zegt: *qu'est-ce qu'ils ont fait aux dieux De ne jouir d'aucun hommage*, d. i. *dat zij geenerlei hulde genieten*.

Wij gaan over tot de beschouwing van den infinitief met *à*. Komt een infinitief met *à* achter een werkwoord, of een adjektief, dat een substantief met dit voorzetsel bij zich toelaat, dan kan hij als door middel van *à* van zulk een werkwoord afhankelijk beschouwd worden. Gelijk men zegt: *réduire à la mendicité*, zoo kan men ook zeggen: *réduire à mendier*,

en de grammatische betrekking tusschen den infinitief en het werkwoord *réduire* is geene andere, dan die tusschen dit werkwoord en het zelfstandig naamwoord *mendicité*. Op dezelfde wijze moet de infinitief met *à* beoordeeld worden achter *animer*, *apprêter*, *s'appliquer*, *s'attendre*, *concourir*, *condamner*, *consentir*, *conspirer*, *déterminer*, *disposer*, *employer*, *encourager*, *engager*, *enhardir*, *exciter*, *exhorter*, *inviter*, *pencher*, *penser*, *prendre plaisir*, *préparer*, *prétendre*, *provoquer*, *renoncer*, *répugner*, *réussir*, *songer*, *tendre*, *travailler*, *viser*; *prêt à partir*.

Tot deze werkwoorden kan men ook *tarder* brengen, b. v. *ne tardez pas à répondre*. Bij het onpersoonl. *il me tarde* is de infinitief met *de* subjekt.

Doch deze wijze van verklaring is in geenen deele van toepassing op den infinitief met *à* achter menig ander werkwoord, bij voorbeeld, achter *aimer*, *apprendre* enz. Om de constructie van den infinitief met *à* achter zulke werkwoorden te verklaren, moeten wij de zaak hooger ophalen.

Het voorzetsel *à* beteekent eigenlijk *tot*. Diensvolgens heeft de infinitief met *à* dezelfde kracht als bij ons de infinitief met *om*, welk voorzetsel vóór dezen vorm des werkwoords *tot*, *ten einde*, beteekent. Gelijk nu bij ons de infinitief met *om* (*te*) eenen verkorten *finalen* (*doelaanduidenden*) zin uitmaakt, zoo zien wij in het Fransch in den infinitief met *à* mede eenen zin van dien aard. En wat is de infinitief met *à* anders in uitdrukkingen als de volgende: *à ne vous rien cacher*, *à vrai dire*. *Cherchons une maison à vous mettre en repos* (MOLIÈRE). *A te parer j'avais pris tant de soin* (DELAVIGNE)? Even eens is de infinitief met *à* te beoordeelen in de gewone

verbinding: *un livre à lire* (*dat bestemd is om gelezen te worden*), en dus overal waar hij het Latijnsche gerundivum of het tweede supinum vervangt: *j'ai à écrire des lettres; bon à lire; aisé à trouver; trop long à vous expliquer; il restait à sauver; trouver à redire; les enfants nés et à naître; les siècles à venir.*

Zoo nu is de infinitief met *à* achter de werkwoorden, *aider*, *apprendre*, *enseigner*, *instruire*, *exercer*, *montrer*, *chercher*, een verkorte finale zin, daar de praepositie zich hier in de uitdrukking *met het doel om te* laat oplossen, even als in de zegswijzen: *nous avons passé la nuit à travailler; nous perdîmes une heure à chercher.* Ook achter *hésiter* en *persister* is de infinitief met *à* niet anders te beschouwen, ja zelfs achter *exceller* en *aimer.* Zeg ik: *j'hésite à prendre ce parti*, dan is het kiezen eener partij *het doel*, waartoe ik nog niet dadelijk komen kan; in *je persiste à croire*, is het geloof *de strekking* mijner volharding. *Il excelle à dire des bons-mots* geeft te kennen, dat het zeggen van geestigheden het doel van zijn streven is, daar hij er op uit is om te toonen, waarin hij *uitmunt;* en in *aimer à danser*, wordt het dansen eveneens als het *doel* van een *streven* voorgesteld. Dat men evenwel *apprendre* en *chercher* bij MOLIÈRE door eenen infin. met *de* gevolgd ziet, kan niet bevreemden, daar de infin. hier ook als objekt opgevat kan worden.

Een paar wijzigingen in de beteekenis van den infinitief met *à* mogen wij niet onvermeld laten

Wij zagen uit *un livre à lire*, dat de infinitief met dit voorzetsel de *bestemming* kan te kennen geven. Tot datgene nu, waartoe een persoon (of zaak) is bestemd, is hij ook *geschikt* en *geneigd.* Deze beteekenis straalt door in de uitdrukking: *il est homme à tout faire*, *à ne par-*

donner à personne. Un coeur à aimer toute la terre (MOLIÈRE). Daar nu de geschiktheid tot eenige zaak zekere *overeenkomtigheid* met die zaak veronderstelt, zoo kan het ons niet bevreemden, dat wij ook eenen infinitief met *à* aantreffen met de kracht van eenen modalen zin. Dus in: *je l'aimais à lui donner mon sang* (DUMAS), dat is, *zoo zeer dat ik mijn bloed voor hem over zou hebben. C'est un titre à n'en point vouloir d'autre*, dat is, *zoodanig een, dat men er geen anderen meer bij wenschen zou.* Eveneens in: *ennuyeux à périr; un proces à ne jamais finir. Des ennuis à ne finir que par la mort* (MOLIÈRE). Ook in *le premier à le remarquer*, en in *c'est à dire*, schrijf ik aan den infinitief met *à* dezelfde kracht toe: het eerste beduidt: *de eerste, die zoo bij de hand is, dat hij het opmerkt;* het andere: *het is zóó, dat het even goed is te zeggen*, met andere woorden: *het is alsof men zeide.* In deze regels van MOLIÈRE:

La curiosité qui vous presse est bien forte,
M'amie, à nous venir écouter de la sorte.

beteekent de infin.: *en wel zoo sterk dat gij ons komt beluisteren.*

De finale zin is oorspronkelijk een *voorwaardelijke* zin, blijkens het Nederlandsche *opdat*, dat eigenlijk *indien*, *onder beding dat* beteekent. Zoo nu zien wij ook in het Fransch aan den infinitief met *à* niet alleen de beteekenis van eenen *doelaanduidenden*, maar ook van eenen *voorwaardelijken* zin eigen, bij voorbeeld: *à vaincre sans péril on triomphe sans gloire* (CORNEILLE), dat is, *indien men de overwinning niet koopt met gevaar. A l'entendre*, dat is, *indien men hem hoort. Quitte à*

prendre ma revanche, dat is *met dien verstande, dat ik te gelegener tijde wraak neme.* Evenzoo verklaar ik den infinitief bij *consister*, bij voorbeeld: *le bonheur consiste à faire des heureux*, dat is, *het bestaat slechts in zoo ver, slechts onder beding dat men gelukkigen make*; en dus ook bij *il y a*, als: *il n'y a pas sûreté à abdiquer le crime* (CHATEAUBRIAND). *Il y a je ne sais quoi de turc à proscrire l'imprimerie* (VOLTAIRE). Eindelijk is de voorwaardelijke zin in zijnen eersten aanleg een *tijdelijke zin*, en zoo zien wij eenen infinitief met *à* eenen tijdbepalenden zin vervangen: *On ne devient guère si riche à être honnêtes gens* (MOLIÈRE). In: *l'allégresse du coeur s'augmente à la répandre*, kan de infinitief ook gelijk bij *consister*, als een voorwaardelijke zin worden opgevat. Doch zuiver tijdelijk is hij in deze regels van MOLIÈRE:

Il faut avec vigueur ranger les jeunes gens,
Et nous faisons contre eux à leur être indulgents.

De kracht van den voorwaardelijken infinitief zweemt naar die van eenen verkorten redengevenden zin (waarbij men aan ons *om* voor *opdat* denke) in: *cette — estime — que tu t'es acquise — à ne t'être jamais vu court d'inventions* (MOLIÈRE).

Er zijn verscheidene werkwoorden, achter welke de infinitief volgt, nu eens door *de*, dan weder door *à* voorafgegaan. POITEVIN zegt, dat de smaak hier de keus tusschen deze voorzetsels beslist; de *Grammaire* van NOËL en CHAPSAL laat zich even zoo uit. Niettemin zal elk dezer verschillende voorzetsels wel zijne bijzondere beteekenis behouden, al is het ook, dat het achter zulke werkwoorden tamelijk op hetzelfde neêrkomt, welk van beide vóór

den infinitief gebruikt wordt.

Er zijn enkele werkwoorden, die den infinitief met *de* achter zich vorderen; maar, zoodra zij terugwerkend worden gebezigd, den infinitief met *à* vereischen. Zoodanige zijn *accorder*, *offrir* en *refuser*. En geen wonder, want, zoo zij zonder terugwerkend voornaamwoord gebruikt worden, houdt de volgende infinitief het *objekt* in, terwijl, zoo zij reflexief voorkomen, diezelfde infinitief het *doel* aanduidt, waartoe men zich leent. *Résoudre*, dat mede den infinitief met *de* vordert, vereischt, reflexief gebruikt, om dezelfde reden den infin. met *à*. Voorts zijn er eenige reflexieve werkwoorden, die beurtelings *de* of *à* bij zich hebben, te weten: *se lasser*, *s'occuper*, *se tuer*, *s'efforcer*, *s'empresser*, *s'ennuyer*, *s'amuser*. Hier moet de infinitief met *de* de *oorzaak* of het *middel* der handeling of der gewaarwording te kennen geven, terwijl de infinitief met *à* derzelver *strekking* uitdrukt. Zeg ik, bij voorbeeld, *il ne se lasse pas de perdre son encre et son temps*, alsdan wordt zijne inspanning voorgesteld als de oorzaak der vermoeijenis, die hij niet telt. Zeg ik: *il se lasse à composer des vers insipides*, dan wordt het maken van verzen als het doel voorgesteld, waartoe hij zich dwaselijk vermoeit.

Commencer en *recommencer*, *continuer* en *discontinuer*, *essayer* en *tâcher*, zijn alle zulke werkwoorden, achter welke, naar wij boven zagen (bl. 198), de infinitief eigenlijk zonder tusschentreding eens voorzetsels volgen moest; vandaar dat het gebruik ten aanzien van de keuze tusschen *à* en *de* nog weifelt. Evenwel zijn ook hier deze praeposities niet krachteloos: de infinitief met *de* duidt wederom het *voorwerp*, die met *à* het *doel* der handeling aan. Zegt men: *il commence d'ècrire*, dan is *schrij-*

ven de handeling, die hij aanvangt; terwijl in: *il commence à écrire*, *schrijven* de handeling is, waartoe hij aanstalten maakt. *Continuer de faire* is eene handeling *voortzetten*, *continuer à faire*, *het bij voortduring op iets toeleggen*. *Essayer* of *tâcher de faire* is eene handeling *beproeven*; *essayer* of *tâcher à faire* is *pogingen aanwenden om iets te verrichten*. Alzoo is er wel onderscheid tusschen de beteekenis van *à* of *de* achter die werkwoorden; maar het komt nagenoeg op hetzelfde neêr, welke van beide constructies men aanwendt. Velen zoeken hier onderscheidingen van eenen anderen aard; doch hunne bemoeijing is ijdel, en wat zij meenen te vinden wordt door het dagelijksch gebruik weêrsproken. Ook *contraindre* en *forcer* en *demander* behooren tot die werkwoorden, welke den infinitief zonder de tusschenkomst eener praepositie achter zich moesten hebben: vandaar dat, terwijl hunne beteekenis alleen den infinitief met *à* bij hen zou doen verwachten, zij niettemin evenzeer en zelfs gemeenlijk den infinitief met *de* achter zich bekomen. Daar, namelijk, de infinitief door *de* voorafgegaan, zich meer rechtstreeks aan het voorgaande werkwoord aansluit, zoo zie ik in de constructie met *de* hier het blijk eener vroeger nog naauwer verbinding tusschen den infinitief en die werkwoorden.

Nu schieten er nog eenige werkwoorden over, bij welke wij nu eens de infinitief met *de*, dan met *à* opmerken. Wij willen ze in alphabetische orde afhandelen.

Défier, *uitdagen*, heeft den infinitief met *à*: *défier à combattre*, *défier à boire*; maar wordt tevens uitgedrukt, dat hij, die tot eene daad uitdaagt, twijfelt aan de mogelijkheid der uitvoering, hetgeen wij door *tarten* te kennen geven, dan zegt men: *défier de faire*; bij voorbeeld:

je vous défie de deviner; je vous défie de m'oublier jamais. Bij deze laatste opvatting komt het natuurlijk niet te pas, de handeling als het doel der uitdaging voor te stellen: vandaar dat dan de gewone constructie *à* vóor die met *de* plaats maakt.

Manquer à faire beteekent *in gebreke blijven iets te doen; manquer de faire, iets bijna doen.* Bij voorbeeld: *on mésestime celui qui manque à remplir ses devoirs. Il a manqué de tomber.* In de eerste beteekenis is de infinitief het zoogenaamd *régime indirect;* in de andere is hij het *objekt* des werkwoords *manquer.* Met de ontkennende partikel heeft *manquer* den infinitief met *de* achter zich, wanneer de beteekenis op die van *verstoken blijven* neêrkomt; bij voorbeeld: *Qui cherche Dieu de bonne foi, ne manque jamais de le trouver.* Ook *laisser* kan met de negatie eene beteekenis krijgen, die den infinitief met *de* achter dit werkwoord medebrengt, te weten, die van *niettemin doen;* bij voorbeeld: *Lorsqu'il semblait céder, il ne laissait pas de se faire craindre* (Fléchier), dat is, *maakte hij zich niettemin gevreesd.* Génin (1) verbiedt, tegen de uitspraak der *Académie*, *ne pas laisser que de faire* te zeggen. Hij meent, dat *que de* hier eene ongeoorloofde vereeniging is van tweederlei constructie. *Ne laisser pas*, namelijk, werd vroeger ook door *que* met den subjunctief gevolgd: *ne laissera qu'Abisme n'en assaille* (Chans. de Roland).Had Génin gedacht aan den waren aard van *que de* vóór

(1) *Récréations philol.* T. I. p. 423—427. Het zou onbillijk zijn, den te vroeg aan de wetenschappen ontrukten Génin met het gros der Fransche taalkundigen gelijk te stellen: de studie, door hem aan de Oude Schrijvers van zijnen landaard gewijd, verzekert hem eene eervolle onderscheiding.

den infinitief, boven (bl. 195, 196) door ons verklaard, hij zou dat zonderling denkbeeld niet geuit, en *ne laisser pas que de* niet veroordeeld hebben. Men beweert, dat men *manquer* ook in de beteekenis van *in gebreke blijven* met *de* in plaats van *à* moet construeeren, zoo het de negatie krijgt; doch hieraan twijfel ik en ik zou meenen, dat men zeggen moet: *je ne manquerai pas à revenir ce soir;* niet: *je ne manquerai pas de revenir ce soir.* — Boven eindelijk (bl. 192) hebben wij *manquer* onmiddellijk door den infinitief gevolgd gezien.

Obliger heeft in de beteekenis van *nopen* den infinitief zoo wel met *à* als met *de* achter zich, in die van *eene dienst doen* alleen met *de.* In de eerste opvatting behoort *obliger* evenzeer als *contraindre*, tot de werkwoorden, die oorspronkelijk den infinitief zonder voorzetsel achter zich vorderden: vandaar die weifeling. In de tweede beteekenis duidt de infinitief de zaak aan, *waarmede* men iemand aan zich verplicht, en is hij dus het zoogenaamd *régime indirect.*

Oublier heeft den infinitief als objekt met *de*, doch in den zin van *afleeren* met *à* achter zich. Ongetwijfeld is men bij deze laatste constructie de analogie van *apprendre* gevolgd. Gelijk men zegt: *apprendre à danser:* zoo zal men ook *oublier à danser* gezegd hebben, waar dit zoo veel als *désapprendre à danser* beteekent. Ook in den gewonen zin echter vindt men *oublier à:* de *Grammaire des Grammaires* geeft daarvan een voorbeeld uit Boileau. Waar deze Schrijver zegt: *j'oubliais à vous dire*, geeft hij te kennen, dat hij het bijna verzuimd had, hoezeer het toch zijn *streven* was. Dus verklaar ik zijn zeggen liever, dan dat ik hem met de Spraakkunstenaars van eene fout zou verdenken.

Prendre garde heeft den infinitief met *de* achter zich: *prenez garde de tomber*. Natuurlijk, want de infinitief is hier de genitief van het substantief *garde*. Maar is de infinitief van de ontkenning vergezeld, dan wordt hij door *à* met *prendre garde* verbonden: *prenez garde à ne pas tomber*. Alsdan is de infinitief eene verkorting van den finalen zin: *que vous ne tombiez pas*, *dat gij niet valt*.

Prier, wij zagen het boven (bl. 194), heeft den infinitief in de betrekking van den genitief, en alzoo door *de* voorafgegaan, bij zich. Doch in de uitdrukking *prier à dîner*, waar het zoo veel als *inviter* beteekent, heeft het dezelfde constructie als dit laatste werkwoord.

Risquer. Terwijl dit werkwoord den infinitief in de betrekking van den accusatief, en dus door *de* voorafgegaan, bij zich heeft, bij voorb.: *vous risquez de tomber*; zegt men toch: *vous risquez tout à prendre ce parti*, waar *tout* het objekt, en *à prendre ce parti* een verkorte conditioneele zin is van dezen inhoud: *wanneer gij die partij kiest*.

Souffrir heeft den infinitief in de betrekking van den genitief bij zich (zie boven bl. 194); doch zegt men: *je souffre à voir ses défauts*, dan hebben wij hier weder eene verkorting van den voorwaardelijken of tijdbepalenden zin: *wanneer ik zijne gebreken zie*.

Venir, dat den infinitief zonder tusschenkomst eens voorzetsels bij zich heeft, kan echter zoowel in eene beteekenis gebruikt worden, die den infinitief met *de*, als in eene, die den infinitief met *à* vereischt. *Je viens de rentrer*, *ik ben zoo even teruggekomen*, beduidt eigenlijk: *ik kom van het terugkomen vandaan*, als ware het, van eene door mij zoo even gedane boodschap. Eenen

anderen grond heeft de aanwending van *de* in de uitdrukking : *je ne fais que de rentrer*, hoezeer zij hetzelfde beteekent. *Faire*, dat insgelijks den infinitief zonder voorzetsel achter zich heeft, wanneer het met dezen infinitief het begrip van een faktitief werkwoord uitmaakt: *faire venir*, *doen komen*, of wanneer het, met *ne — que* vereenigd, *niets anders doen* beteekent: *il ne fait qu' aller et venir*, *hij doet niets dan gaan en komen*, vereischt *de* vóór den infinitief, als het, wederom met *ne — que*, *zoo even gedaan hebben*, beduidt: in dit geval toch krijgt de infinitief eenige meerdere zelfstandigheid: *il ne fait que de sortir*, eigenlijk: *hij heeft nog niets uitgericht*, *dan juist uit te gaan*. — Doch wij keren tot *venir* terug: heeft dit den infinitief met *à* achter zich, als in: *si vous venez à le rencontrer*, dan is de infinitief eene bepaling, gelijk aan elke plaatsbepaling: *indien gij er toe komt hem te ontmoeten.*

Onder de werkwoorden, die nu eens den infinitief met *à* dan eens met *de* vereischen, wordt in de Spraakkunsten ook het werkwoord *accoutumer* aangetroffen. Dit werkwoord evenwel heeft uitsluitend den infinitief met *à*. Alleen de omschrijvende uitdrukking *avoir accoutumé* (*zich tot zijne gewoonte gemaakt hebben*) heeft den infinitief in de betrekking van het objekt met het voorzetsel *de* achter zich.

In hetzelfde verband komt in de Spraakkunsten eindelijk nog het verschil ter sprake tusschen *c'est à vous à* en *c'est à vous de*. Achter *c'est à quelqu'un* is de infinitief met *à* een verkorte finale zin (zie boven bl. 201); maar met *de* maakt hij het subjekt der rede uit. Tot de beteekenis echter, doet dit syntaktisch verschil niets af, wat de Spraakkunstenaars er ook van zeggen mogen. Uit

de omstandigheid toch dat *c'est à vous à jouer* zoo veel kan beteekenen als *het is uwe beurt om te spelen*, volgt niet dat *c'est à quelqu'un à* steeds, zoo als de Spraakkunsten ons zouden willen wijs maken, *het is iemands beurt* beduiden moet. *C'est à vous à jouer* beteekent niets anders dan *het is aan u om te spelen*, onverschillig of hierbij gedacht wordt, dat het uwe *taak*, uw *plicht*, uw *recht*, of uwe *beurt* is. Vandaar dat bij goede Schrijvers *c'est à quelqu'un à* in geenen deele bij uitsluiting *het is iemands beurt*, maar wel degelijk ook *het is iemands taak* beteekent; bij voorb.: *c'est à la musique à ponctuer les paroles* (J. J. ROUSSEAU). *C'était au patron à défendre ses clients* (ROLLIN). (1).

Ten slotte mag ik niet verzwijgen, dat men soms bij goede Schrijvers zonder logischen grond eenen infinitief met *de* aangewend vindt, waar de infinitief met *à* zou voegen. Dus vindt men bij MOLIÈRE: *la crainte me réduit d'applaudir*, zeker om den wanklank *à applaudir* te vermijden (2).

§. 6. *De* Grammaire des Grammaires *over de regering der bijvoegelijke naamwoorden.*

Bij de behandeling van de praepositie *de* hebben wij, telkens ter plaatse waar de ontwikkeling der beteekenissen van dit voorzetsel zulks medebracht, van de adjektieven gewag gemaakt, die hun *régime* door middel van dit voorzetsel bij zich bekomen. De regering nu der adjektieven door middel van *de* is voorzeker de belangrijkste. Dus zullen wij hier niet opzettelijk *over de regering der adjektieven*

---

(1) Zie *Gramm. nat.* I. 430.

(2) Zie GÉNIN, *Lexique comparé de la langue de Molière* etc. *page* 99.

spreken. Slechts willen wij eenen blik slaan op hetgeen de *Grammaire des Grammaires* ons onder dien titel geeft ([1]). Er zijn bijvoegelijke naamwoorden, zegt zij, wier regering verschilt, al naar dat het werkwoord *être*, waar zij bij staan, *il* of *ce* tot subjekt heeft. Dus zegt men: *il est horrible de voir*, maar: *c'est horrible à voir*. Men ziet, de Schrijver houdt *de voir* in dien zamenhang voor een *régime*. Intusschen is het duidelijk, dat deze infinitief met *de* hier het logisch subjekt is, waarvan *il* slechts de vertegenwoordiger is aan het hoofd van den zin. Zelfs *à voir* (in *c'est horrible à voir*) is geene aan het bijvoegelijk naamwoord ondergeschikte bepaling: integendeel het maakt eenen verkorten voorwaardelijken zin uit, en *c'est horrible à voir* beteekent eigenlijk: *het is eiselijk, indien men het ziet* of *om gezien te worden*, of, gelijk wij zeggen, *om te zien*. Dus is in *exact à remplir*, *absurde à pratiquer*, *adroit à manier* enz. de infinitief met *à* evenmin eene van het bijvoegelijk naamwoord afhankelijke bepaling. Elke bepaling toch is niet ondergeschikt aan eenig bestanddeel van den zin. Zeg ik: *hij verheugt zich in het geluk van anderen*, dan is *in het geluk* werkelijk van *zich verheugen* afhankelijk; maar in: *hij verheugt zich in den geest*, is *in den geest* eene niet-ondergeschikte, eene zelfstandig optredende bepaling. Zoo nu staan de infinitieven met *à* bij dergelijke adjektieven geenszins als afhankelijke, maar als zelfstandige bepalingen. Ook in de verbindingen *âpre à la curée*, *aveugle sur ses défauts*, *celèbre pour sa pieté*, *fort sur l'histoire*, *fort à tous les jeux*, *heureux à la guerre*, *heureux du bonheur d'autrui*, *effroyable à mes yeux* en dergelijke, maken de zelfstandi-

(1) Bij mij op bladz. 222.

ge naamwoorden, van de eene of andere praepositie voorafgegaan, geene ondergeschikte bepalingen uit. Zietdaar wat men bij de raadpleging van de lange lijst der adjektieven met hunne *régimes*, door GIRAULT-DUVIVIER gegeven, in het oog houden moet. Zelfs zal men daar het woord *connu* vermeld vinden als gevolgd door een *régime* met *de;* maar *connu* is een lijdend deelwoord en de bepaling, welke door middel van *de* bij den passiefvorm des werkwoords komt, is wederom geene van het deelwoord afhankelijke bepaling.

Ten slotte vermeld ik nog, dat GIRAULT-DUVIVIER, met de overige Spraakkunstschrijvers, ons verbiedt aan het adjektief *pardonnable* eenen persoon tot subjekt te geven. Dat zij het verbieden bewijst reeds, dat eene uitdrukking als *il est pardonnable* in algemeen gebruik is. Het is waar, men zegt *pardonner à quelqu'un;* doch er zijn enkele werkwoorden, die het naamwoord, hetwelk zij in den actiefvorm in den datief bij zich hebben, in den passiefvorm als nominatief bij zich bekomen kunnen. Zoo aarzelt niemand te zeggen: *vous sérez obéi*, en MONTAIGNE zegt: *un bon chef n'est jamais désobéi;* en, ten aanzien van *pardonner*, de *Académie* zelve wettigt de uitdrukking: *vous êtes tout pardonné.*

b. Over de overeenkomst (congruentie).

1). *Over de overeenkomst in de praedicatieve betrekking.*

§ 1. *Overeenkomst van het werkwoord met het subjekt, in persoon en getal.*

In onze taal antwoordt men op de vraag *wie is daar?* met: *ik ben het, wij zijn het* enz. In deze zegswijze wijken wij van den regel af, volgens welken het werk-

woord in persoon en getal met het subjekt moet overeenkomen. In *ik ben het* toch, zoo het op die vraag antwoordt, is het voornaamwoord van den derden persoon *het* subjekt, en niettemin staat het werkwoord in den eersten persoon; in *wij zijn het*, staat bovendien het werkwoord in het meervoud, hoezeer *het* enkelvoudig is. Alzoo congrueert bij ons in die uitdrukkingen het werkwoord met hét praedikaatsnaamwoord, en niet, volgens den regel, met het subjekt. In het Fransch, daarentegen, heet het geheel volgens den regel: *c'est moi*, *c'est toi*, *c'est lui*, *c'est nous*, *c'est vous*, *c'est eux*.

Eene bedenking rijst hier dadelijk bij menigen lezer op. Hoe? zegt men *c'est eux?* en de Spraakkunsten leeren ons, dat achter *ce* het werkwoord *être* in het meervoud moet staan, wanneer het gevolgd wordt door een naamwoord van den derden persoon meervoud; bij voorb.: *ce sont les vices qui dégradent l'homme; ce sont eux qui le rendent malheureux.* Doch dit is een van die regels, welke de Fransche Spraakkunstschrijvers wel zouden doen, niet zoo zonder uitzondering te stellen. Inderdaad, het is niet moeijelijk voorbeelden te vinden van *c'est* door eenen derden persoon meervoud gevolgd: zelfs de *Grammaire des Grammaires* kan ze ons verschaffen: *ce n'est pas les Troyens, c'est Hector qu'on poursuit* (RACINE). *Est-ce les Anglais que vous aimez* (*Académie*). *L'occasion prochaine de la pauvreté, c'est de grandes richesses* (LABRUYÈRE). Van elders voeg ik hierbij: *ce n'était plus que jeux et que festins* (MARMONTEL). *Les meilleurs endroits pour élever les paonneaux c'étoit les petites îles* (BUFFON). *N'est-ce pas là les enfants des prophètes?* (VOLNEY). *C'est*

eux qui ont bâti ce superbe labyrinthe (BOSSUET) [1]. Ja, de *Grammaire des Grammaires* wil als regel gesteld hebben, dat het werkwoord *être*, door *ce* voorafgegaan, in het enkelvoud sta, wanneer de derde persoon meervoud, die volgt, het persoonlijk voornaamwoord is: dus steeds: *c'est eux*, *c'est elles*, en niet: *ce sont eux*, *ce sont elles*.

Nu denk ik er wel niet aan om met deze *Grammaire* te beweren, dat *ce sont eux* niet goed te keuren zou zijn; maar ik meen, dat het genoegzaam uitgemaakt is, dat *c'est eux* en, desgelijks, *c'est les Troyens* minstens even goed is.

In *ce sont eux* zie men een overblijfsel van de voormalige inrichting van diergelijke zinnen met een persoonlijk voornaamwoord tot praedikaat. Vroeger, namelijk, drukte men zich hier in het Fransch uit, even als bij ons, met dit onderscheid, dat de woordorde niet werd omgezet. Gelijk wij zeggen *ik ben het*, voor *het ben ik*, zoo zeide men in het Fransch: *Oïl, ce suis je voirement* (*Rom. du Renart*). *A! m'amye, ce ne suis je pas; à quoi elle répondit; Sire, c'estez vous, ne je me faulx pas* (MARTIAL D'AUVERGNE). *C'est il, sans autre vrayement* (*Pathelin*). *C'estes vous en propre personne* (*dezelfde comedie*) [2].

Eene bijzonderheid is er op te merken in den vorm, dien het persoonlijk voornaamwoord heeft aangenomen in *c'est moi*, *c'est toi*, *c'est lui*, *c'est eux*. Hier, ziet men, heeft het persoonlijk voornaamwoord, dat de plaats van het

---

(1) Zie *Gramm. nation.* I. 405, 406.

(2) MÄTZNER, I. 160. Vergel. DIEZ, *Gramm. der roman. Spr.* I. 83. De Nederlandsche dichter van den WALEWEIN zegt, deels volgens het nieuw-, deels volgens het oud-fransche Spraakgebruik: *dats ic* (1595).

praedikaatsnaamwoord bij het werkwoord *zijn* inneemt, en dus in den nominatief staat, den vorm van den verbogen naamval. Men behoeft naauwelijks te vragen, waaraan dit te wijten is. Immers aan de behoefte om op dit voornaamwoord eenen klemtoon te leggen, dien het niet kan dragen in de gedaante, in welke het proclitisch (toonloos) met het werkwoord verbonden wordt. Deze behoefte heeft zelfs in onze taal een *is het hem of is 't hem niet?* doen insluipen, en in het Engelsch is *it is him, it is me*, zeer gewoon. Uit de boven door ons aangehaalde voorbeelden blijkt evenwel dat dit gebruik eerst vrij laat is ingevoerd. Zoo leest men dan ook bij EUSTACHE D'AMIENS: *il et son clerc.* Nog langer heeft zich het proclitische *je* staande gehouden, waar het den klemtoon vereischt en dus thans voor het geaccentueerde *moi* plaats maakt; bij voorb.: *je meismes qui i estoie* (RUTEBEUF). *Je Jehan Froissart commence à parler* (FROISSART), en nog bij MAROT: *je qui suis; je de ma part* (1). Nog is de uitdrukking *je soussigné*, in acten en dergelijke, niet geheel verouderd.

§. 2. *Het adjektief en het deelwoord in de praedicatieve betrekking.*

Komt de superlatief in het praedikaat voor, dan kan het twijfelachtig zijn, of het lidwoord vóór *plus* (*mieux*, *moins*) met het subjekt moet congrueeren, dan of het onveranderd moet blijven. De regel, die hier gelden moet, is, dunkt mij, deze. Staat het bijvoegelijk naamwoord attributief in het praedikaat, dat is, wordt er een substantief bij gedacht, tot hetwelk dat bijvoegelijk naamwoord

(1) MÄTZNER, I. 17. DIEZ, III. 45. II. 89.

in de attributieve betrekking staat, dan neemt *le*, dat met *plus* vóór het adjektief komt, de congruentievormen aan; is het werkelijk praedicatief, alsdan congrueert het niet en blijft onverbogen.

Nemen wij het voorbeeld van Noël en Chapsal: *de toutes ces dames votre soeur était la plus affligée*, dan is *la plus affligée* attributief met het woord *dame*, dat er bij gedacht wordt, verbonden. Doch zeg ik: *votre soeur ne pleure pas, lors même qu'elle est le plus affligée*, zoo staat *le plus affligée* werkelijk praedicatief, aangezien alsdan niet van haar vermeld wordt, dat zij eene dus of zoo gequalificeerde vrouw is, maar de genoemde hoedanigheid aan haar wordt toegekend. In het eerste geval bestaat er vergelijking tusschen haar en andere vrouwen; in het tweede wordt zij op zich zelve beschouwd en de graad harer droefheid op verschillende tijdstippen gemeten. Het eerste vertaalt men in het Nederlandsch: *van deze dames is uwe zuster de bedroefdste;* het tweede: *uwe zuster schreit zelfs dan niet, wanneer zij het bedroefdst is.* Deze vertaling reeds kan ons leeren, dat in het tweede voorbeeld *le* onzijdig is, en met *plus* tot een bijwoord is vereenigd: *le plus, het meest.*

Onze regel veronderstelt, dat *le* vóór een adjektief met *plus*, attributief gebruikt, verbuigbaar is. En toch zegt Barthélemy: *nous avons l'attention d'offrir à nos divinités les fleurs qui leur sont le plus agréables*, en Montesquieu: *il y a un tour à donner à tout, même aux choses qui en paraissent le moins susceptibles.* Het is waar; doch hier bestaat geen superlatief, ten minste geen zoogenaamde *superlatif relatif: le plus, le moins*, worden hier als bijwoorden opgevat, en *le plus agréables* beteekent niet *de aangenaamste*, maar: *aangenaam in*

den hoogsten graad; le moins susceptibles, *volstrekt niet vatbaar*, *in den hoogsten graad onvatbaar.* Alzoo zijn die adjektieven niet attributief met het er bij te denken substantief (*fleurs*, *choses*) verbonden, maar zij zijn wel degelijk praedicatief gebruikt, en mijne veronderstelling blijft onaangetast. Is het hoedanigheidswoord een deelwoord, alsdan kan het, mits het zijne deelwoordelijke natuur handhave, mede door een bijwoordelijk *le plus*, *le mieux*, *le moins*, bepaald worden. Dus schrijft VOLTAIRE op de eene plaats: *l'Inde est la contrée la plus anciennement policée;* maar op de andere: *Les Chaldéens*, *les Indiens, les Chinois me paraissent les nations le plus anciennement policées;* en BUFFON: *ceux qui seraient le mieux organisés.* Voor *les amants les mieux faits* zou BOURSAULT echter geenszins *le mieux faits* hebben kunnen schrijven, want *le mieux fait* heeft zijne deelwoordelijke natuur niet gehandhaafd: het is een werkelijk adjektief geworden, en beteekent niet *best gemaakt*, maar *welgemaaktst.*

Maar eene fout is het, *le* vóór een adjektief met *plus* de congruentievormen te doen aannemen, waar het adjektief praedicatief voorkomt. LA FONTAINE zegt te recht: *à l'endroit où le monstre a la peau le plus tendre*, hetwelk zooveel beteekent als *où la peau du monstre est le plus tendre*, maar niet: *où la peau est la peau la plus tendre.* Doch BUFFON schrijft verkeerd: *il est rare que nos cerfs portent plus de vingt ou vingt deux andouillers*, *lors même que leur tête est la plus belle:* dit moet *le plus belle* zijn.

Waar het deelwoord met het hulpwerkwoord *avoir* eenen verbuigingsvorm des werkwoords uitmaakt, kan de onverbuigbaarheid van *le plus* niet twijfelachtig zijn: het deel-

woord toch is dan steeds praedicatief. Dus schrijve men niet: *les animaux que l'homme a les plus admirés*, maar: *le plus admirés*. *Les animaux que l'homme a les plus admirés* zou geheel iets anders beteekenen, te weten: *les animaux qui sont les plus admirés que l'homme ait;* want is *le plus admiré* hier attributief op te vatten, dan is *a* geen hulpwerkwoord meer.

Er zijn bijvoegelijke naamwoorden, zoo als *clair*, *bas*, *haut*, *cher*, *bon*, die in sommige uitdrukkingen als *semer clair*, *parler haut* of *bas*, *vendre cher*, *sentir bon*, geene congruentievormen aannemen. Men verklaart dit verschijnsel door te zeggen, dat zij in die zegswijzen de waarde van bijwoorden hebben. Dit is waar; doch hoe vermag dit een adjektief zonder den bijwoordelijken uitgang *ment* aan te nemen? Mij dunkt, dat in die uitdrukkingen de bijvoegelijke naamwoorden in het onzijdig geslacht voorkomen, want in dit geslacht vermag zulk een woord in het Latijn, mede in zekere zegswijzen, als bijwoord op te treden; men denke aan *suave olere*, *dulce ridere* en dergelijke.

Evenwel dit is het niet, wat ik hier ter sprake wilde brengen. Maar onder die aldus bijwoordelijk gebruikte bijvoegelijke naamwoorden vindt men ook *fort* vermeld, in de uitdrukking *se faire fort*. Deze nu is van geheel anderen aard. Het is waar, zeg ik: *ces personnes se font fort de vous prouver cette vérité*, dan blijft *fort* onverbogen; doch het is niet omdat het bijwoordelijk gebruikt wordt. Integendeel, *fort* is en blijft hier een bijvoegelijk naamwoord en wel een bijvoegelijk naamwoord, praedicatief gebruikt, en het gemis der congruentievormen moet hier aan eene andere oorzaak toegeschreven worden. En deze oor-

dicatieve betrekking, en wenschen bepaaldelijk iets in het midden te brengen betreffende het al of niet congrueeren van het lijdend deelwoord bij het hulpwerkwoord *avoir*. Hier geldt deze regel: staat de accusatief vóór het lijdend deelwoord, alsdan congrueert het met dien accusatief; maar staat de accusatief achter het lijdend deelwoord, alsdan blijft dit deelwoord onverbogen.

Deze regel kan willekeurig schijnen, want, eilieve! wat doet de plaats er toe, waar de accusatief staat? Wordt het verband tusschen het bepalende en het bepaalde woord door de toevallige woordorde gewijzigd? Immers neen! De uitdrukking *j'ai vu une femme*, is eigenlijk niets anders dan *j'ai une femme vue*, dat is, *ik heb eene vrouw (door mij) gezien*. Bij gevolg dwingt de oorspronkelijke aard der uitdrukking het deelwoord zoowel te verbuigen wanneer de accusatief achter het deelwoord staat, als wanneer hij er voor staat. Zoo zeide men dan ook in het Oudhoogduitsch: er habêt in ginomanan (*hij heeft hem genomen*), er habêt sia ginomana (*hij heeft haar genomen*), er habêt iz ginomanaz (*hij heeft het genomen*), waar men ziet dat telkens het deelwoord met den accusatief in geslacht overeenkomt: slechts als er in het geheel geen voorwerp bijkwam, bleef het deelwoord noodwendig onverbogen: er habêt ginoman.

Het eenige wat ik voor den regel, die op dit stuk in het Fransch geldt, zou weten te zeggen, zou dit wezen, dat, zoo ik zeg: *j'ai vu une femme*, de vorm van *vu* nog niet heeft kunnen gewijzigd worden door eenen accusatief, die nog niet is uitgedrukt niet alleen, maar wellicht nog niet eens in den geest van den spreker eene bepaalde gedaante heeft gekregen. Waar *Théramène* in de *Phèdre* van Racine zegt: *j'ai vu, Seigneur, j'ai vu votre mal-*

heureux fils etc. wist hij misschien aanvankelijk niet eens wat hij op *j'ai vu* zou laten volgen, en in welken vorm hij het akelig tafereel, dat hem voor de verbeelding stond, zou vermelden. En hoe dan, in zulk een geval, aan het deelwoord de congruentievormen gegeven van een objekt, dat nog niet met zijne grammatische vormen voor den geest staat? Zeg ik, daarentegen, *je les ai vus*, dan is het objekt niet twijfelachtig, en de congruentie kan en moet plaats hebben. Evenzeer is het objekt reeds vóór het deelwoord genoemd in geval het door eene bij oudere Schrijvers niet ongewone, aan den oorspronkelijken aard der uitdrukking volkomen beantwoordende constructie, tusschen *avoir* en het deelwoord te staan komt, als bij voorbeeld in: *aucun étonnement a leur gloire flétrie* (CORNEILLE). *J'ai maints chapitres vus* (LA FONTAINE). *J'ai ma foi donnée* (MONCRIF). *J'aurais sans peine Rubis perdus* (dezelfde). Ook in dit geval moet dus het deelwoord met het objekt congrueeren.

De in de Fransche spraakkunst zoo streng uitgewerkte regel van de veranderlijkheid van het lijdend deelwoord bij *avoir* geldt noch in het Provençaalsch, noch in de hedendaagsche verwante talen. Ja, zelfs in het Fransch kan de dichter er zich niet altijd door laten binden. Zoo zegt *Abner* in de *Athalie* (*Act.* V, *Sc.* 2) van RACINE: *je l'ai vu s'émouvoir*, hetwelk *je l'ai vue s'émouvoir* zou moeten wezen, aangezien *l'* (*la*) niet van *s'émouvoir* maar van *ai vu* afhangt. Ook moet, volgens sommigen, hier evenwel niet na te volgen Taalkundigen, het deelwoord onveranderd blijven, al is het ook, dat het door den accusatief wordt voorafgegaan, in geval het onderwerp door omzetting achteraan staat, bij voorbeeld: *la lettre qu'a écrit le roi*. Aan zulke uitzonderingen ziet men

zelfs nu nog den regel van de veranderlijkheid des deelwoords blootgesteld.

Omtrent het gebruik in de verwante talen ontleenen wij de voorbeelden aan Diez (1) en Mätzner (2). Uit het Provençaalsch, waarmede in deze het Oudfransch geheel overeenstemt, geeft Diez, onder anderen, het voorbeeld: *que renegat a tota cortesia*, waar het deelwoord (*renegat*), met den accusatief (*tota cortesia*) achter zich, onverbogen is; maar in *a forostada honor*, is het deelwoord *forostada* verbogen, in weerwil dat de accusatief (*honor*) achteraan staat. Ook in *falsa mortz quens a faitz partir*, is het deelwoord verbogen tegen den Franschen regel, volgens welken het lijdend deelwoord van *faire* onverbogen blijft, al gaat ook het objekt vooraf, in geval dit werkwoord met den volgenden infinitief eene eenheid uitmaakt: in 't Fransch zou men dus moeten zeggen: *qui nous a fait partir*, maar in het Provençaalsch was het: *quens a faitz partir.*

Uit het Oudfransch geeft Mätzner de volgende voorbeelden: *Mais par toutes ces bones viles Ont si espandues lor guiles* (la Bible Guiot). *Puisque perdue ot* (d. i. *eut*) *la Reine* (Marie de France). *Se j'ai perdues mes amours* (Renart le Nouvel). Hier zien wij overal het deelwoord verbogen, niettegenstaande het den accusatief voorafgaat. Omgekeerd blijft in de volgende voorbeelden het deelwoord onverbogen, hoezeer het objekt vooraf gaat: *que je l'ai une seule fois baisie* (*Aucassin et Nicolette*, er wordt in die plaats van een meisje, Nicolette, gesproken). *Belle tretoz* (d. i. *très-tous*, *allen*) *m'ont proclamé* (*Barbe de Verrue*).

---

(1) *Gramm.* III. 268, volgg. (2) I. 362.

In het Italiaansch kan het lijdend deelwoord verbogen worden, al gaat het vóór het objekt: *ho saputa la nuova, ho perduti i danari;* maar ook: *ho ricevuto le lettere.* Ook het participium van *fare* (*faire*) en *lasciare* (*laisser*) wordt verbogen, al maken deze werkwoorden met den volgenden infinitief eene eenheid uit; bij voorbeeld: *una nave laquale io ho fatta apprestare* (Boccacio), als zeide men hier in het Fransch, het Italiaansch zoo na mogelijk blijvend: *une barque laquelle j'ai faite apprêter;* en desgelijks: *una parte vi ho lasciata a dire* (dezelfde). Daarentegen blijft soms het deelwoord onverbogen, waar het objekt voorafgaat: *Perdonerei tutti i torti che mi hanno fatto* (Ugo Foscolo). Dezelfde vrijheid veroorlooft Corneille zich nog in het Fransch om des versmaat wille: *Les misères Que durant notre enfance ont enduré nos pères.*

In het Spaansch is de willekeurige regel ingevoerd, dat het lijdend deelwoord bij het hulpwerkwoord *haber* in alle gevallen onveranderd, bij het hulpwerkwoord *tener* in alle gevallen veranderlijk is; bij voorbeeld: *he escrito una carta; la carta que he escrito; tenga escrita una carta; las cartas que tiene recibidas mi hermano.* Vóór de veertiende eeuw heerschte in het Spaansch dezelfde vrijheid, als in het Oudfransch, het Provençaalsch en het Italiaansch.

In het Portugeesch is het lijdend deelwoord bij *tér*, het hulpwerkwoord, dat in deze taal ons *hebben* vervangt, steeds geheel onverbuigbaar; doch eerst in lateren tijd, sedert Camoëns, is deze regel ingevoerd.

Mij dunkt, deze vergelijking met het Oudfransch en de verwante talen is niet onbelangrijk om den Franschen regel aangaande de veranderlijkheid des lijdenden deel-

15*

woords op zijne wezenlijke waarde te leeren schatten.

Ten slotte moet ik nog vermelden, dat, terwijl een lijdend deelwoord, waarbij *être* staat uitgedrukt of gedacht wordt, steeds verbuigbaar is, dit deelwoord niettemin onverbogen blijft, zoodra het eenigermate het karakter van een voorzetsel krijgt: bij voorbeeld; *excepté la cour* (*met uitzondering van het hof*); *supposé ces faits* (*gesteld het bestaan van deze feiten*); *ci-inclus la note*, *y compris la valise* (*met inbegrip*, zoo als men wel eens zegt, *van het valies*); *passé trois mois* (*voor drie maanden*); *il en sortit, passé soixante - dix* (*er kwamen er boven de zeventig uit*); *vu la différence* (*het verschil in aanmerking genomen*) (1). Staat hier het deelwoord achteraan (b. v. *la cour exceptée*), dan is het natuurlijkerwijze als het praedikaats bijvoegelijk naamwoord op te vatten, en bijgevolg verbuigbaar. Ik twijfel echter, of het goed te keuren zij, dat J. J. Rousseau in: *vous trouverez ci-joint la copie de la lettre*: en Domergue in: *vous trouverez ci-inclus la copie de ma lettre*, de deelwoorden te recht onverbogen laten. Zij staan slechts toevallig vóór het zelfstandig naamwoord en hebben in geenen deele een praepositief karakter, waartoe vereischt is, dat participium en substantief te zamen eene absolute constructie, eene bijwoordelijke bepaling vormen, terwijl hier *ci-joint* en *ci-inclus* praedicatieve adjektieven zijn.

Het *bedrijvend deelwoord* wordt geacht nooit anders dan in eenen verkorten afhankelijken zin voor te komen. Staat een woord, dat in zijnen oorsprong werkelijk een bedrijvend deelwoord is, in de attributieve betrekking, of vormt hetzelve het praedikaat van eenen volledigen zin,

---

(1) Men vergelijke hier mijne *Syntax* van onze taal, bl. 282 en 283.

dan wordt het als een bijvoegelijk naamwoord aangemerkt. Bij voorbeeld: *les personnes obligeant leurs amis une seule fois, ne sont pas pour celà des personnes obligeantes* (BAUDET). Hier staat *obligeant* in eenen afhankelijken zin, verkort uit *qui obligent leurs amis une seule fois*, en is dus een bedrijvend deelwoord, maar *obligeantes*, dat in de attributieve betrekking tot *personnes* staat, is een adjektief. Desgelijks is het woord een adjektief, als ik het in het praedikaat bezig, aldus: *ces personnes sont très-obligeantes*.

Nu treft men in de Fransche spraakkunst den regel aan, dat zoodanig woord, wanneer het den aard van een bedrijvend deelwoord behoudt, onverbuigbaar is, maar verbogen wordt, wanneer het den aard eens adjektiefs heeft aangenomen. Vanwaar deze regel? Het spreekt van zelve, dat onverbuigbaarheid geenszins in de natuur van het bedrijvend deelwoord kan liggen. In het Latijn zien wij dezen naamwoordelijken vorm des werkwoords nooit onverbogen, en in het Fransch zelve ontzagen de Schrijvers, zelfs nog in de zestiende eeuw en later, zich niet, het bedrijvend deelwoord te verbuigen; bij voorbeeld: *Pour ce que venans en l'aage d'homme, la plus part des gens tachent à leur complaire* (COMINES).

Ces enfants bienheureux, créatures parfaites,
Ayants Dieu dans le coeur, ne le peuvent louer.
(MALHERBE).

Petits ruisseaux y furent ondoyants,
Toujours faisants autour des prés herbus
Un doux murmure.
(MAROT)

Ces corsaires incontinent s'approchèrent et vinrent côtoyer notre navire, tenants le gué (AMYOT) (1):

(1) *Gramm. nat.* I. 479.

Bovendien is de beslissing soms vrij willekeurig, of een bedrijvend deelwoord den aard eens adjektiefs bekomt, dan wel zijn karakter als zoodanig handhaaft, en dus onverbogen zou moeten blijven. Wanneer Fénélon, in plaats van te schrijven: *la mer mugissant ressemblait à une personne qui, ayant été long temps irritée, n'a plus qu'un reste de trouble et d'émotion*, het begrip des woords *mugissant* als eene hoedanigheid van de zee beschouwd en *mugissante* geschreven had, zou niemand hem kunnen laken; hoezeer ik erkèn, dat *la mer mugissant* meer noodwendig *de zee in haar bruisen* beteekent, hetgeen de bedoeling des Schrijvers was. Omgekeerd zou J. J. Rousseau, dunkt mij, in: *j'ai toujours vu ceux qui voyageaiént dans de bonnes voitures bien douces rêveurs, tristes, grondants ou souffrants*, deze twee laatste woorden als bedrijvende deelwoorden hebben kunnen beschouwen en ze onverbogen hebben kunnen laten. Voltaire schrijft: *nous eussions vu les jeux voltigeants sur vos traces*, en Délille: *et les zéphyrs légers voltigeant sur le thym*, zoodat hetzelfde woord in dezelfde betrekking door den eenen als een deelwoord, door den anderen als een bijvoegelijk naamwoord wordt aangemerkt. *Appartenant* wordt door sommigen als een adjektief, door anderen als een bedrijvend deelwoord beschouwd en behandeld (1). Voltaire bezigt op de eene plaats *tendant* als deelwoord, op de andere als bijvoegelijk naamwoord: *Le comte de Charolais et le prince de Conti présentèrent une requête tendante à faire annuller les droits accordés aux princes légitimes.* Hier geeft hij

(1) *Gramm. nat.* I. 485.

aan *tendant* den congruentievorm; intusschen schrijft hij elders: *La politique de plusieurs princes servit à l'accroissement de cette secte, libre, à la vérité, de superstition, mais tendant aussi impétueusement à l'anarchie* etc. (1).

Onder de voorbeelden van verbogene bedrijvende deelwoorden zal men er evenwel niet licht een vinden van zulk een deelwoord in den vrouwelijken vorm. De grond van dit verschijnsel is hierin gelegen, dat het bedrijvend deelwoord wegens zijnen uitgang tot die adjektieven behoorde, welke in het Oudfransch geene geslachtsverandering ondergingen. Alle adjektieven, namelijk, die in het Latijn op *is* of *ns* uitgingen, waren voor geenerlei geslachtsverandering vatbaar. Dus was *doux*, *grans*, *vils*, *fidels*, *facils*, *plesanz*, evenzeer vrouwelijk als mannelijk (2). Zoo kan men dan uit het gemis van voorbeelden van bedrijvende deelwoorden in den vrouwelijken vorm niets afleiden tegen de stelling, dat de aard van dit deelwoord geenszins onverbuigbaarheid medebrengt.

Maar vanwaar dan die regel, welke de onverbuigbaarheid van het bedrijvend deelwoord voorschrijft?

In de verwante Romanische talen, met name in het Spaansch en het Portugeesch, is het bedrijvend deelwoord door het gerundium verdrongen. Voor het Latijnsche *amans*, bij voorbeeld, zegt men in het Spaansch *amando*, onmiskenbaar het Latijnsche gerundium *amandum* (in den ablatief *amando*), en voor het Latijnsche *timens*, *temiendo*, waarin wederom het gerundium *timendum* (*timen-*

(1) Aldaar, bl. 486.

(2) Zie Diez, II. 58. De *s*, waarop die bijvoegel. naamwoorden uitgaan, is het teeken van den nominat. enkelv.

do) niet te miskennen valt. Vroeger was in het Spaansch het bedrijvend deelwoord wel degelijk in gebruik, als in *Chronica general: miéntras que vivió fué temiente á Dios*, vanwaar nog enkele uitdrukkingen als *lugar teniente* (*lieu-tenant*); doch voor het overige hebben thans de woorden, die den vorm van het Latijnsche bedrijvend deelwoord teruggeven, het karakter van bijvoegelijke of zelfstandige naamwoorden aangenomen, zoodat *amante*, bij voorbeeld, uitsluitend *minnaar*, en niet meer *beminnende* beteekent (1).

Dat gerundium nu, hetwelk in het Spaansch en het Portugeesch het bedrijvend deelwoord verving, was uit den aard der zaak onverbuigbaar, daar het niets anders *is*, dan een verbogen infinitief, die eene bijwoordelijke bepaling uitmaakt. Zoo ziet men dan ook in het Italiaansch, waar, nevens het ware participium (*parlante*), het gerundium (*parlando*) in gebruik is, deze laatste vorm onverbuigbaar, bij voorbeeld: *molti sono, liquali semplicemente parlando dicono* (Boccacio); terwijl het tegenw. deelw. natuurlijk verbogen wordt: *due guardie aventi schioppo in ispalla* (Pellico).

In het Fransch bestond het geval, dat er tusschen het bedrijvend deelwoord en het gerundium geen formeel onderscheid was. In deze taal kent men geen verschil tusschen *amando* en *amante: aimant* kan zoowel het eene als het andere vertegenwoordigen. Niettemin mag men beweren, dat, waar zulk een vorm als *aimant* niet kennelijk bijvoegelijk gebruikt wordt, hij veeleer het gerundium *amando*, dan het bedrijvend deelwoord *amans* (*amante*) vertegenwoordigt. En de grond van dit beweren is deze, dat *aimant*, zoodra het niets meer van den aard eens bij-

(1) Zie Fuchs, *Lehrb. d. span. Spr. S.* 196.

voegelijken naamwoords aan zich heeft, het woordje *en* voor zich toelaat (*en aimant*). Wat nu is dit *en*? Het is het voorzetsel. Wat is bij gevolg *aimant*, door *en* voorafgegaan, anders, dan het gerundium? Een voorzetsel toch kan slechts staan vóór een zelfstandig naamwoord, en het deelwoord is geen zelfstandig naamwoord; maar zulks is het gerundium ([1]), welke vorm niets anders is, dan een verbogen infinitief. Vandaar is het zoo verkeerd, dat in de Engelsche Spraakkunsten de verbale vorm op *ing*, wanneer hij door een voorzetsel wordt voorafgegaan (bij voorbeeld, *by coming*), nog altijd tegenwoordig deelwoord genoemd wordt.

Is dus de vorm *aimant* in het Fransch, zoodra hij niet als bijvoegelijk naamwoord optreedt, het gerundium, hetwelk, even als in het Spaansch en in het Portugeesch, het bedrijvend deelwoord vervangen heeft, dan heeft de Fransche *Académie* wel gedaan, in 1679, den regel te stellen: *tegenwoordige deelwoorden worden niet verbogen.* Reeds vroeger had het gebruik der goede Schrijvers dezen regel gevolgd ([2]). Evenwel de dichters hebben zich nog in de zeventiende, ja tot in de achttiende eeuw toe, veroorloofd, het bedrijvend deelwoord te verbuigen. Bij voorbeeld: *N'étant point de ces rats*

---

(1) In vroeger eeuw werd dit gerundium niet zelden in het Fransch tot een abstrakt zelfstandig naamwoord verheven, bij voorbeeld: *Lasse, je vis en mon dormant* (*bij mijn slapen*, *terwijl ik sliep*) *Ceste aventure en ceste nuit* (COURTOIS D'ARRAS). Hiervan zijn nog de bijwoordelijke uitdrukkingen *à mon escient*, en *à bon escient* overgebleven, alsmede *du vivant*, *en son vivant* (MÄTZNER, I. 355).

(2) In de *Grammaire nationale*, I. 480. lees ik, dat van alle geschriften van nieuwere Fransche prozaschrijvers alleen in de eerste *lettre provinciale* van PASCAL (gedagteekend 23 Jan. 1656) het tegenw. deel-

qui les livres rongeants, etc. (LA FONTAINE).

Plusieurs se sont trouvés qui, d'écharpe changeants,
Aux dangers, ainsi qu'eux, ont souvent fait la figue.
(dezelfde).

Les laquais l'un l'autre s'agaçants (BOILEAU). *Infâmes scélérats à la gloire aspirants* (dezelfde). *Les spectateurs en foule se pressants* (VOLTAIRE). Liever verkozen deze dichters dus te schrijven, dan *ans* of *ents*, op *ant* te laten rijmen. Waar de auteurs van de *Grammaire nationale* deze voorbeelden aanhalen (1), maken zij de opmerking dat zich toch de dichters nergens veroorlooven, aan het bedrijvend deelwoord den vrouwelijken vorm te geven: nooit, lezen wij aldaar, zeggen zij: *des spectatrices en foule se pressantes*, noch: *de jeunes rivales se jouantes*. Na onze aanmerking (zie boven bladz. 229), dat de bedrijvende deelwoorden oorspronkelijk tot de voor geslachtsverandering onvatbare woorden behooren, zal men dit wel geen vreemd verschijnsel vinden, maar daarin het gevolg zien van een overgebleven gevoel van de vroegere gemeenslachtigheid dier woorden.

Ten slotte, wat is er van den regel, dat men *en* vóór het zoogenaamde tegenw. deelwoord plaatst, wanneer dit eene attributieve toevoeging van het subjekt inhoudt, maar dat voorzetsel weglaat, wanneer het zoogenaamde deelwoord eene dergelijke bepaling van een ander substantief in den volzin behelst? Volgens dezen regel zou: *je l'ai rencontré en allant à la campagne*, alleen kunnen beteekenen:

---

woord verbogen voorkomt; doch dat men van den tweeden brief aan (gedagteekend 29 Jan. 1656) bij hem dit deelwoord steeds onverbogen zal vinden. Dit mag toepasselijk zijn op de oorspronkelijke uitgave; in die van F. DIDOT (1819) is ook in den eersten brief het bedrijvend deelwoord onverbogen.

(1) I. 483.

ik heb hem ontmoet, toen ik naar buiten ging; je l'ai rencontré allant à la campagne, daarentegen, zou te kennen geven: *ik heb hem ontmoet, toen hij naar buiten ging*. Ik erken, dat *allant à la campagne* in dien zin het voorkomen heeft van eene toevoeging op het onmiddellijk voorgaande objekt *le;* doch dit is slechts aan de mindere mate van zelfstandigheid te wijten, welke aan de bepaling *allant*, bij het gemis van *en*, toekomt. *En allant à la campagne*, daarentegen, beschouwt men, wegens de meerdere zelfstandigheid aan deze bepaling, dus uitgedrukt, eigen, niet bloot als een bijvoegsel van het onmiddellijk voorgaande, maar brengt het op het andere substantief van den zin, en alzoo op het subjekt te huis.

Maar dat het gerundium met *en* noodwendig op het subjekt zou zien, daarvan is geenerlei grond in den aard der zaak op te sporen; ook wordt zulk een denkbeeld door het gebruik der Schrijvers geenszins bevestigd. Inderdaad het is niet moeijelijk, voorbeelden te vinden van gerundia, niet door *en* voorafgegaan, die wel op het subjekt zien, en even gemakkelijk is het voorbeelden bij te brengen van gerundia, wel door *en* voorafgegaan, die niet op het subjekt zien: *Hazaël me regardant avec un visage doux et humain, me tendit la main* (Fénélon). *Voulant être ce qu'on n'est pas, on parvient à se croire autre chose qu'on n'est* (J. J. Rousseau). Hier hebben wij gerundia zonder *en*, die op het subjekt zien: in de volgende voorbeelden, daarentegen, komt die vorm met *en* voor, terwijl hij niet op het subjekt ziet: *Flore même en naissant, le reçut dans ses bras* (Delille). *Je voudrais pouvoir vous décrire les pleurs de Jacquine en voyant votre frère monter à cheval* (Mme de Sévigné). *En di-*

sant ces mots, les larmes lui vinrent aux yeux (FÉNÉLON) (1).

2) *Over de overeenkomst in de attributieve betrekking.*

§. 1. *Het bijvoegelijk naamwoord in de attributieve betrekking.*

Wij hebben zoo even (bl. 229) gezien, dat er zekere adjektieven zijn, die in het Oudfransch geene geslachtsverandering toelaten. Tot dezulken behoort *royal*, en vandaar nog de uit de oudheid overgeleverde uitdrukkingen: *lettres royaux, ordonnances royaux*, niet: *royales.* Maar zoo DIEZ (2) den vorm van het bijvoegelijk naamwoord in *grand'mère, grand'croix, grand'pitié* en eene menigte andere verbindingen insgelijks voor een overblijfsel van de vroegere gemeenslachtigheid houdt, en het afkeurt, dat men *grand* in zulke verbindingen met eenen apostroph schrijft, alsof er eene *e* was uitgevallen, dan kan ik hierin niet geheel van zijn gevoelen zijn. Dat *grand* vroeger werkelijk het geslachtsverschil niet uitdrukte, lijdt geenen twijfel. Zie hier ten overvloede eene plaats zelfs nog van CLÉMENT MAROT (*chant sur la maladie de s'amie*):

Il est bien vrai que cette grand beauté
A desservi pour sa grand cruauté
Punition....

en van RONSARD:

(1) *Gramm. nat.* I. 491. MÄTZNER, I. 348, 349.
(2) II, 61.

Le prince qui ne peut gouverner sa maison —
Ne sçauroit gouverner une grand république.

Evenwel valt het niet te loochenen, dat in de verbindingen, waarin *grand* nog heden ten dage den vrouwelijken vorm mist, dit adjektief met het zelfstandig naamwoord of eene zamenstelling vormt, waarin zijne beteekenis aanmerkelijk gewijzigd voorkomt, of eene zamenkoppeling uitmaakt, die slechts in bepaalde zegswijzen voorkomt. Inderdaad, in *grand'mère*, *grand'croix*, wordt *grand* niet in zijne eigenlijke beteekenis genomen: bedoelt men eene *groote moeder*, een *kruis*, *groot van afmeting*, dan moet men zeggen: *grande mère* en *grande croix*. Eveneens is *grand'salle*, *grand'rue*, *grand' route*, niet elke groote *zaal*, *straat* of *weg*, maar *de hoofdzaal van het huis*, *de hoofdstraat van de stad*, *de heerbaan des lands*; weshalve men wel niet licht met het onbepaalde lidwoord *une grand'salle*, *une grand'rue*, *une grand'route*, noch in het meervoud *de grand'salles*, *de grand'rues*, *de grand' routes*, zeggen zal; maar steeds met het bepaalde lidwoord en in het enkelvoud: *la grand'salle* enz.; doch met het onbepaalde lidwoord *une grande salle*, en in het meervoud *de grandes salles* enz (1). Slechts door de wijziging der beteekenis wordt de verbinding zoo innig, dat het adjektief eenigermate de zelfstandigheid van zijn begrip en daarmede zijne verbuigbaarheid verliest. Dezelfde oorzaak heeft hetzelfde gevolg in onze taal, waar wij zeggen: *grootmoeder*, *grootmeester*. En zelfs in het Fransch ziet men de bijvoegelijke naamwoorden *demi* (dimidius) en *mi* (medius),

---

(1) Vergelijk I Stuk, bl. 31.

mogelijk is: vandaar dat in het Fransch *possible* achter *le plus* of *le moins* onverbogen blijft; bij voorbeeld: *aux plus courtes échéances possible; le moins d'impôts possible* (1).

Er zijn woorden, waaromtrent twijfel mogelijk is, of zij al of niet de congruentievormen dienen aan te nemen. Is in *nouveau-né* het woord *nouveau* als een bijwoord te beschouwen en moet men dus in het meervoud schrijven *nouveau-nés*, of als een bijvoegelijk naamwoord? In dit laatste geval zou men in het meervoud *nouveaux-nés* moeten schrijven. Ik twijfel niet, of *nouveau* is hier een adjektief. Inderdaad *nouveau* (als *jong* in ons *jonggeboren*) bepaalt hier niet het deelwoord *né*, daar het geene wijziging aan dit begrip geeft, gelijk, bij voorbeeld, *aigre* in *aigre-doux* eene wijziging van *doux* inhoudt; maar *nouveau* betreft het zelfstandig naamwoord *enfants*, het zij uitgedrukt of niet: *des enfants nouveaux*, en *nés* wordt er bij gevoegd om aan te duiden, dat de kinderen *met betrekking tot het tijdstip der geboorte jong* (*nouveau*) genoemd worden. Men zal mij tegenwerpen: waarom zegt men dan niet in het vrouwelijk: *nouvelle-née*? Deze tegenwerping heeft weinig kracht. Immers zijn er zamengekoppelde adjektieven, die evenmin in het vrouwelijk geslacht gebruikt worden, en wier eerste bestanddeel toch volstrekt niet voor een bijwoord kan gehouden worden. Zoo zegt men *des enfants morts-nés*, en toch nooit: *des filles mortes-nées*. Het eerste woord, namelijk, verliest in zulke verbindingen iets van zijne zelfstandigheid en schiet daarbij zijne verbuigbaarheid in. Daarom zou ik er ook niet tegen zijn, dat men *nouveau*-

(1) *Gramm. nat.* I. 225.

nés schrijve, zonder teeken des meervouds achter *nouveau*, mits men dit woord maar niet voor een bijwoord verklare. Zoo zeggen ook wij: *doofstomme*, *jonggeborene*, niet: *doove-stomme*, *jonge-geborene*. Dat men *nouveaux convertis*, *nouvelles converties* moet zeggen, lijdt geenen twijfel: *converti* is hier zelfstandig. Maar dat men voorschrijft *nouveaux venus*, en vergunt *nouvelles venues* te schrijven, staaft mijn gevoelen; want, inderdaad, er is geen verschil in aard tusschen *nouveau venu* en *nouveau né*, hetwelk zoo veel beteekent als *nouveau venu au monde*.

Voor zoo ver ik weet, is er niet ééne Fransche Grammatika, die van den onverbogen vorm gewaagt, waarin het bijvoegelijk naamwoord *plein* in zekere zegswijzen optreedt. De *Dictionnaire de l'Académie* evenwel voert de volgende uitdrukking aan: *avoir du vin plein sa cave*, en evenzoo zegt men: *avoir de l'argent plein ses poches*. Van denzelfden aard is de uitdrukking; *il n'y en a pas plein l'oeil*, al is het dat hier de onverbuigbaarheid niet in het oog valt. Nu is het waar, dat men even goed kan zeggen: *il a sa cave pleine de vin*, *il a les poches pleines d'argent*; maar niettemin is die andere zegswijze wettig en eischt zij verklaring. Mij dunkt de grond van dit verschijnsel is in den aard van het woord *plein* (*vol*) te zoeken, hetwelk, door eene soort van *metonymia*, niet alleen van het *gevulde* voorwerp gezegd kan worden, maar ook te kennen kan geven, dat een voorwerp *de volle mate* heeft. Zoo zegt men in het Latijn vox plena, sonus plenus, plena littera, vestis filo pleno, ja, cibi pleniores voor *meer vullende spijzen*. Bij ons *volle zeilen*, dat is niet *vol van wind*, maar: *ten volle uitgezet*. Zoo in het

Fransch: *confire des fruits à plein sucre; en pleine retraite, en pleine assemblée; d'un plein saut; plein pouvoir, pleine connaissance*, van welke uitdrukkingen onze taal er eenige met het Fransch gemeen heeft. Zoo nu, zou ik denken, congrueert in die uitdrukkingen *plein* niet met den naam van de gevulde ruimte (*cave*, *poches*), maar met dien van het vullende voorwerp (*vin*, *argent*), omdat *de wijn*, *het geld*, de volle mate hebben, vereischt om *den kelder*, *de zakken*, te vullen: alzoo zou *cave*, *poches*, in die zegswijzen, grammatisch afhankelijk zijn van *plein*. Met dit Fransche idiotisme kan men wellicht eene niet genoeg verklaarde Hoogduitsche uitdrukking vergelijken. Ik bedoel de zegswijze: *ein Baum voller Blüthen*: hier congrueert *voll* insgelijks niet met den naam van het gevulde (*Baum*), maar met dien van het vullende voorwerp (*Blüthen*).

§. 2. *Andere bijvoegelijke woorden in de attributieve betrekking.*

Een eigenaardig geval der verwaarloozing van den geslachtsvorm biedt het onbepaalde telwoord *tout* aan. Wanneer dit woord vóór eenen vrouwelijken plaatsnaam komt, zoo laat men het onverbogen. Dus zegt men niet: *toute Rome*, maar *tout Rome le sait* (*le cardinal* D'OSSAT). *Tout Smyrne ne parlait que d'elle* (LA BRUYÈRE). *Tout Lisbonne vit partir avec indignation et avec larmes ces aventuriers* (VOLTAIRE). Ik ontleen deze voorbeelden aan de *Grammaire nationale* (1), maar ben er verre af, de verklaring tot de mijne te maken, welke de auteurs ons van deze constructie geven. Zij willen, dat hier

(1) I.297.

het mannelijk woord *peuple* is weggelaten, en dat *tout* met dit woord congrueert. Ziedaar eene verklaring, die men niet in ernst kan bestrijden. Wij dienen naar eene andere oplossing om te zien. Ik meen ze te vinden in den bijzonderen aard, welke aan het woord *tout* in die zegswijze eigen is. *Tout*, dunkt mij, heeft hier het karakter van een zelfstandig naamwoord, en alzoo staat de eigennaam tot dàt woord in eene ondergeschikte betrekking. Dien ten gevolge kan de eigennaam het geslacht niet bepalen, maar het geslacht van *tout*, en dit is het onzijdig geslacht (1), bepaalt den vorm der voor geslachtsverbuiging vatbare woorden. Dus heet het ook: *Tout Florence en fut abreuvé* (niet *abreuvée*). *Tout Rome fut brûlé* (2). Heeft de eigennaam het lidwoord, en vermag hij alzoo zijne zelfstandigheid te handhaven, alsdan maakt hij *tout* weder aan zich ondergeschikt, en dit woord moet in den vrouwelijken verbuigingsvorm het teeken dragen van zijne secondaire stelling: *Toute la Haye en fut émue. Toute la superbe Rome. Toute la florissante Venise.*

Ook hier ontbreekt ons de gelegenheid niet ter toetsing van de waarheid van ons beweren door vergelijking met andere talen, in de eerste plaats met de verwante Romanische. Even als men in het Fransch zegt *tout Rome*, vindt men in het Italiaansch: *per tutto Roma*, ja! *per tutto la città*, en hier staat *tutto* ongetwijfeld, gelijk ook DIEZ (3) aanneemt, in het neutrum. Niet *tutto* alleen wordt dus neutraal in het Italiaansch gebruikt; maar ook *mezzo*, bij voorbeeld: *in mezzo l'alma*, *in*

(1) Zie 1ste Stuk, bladz. 91, 92.
(2) *Gramm. nat. t. a. pl.* (3) III. 84.

het midden der ziel (als het ware: *in het midden de ziel*); *per mezzo i boschi*. Evenzoo in het Spaansch: *por medio la cort*, *en medio aquesta fuente*; in het Provençaalsch: *per miec la porta*; *per mieg los pratz* (*midden door de weiden*), en in het Oudfransch: *en mi la mer*. In het Spaansch wordt ook *solo* eveneens gebruikt: *con solo la imaginacion*, *en solo la miseria* (1). In onze taal ontmoet men hetzelfde verschijnsel in de verbinding van eenen plaatsnaam met *gansch*, *geheel* en *half*, in het Hoogduitsch met *ganz* en *halb*; bij voorbeeld: *Half Frankrijks behoud*, *geheel Duitschlands roem*; *in ganz Deutschland*, *in halb Frankreich*.

Het woord *tout* levert ons nog meer stof tot opmerking op het gebied der Fransche Grammatika. — In de Grieksche en de Latijnsche taal, alsmede in de Romanische talen wordt het begrip *geheel*, wanneer eene werking of eene hoedanigheid gezegd wordt eenig voorwerp *in zijn geheel* te kenmerken niet even als bij ons bijwoordelijk opgevat, maar door een adjektief uitgedrukt, dat met den naam van dat voorwerp congrueert. Zoo zal men in het Grieksch zeggen: *οὐχ ὅλος τέθνηκεν*. Zoo zegt in het Latijn Horatius: non omnis moriar. Zoo heet het in het Italiaansch: *la donna era tutta livida nel viso*; in het Spaansch: *ellos estaban todos desnudos*; in het Provençaalsch: *totz cubertz* (*geheel bedekt*). Nog meer woorden worden in de genoemde talen in onderscheiding van de onze aldus behandeld. Zoo zal men in het Grieksch en het Latijn en in de Romanische talen zeggen: *hij komt de eerste* of *de laatste*, en niet: *het eerst*, *het laatst*; en het woord *alleen* is in al die talen een verbuigbaar ad-

(1) Zie Diez. *t. a. pl.*

jektief; bij voorbeeld: *sola venit*, in het Fransch: *elle vient seule*. Ja! in het Grieksch krijgt menige bijwoordelijke bepaling den aard van een adjektief, hetwelk met het subjekt congrueert; bij voorbeeld: *σκοταῖοι πορεύονται*, *zij marcheren in den donker;* eigenlijk *zij loopen duister*. Doch hier hebben wij slechts te spreken over het woordje *tout*. — In het Fransch zegt men, even als in de overige Romanische talen: *elle est toute bonne, elles sont toutes bonnes; cette ville est toute détruite, ces villes sont toutes détruites;* maar, afwijkend van die talen: *elle est tout effrayée, elles sont tout effrayées; ils sont tout effrayés, ces châteaux sont tout détruits*. Dus congrueert *tout* met het zelfstandig naamwoord, alleen in het vrouwelijk geslacht, wanneer het bijvoegelijk naamwoord met eenen medeklinker begint. Vanwaar dit verschijnsel? De zoogenaamde euphonie kan de reden niet zijn; want euphonisch klinkt wat regel geworden is, en bovendien welke wanklank kan er gelegen zijn in *toutes effrayées, tous effrayés, tous détruits?* en *toute effrayée* kan evenmin aanstoot geven als *toute institutrice sera tenue* etc. — Het is duidelijk, dat men is teruggedeinsd voor de dubbelzinnigheid, welke in *elles sont toutes effrayées; ils sont tous effrayés*, gelegen is. Inderdaad, dit kan niet alleen: *zij zijn geheel verschrikt*, maar ook: *zij zijn allen verschrikt* beteekenen (1). Of men schrijve: *elle est toute effrayée* of *elle est tout effrayée, ces châteaux sont tous* (2) *détruits* of *ces châ-*

(1) Zie 1ste Stuk, bl. 30.

(2) Deze schrijfwijze van *tous* voor *touts* verdient opmerking wegens de uitlating der *t*. In alle Fransche Spraakkunsten wordt uitdrukkelijk de vergunning gegeven, om in het meervoud der woorden op *ant* en *ent* de *t* weg te laten en te schrijven *enfans diligens*: alleen bij de

teaux sont tout détruits, zou in zoo verre onverschillig zijn, als de uitspraak de *e* of de *s* toch niet verraadt: geen Franschman toch zou hier de orthographie in de uitspraak doen gelden. Hoe het zij, om niet in dubbelzinnigheid te vervallen, heeft men zich liever ten onpas en strijdig met den aard der taal willen herinneren, dat *tout* hier een bijwoord zijn moet en dat men slechts om der wellnidendheidswille aan *tout*, in geval het te staan komt vóór een adjektief, dat met eenen medeklinker begint, den vrouwelijken vorm geeft. Bijna het omgekeerde is waar: de aanwending van den congruentievorm in dat bepaalde geval is de regel; de verwaarloozing der congruentievormen in alle andere gevallen is de afwijking, waaraan men zich

---

eenlettergrepige woorden, zoo als *dent*, wordt het weglaten der *t* in het meervoud verboden: *des dents*, niet: *des dens*. Dit zijn kennelijk losse overblijfsels van een vroeger stelsel. In het Oudfransch is het een vrij algemeen gevolgde regel, dat de stomme konzonanten vóór den verbuigingsuitgang *s* wegvallen. Dus schreef men ook vóór de *s* van den nominativus singularis *bries* voor *briefs* (een *breve*, *brief*), *cles* voor *clefs*, *dens* voor *dents*, *sans* voor *sangs*, *vis* voor *vifs*, *fors* voor *forts*, enz. Dit gebruik verklaart ons, hoe in het Fransch vaak de slotklank niet word uitgesproken, al wordt hij thans ook, na het wegvallen der *s* in den nominativus singularis weder geschreven. De tegenwoordige orthographie heeft niet alleen de uitlating der *t* in woorden van meer dan ééne lettergreep op *ant* en *ent* van het oude gebruik overgehouden (slechts van lieverlede heeft men aan de monosyllaben de vergunning om de *t* te verliezen ontnomen), maar bovendien de schrijfwijze *gens*, *tous*, en de vormen *nos* en *vos* voor *nots* en *vots*, meervoud van *not* en *vot* voor *notre* en *votre*, alsmede de meervouden *oeufs* en *boeufs*, in wier uitspraak de *f* niet gehoord wordt, al is het ook dat zij in de spelling bewaard wordt. Eindelijk, men ziet uit het hier gezegde, wat men te denken heeft van eene mode, die in woorden als *mot* en *dot* den slotklank uitgesproken wil hebben, eene letter alzoo die in 't Oudfransch in den nominatief niet eens geschreven werd.

om dubbelzinnigheid te vermijden heeft schuldig gemaakt.

Het onbepaalde bijvoegelijk voornaamwoord *quelque* biedt nog stof tot eenige opmerkingen. Thans schrijft men dit *quelque* slechts vóór het werkwoord *être* in twee woorden, bij voorbeeld: *quelle que fût leur puissance;* bepaalt het als adjektief een zelfstandig naamwoord, of als bijwoord een bijvoegelijk naamwoord, dan schrijft men de beide bestanddeelen des woords aan elkander, bij voorbeeld: *quelque peine qu'il fasse*, *quelque grand que soit son désir*. Oorspronkelijk, evenwel, bestaat *quelque* uit twee losse woorden: *que* is de conjunctie, en het woord beteekent eigenlijk *hoedanig dat: quelque peine qui soit prise* is dus eigenlijk: *quelle que* (*soit la*) *peine qui soit prise*. Na de ellipsis van het koppelwoord (*soit*) smolt *quel* met *que* tot één woord zamen, dat als een adjektief en voorts ook als een bijwoord kon gebezigd worden, en het scheen noodig de conjunctie *que*, welke in de woordeenheid *quelque* was ondergegaan, nogmaals uit te drukken, zoodra *quelque* als bijwoord optrad of een substantief met eene praepositie vóór zich bepaalde, bij voorbeeld: *quelque étroites que soient les bornes. De quelques superbes distinctions que se flattent les hommes* (Bossuet). In *quelque grands avantages que la nature donne*, waar het substantief niet door een voorzetsel wordt voorafgegaan, is *que* geen voegwoord, maar de accusatief van het betrekkelijk voornaamwoord *qui*, blijkens dit voorbeeld uit Ancelot; *quelques nouveaux malheurs qui* (niet *que*) *nous doivent atteindre*. Sporen van den vroegeren aard en aanwending treft men nog in oudere Schrijvers aan, mits de drukker hunne orthographie bewaard hebbe, die in de gewone uitgaven verloren gaat. Volgens Génin

vindt men vóór de vijftiende eeuw algemeen *quel coup qu'il donne* voor *quelque coup qu'il donne*, en in eene plaats uit de *Gedenkschriften* van LA ROCHEFOUCAULD, die ik aangehaald vind bij V. COUSIN in zijne historische beschouwing van Mme DE CHEVREUSE, leest men: *quelles que difficultés et quels que périls qui parussent dans un tel projet.*

In den zin van *ongeveer* wordt *quelque* onverbogen gelaten: dan toch krijgt het eenigermate den aard eens bijwoords; bij voorbeeld: *quelque trente ans.* Ik zeg, dat *quelque* in dit geval *eenigermate* den aard eens bijwoords krijgt; want noodwendig is het niet, het als zoodanig op te vatten. In het Hoogduitsch zegt men: *einige dreiſsig;* of beter: *einige und dreiſsig* of *dreiſsig und einige*: in allen geval blijft *einige* een *bijvoegelijk* telwoord. Desgelijks in het Latijn: *aliquos viginti dies* (PLAUTUS). *Tres aliqui aut quatuor* (CICERO). *Quadringentos aliquos milites* (CATO), waar *aliquis* mede een adjektief is. Zoo kan het ons dan ook niet verwonderen, dat *quelque* in dien zin ook in het oudere Fransch verbuigbaar was: *et toute sa garde, qui estoient quelques trois cens chevaux de Maures de Grenade* (COMINES) (1). Hiermede valt de meening van de auteurs der *Grammaire nationale* (2), die het gebruik van *quelque* vóór een grondgetal volgens hunne gewone manier uit ellipsis willen verklaren, en beweren, dat *quelque trois cents hommes* staat voor: *trois cents hommes à quelque nombre près*, en *quelque soixante ans*, voor: *soixante ans à quelque temps près.* Wilden zij ellipsis aannemen, waarom dan niet gezegd, dat die zegswijzen staan voor *à quelques*

---

(1) MÄTZNER, I. 468. (2) I. 288.

hommes, *à quelques ans près*, of liever voor: *trois cents et quelques hommes*, *soixante et quelques ans*, dan zou men tevens ingezien hebben, dat *quelque* hier wel degegelijk oorspronkelijk een verbuigbaar adjektief is.

3) *Over de Terugwijzing* (*Anaphora*).

§. 1. *Terugwijzing der bezittelijke voornaamwoorden op eenen zaaknaam.*

In de Fransche Spraakkunsten wordt de regel opgegeven, dat men in plaats van de bezittelijke voornaamwoorden *son*, *leur*, het woordje *en* (*er van*) moet gebruiken om op zaaknamen terug te wijzen. Slechts wanneer de zaaknaam het onderwerp is van den zin, mag ook een der bezittelijke voornaamwoorden *son* of *leur* er op terugwijzen. Dus zou men niet mogen zeggen: *ces langues sont riches*, *j'admire leurs beautés*, maar: *j'en admire les beautés*.

Het is duidelijk, dat de Spraakkunstenaars hier slechts gedacht hebben aan een bepaald geval, waarin de verwisseling van *son* of *leur* met *en* mogelijk is, zoo als in dit voorbeeld. Hier, waar verwisseling mogelijk was, hebben zij gemeend eenen vasten regel te moeten stellen, om de keuze te bepalen. Dit doen zij dan ook; maar bij het stellen van dien regel bedenken zij niet, dat er tal van gevallen zijn, waarin het niet anders mogelijk is, dan met *son* of *leur* op eenen zaaknaam terug te wijzen, die geenszins het onderwerp is van den zin, waarin het bezittelijk voornaamwoord voorkomt. Één geval, het is waar, komt hun voor den geest: zij bedenken, dat men in eenen zin als: *Paris est une ville remarquable*, *les étrangers admirent la beauté de ses édifices*, toch onmogelijk *ses* door *en* kan vervangen. Hadden zij zich afgevraagd, wáár-

om het onmogelijk is, hier het woordje *en* te gebruiken, en waren zij er in geslaagd om deze vraag goed te beantwoorden, zij hadden geenen regel gesteld, die de ongelukkige taalonderzoekers in eenen doolhof van bedenkingen en uitzonderingen aan het dwalen brengt. Beantwoorden wij voor hen de vraag: waarom is het onmogelijk, in den laatst aangehaalden volzin, het woordje *en*, in plaats van *ses*, te gebruiken? Het is om geene andere reden, dan omdat *en* het syntaktisch karakter heeft van een *proclitisch persoonlijk voornaamwoord*. Zulk een voornaamwoord kan uit zijnen aard geene andere plaats innemen, dan onmiddellijk vóór het werkwoord. Wel nu, zoo plaatse men het dan hier vóór *admirent*, aldus: *les étrangers en admirent la beauté des édifices*, en men zal zien, dat *en* als de possessieve genitief van *beauté* en niet van *édifices* zou opgevat worden. Heeft men in dit geval de reden, waarom het niet raadzaam is *en* aan te wenden, in de natuur van dit woordje gevonden; men zal bespeuren, dat overal elders, waar men volgens den regel der Spraakkunstschrijvers *en* zou moeten gebruiken, en het toch onmogelijk is dit te doen, de aard van *en* zulks verbiedt. Zeg ik: *j'ai parcouru la Suisse et ses riantes vallées* (1), dan bezig ik *ses* van eenen zaaknaam, hoezeer deze het subjekt van den zin niet is, en het is volstrekt onmogelijk hier het voornaamwoord *en* te pas te brengen. Waarom? Alweder omdat *en* een proclitisch persoonlijk voornaamwoord is, en de aanwending van zulk een woordje ondenkbaar is, waar in den onmiddellijken zamenhang geen werkwoord aanwezig is. — Een ander

(1) Dit voorbeeld voert VERGNET (bl. 156) te recht tegen den regel aan, door de andere Grammatici gesteld.

geval, waarbij het niet anders mogelijk is, dan zich van een bezittelijk voornaamwoord ter verwijzing naar eenen zaaknaam in eenen nevensgaanden zin te bedienen, doet zich daar voor, waar in eenen zin, ten gevolge van zinszamentrekking, alleen een deelwoord zonder hulpwerkwoord optreedt; bij voorbeeld: *Avez-vous, comme ce vieux marin, vu la mer en furie, entendu ses vagues se briser —, bravé ses périls* (1). Hoe ware het hier mogelijk, *ses vagues*, *ses périls*, in *en* — *les vagues*, *en* — *les périls*, op te lossen, daar er wederom in de beide laatste zinnen geen werkwoord is om het proclitisch voornaamwoordje te dragen? — Maar waarom, eindelijk, kan ik *son* of *leur* niet door *en* vervangen, waar de zaaknaam het onderwerp van den volzin is? Waarom kan ik niet anders zeggen, dan: *la campagne a ses agréments?* Er is een werkwoord in de onmiddellijke nabijheid, en toch vermag ik *en* niet te pas te brengen. Hier, en ziedaar mijn antwoord, staat niet de *proclitische* natuur van het woordje *en* in den weg, maar zijne natuur als *persoonlijk voornaamwoord*. Een persoonlijk voornaamwoord kan slechts terugwijzen op een' in den zin niet genoemden persoon of zaak, en dus vervalt zijne aanwending, waar de zaak in den volzin zelven genoemd wordt.

Maar waar nu werkelijk *son* of *leur* met *en* verwisseld kan worden, geldt daar de regel, dat, zoo er terugwijzing op eenen zaaknaam bestaat, *en* en niet *son* of *leur* moet gebezigd worden? — Hoe zijn de taalleeraars op dezen regel gekomen? Het is, zoo komt het mij voor, omdat, wanneer ik zeg: *j'habite la campagne, ses agréments sont sans nombre*, het bezittelijk voornaamwoord wel

(1) Ook dit voorbeeld wordt aangehaald door VERNET, bl. 155.

eenigzins den schijn heeft, alsof het op eenen persoon en niet op eene zaak doelde. Doch dit is niet meer dan schijn, en deze schijn is van geenen invloed ter belemmering van het recht verstand, zoodra er geen persoonsnaam in de nabijheid is, waarop het bezittelijk voornaamwoord met mogelijkheid kan verwijzen. Alzoo is er geen genoegzame grond aanwezig om den regel te stellen. Bovendien, het kan gepast zijn aan eene zaak eenige persoonlijke eigenschap toe te kennen, en zou zich dan de Schrijver door zulk eene beperkende bepaling gebonden moeten rekenen? Ook zien wij goede Schrijvers zich volstrekt niet aan dien regel houden. Bij hetgeen in de *Grammaire nationale* (1) ten bewijze hiervan aangevoerd wordt, heb ik niets te voegen. Alleenlijk wil ik ten gelieve van degenen, die dit boek niet bij de hand hebben, een paar voorbeelden daaruit overnemen. *La patience est amère, mais son fruit est doux* (J. J. ROUSSEAU).

L'art et les soins ajoutent à nos jours ;
Mais rien ne peut éterniser leur cours.

LOMBARD DE LANGRES).

In beide deze voorbeelden ziet men *son*, *leur*, op eenen zaaknaam in den nevensgaanden zin terugwijzen.

Eindelijk, waar de verwisseling van *son* of *leur* met *en* grammatisch nog mogelijk zijn zou, wordt zij wel eens door de dubbelzinnigheid of den wanklank, die er het gevolg van zijn zou, ontraden. Waar FÉNÉLON zegt: *le commerce est comme certaines sources; si vous voulez détourner leur cours, vous les faites farir*, zou hij eenigzins dubbelzinnig gesproken hebben, indien hij zich dus had uitgedrukt: *si vous voulez en détourner le cours*,

(1) I. 191, 192.

daar dit *en* even goed op *commerce* als op *sources* kan verwijzen. Desgelijks in het door VERENET (1) aangehaalde voorbeeld: *Entendez-vous le vent? Sa violence ébranle l'édifice où nous sommes.* Zeide ik hier: *La violence en ébranle l'édifice*, zoo zou bijna noodwendig *en* de possessieve genitief van *édifice* schijnen te wezen, en de gedachte aan eenen bezitter *van het huis*, en niet aan het geweld *van den wind* zou in den geest worden opgewekt. En hoe onwelluidend zouden CHATEAUBRIANDS woorden worden wegens den tweemaal herhaalden klank *en*, indien hij geschreven had: *Combien ceux qui ont cru anéantir le christianisme, en allumant des bûchers, en ont méconnu l'esprit!* in plaats van: *en allumant des bûchers, ont méconnu son esprit!*

§. 2. *Terugwijzing der bezittelijke voornaamwoorden op* chacun.

Een ander voorschrift, dat men betrekkelijk de terugwijzing der bezittelijke voornaamwoorden in de Spraakkunsten vindt, behelst, dat nu eens het bezittelijke voornaamwoord *son*, dan eens *leur*, op *chacun* terugwijst, en wel het laatste slechts dan, wanneer het substantief, hetwelk het bezeten voorwerp te kennen geeft, als *régime direct* (accusatief) in den zin optreedt. Diensvolgens zou men moeten zeggen: *ils ont apporté, chacun leurs offrandes*, en niet: *chacun ses offrandes;* maar: *ils ont opiné, chacun à son tour*, en niet: *chacun à leur tour.* Ziedaar weder eenen regel, waaraan zich voorzeker niemand in het spreken gebonden rekent; zeker gaat het dat de beste Schrijvers zich er niet aan houden.

(1) bl. 155.

De grond, die er voor zou kunnen aangevoerd worden, is deze, dat, in den eersten dier zinnen, *leurs offrandes* onmiddellijk tot het meervoudig subjekt *ils* wordt teruggebracht, en *chacun* als tusscheningelascht beschouwd wordt, terwijl, in den tweeden dier zinnen, *chacun à son tour* als bijéénbehoorend worden aangemerkt, en dus het bezittelijk voornaamwoord tot het enkelvoudige *chacun* teruggebracht wordt. Doch deze grond is slechts schijnbaar. Wat toch verbiedt mij om ook *ils ont opiné à leur tour*, onmiddellijk te verbinden, en ook hier *chacun* als tusscheningelascht te beschouwen, of, daarentegen, in *ils ont apporté*, *chacun leurs offrandes*, het laatste zinlid als eene afzonderlijke eenheid te beschouwen, en dan te zeggen: *chacun son offrande*, zoodat het bezittelijk voornaamwoord met het enkelvoudig getal van *chacun* congrueert. Men ziet het, de regel steunt op geenen genoegzamen grondslag, en men moet erkennen, dat, hoe men de zaak ook neme, het bezittelijk voornaamwoord steeds op *chacun* terugwijst, en dat het subjektieve getal des bezittelijken voornaamwoords zoowel kan congrueeren met den vorm van *chacun*, die enkelvoudig is, als met zijn begrip, dat meervoudig is.

Ten bewijze, dat het subjektief meervoudige *leur* op *chacun* kan terugwijzen, al is ook het substantief, waar het bij staat, geen *régime direct* (accusatief), voer ik uit VOLTAIRE aan: *chacun de leur côté*, en uit MUSSET-PATHAY: *chacun à leur tour*, en de *Grammaire nationale* (1) zal ons meer voorbeelden aan de hand doen: *Ils s'y trouvèrent chacun avec leurs milices* (ANQUETIL). *Dans toute l'assemblée générale du peuple romain, tous*

(1) 178 — 180.

les citoyens, de quelque rang qu'ils fussent, avaient droit de donner leurs suffrages, chacun dans leur tribu (VERTOT). *Je suppose deux hommes qui ont vécu si séparés du genre humain, et si séparés l'un de l'autre, qu'ils se croient chacun seul de leur espèce* (CONDILLAC). *Le siége de Calais et le siége de Troie! les plus beaux esprits, chacun dans leur siècle, n'ont-ils pas rapporté leurs principaux talents à cette ancienne et brillante époque à jamais mémorable* (BUFFON). Daarentegen kunnen *son* en *le sien* op *chacun* terugwijzen, al treedt het substantief, waarbij het staat ook als *régime direct* op; bij voorbeeld: *Paris était partagé en districts qui avaient chacun son conseil et une compagnie de gardes nationales à ses ordres* (ANQUETIL). *Il n'y a si chétif village qui n'ait au moins deux ou trois fontaines; les maisons écartées ont presque chacune la sienne* (J. J. ROUSSEAU). — Alleen dan wanneer ik noodwendig aan *elk afzonderlijk* denken moet, wijst ook noodwendig het subjektief enkelvoudige *son* op *chacun* terug: *Les femmes font le charme de nos societés, soit qu'elles forment entre elles des choeurs de danse, soit que chacune d'elles se promène avec son époux, ou entourée de nombreux enfants* (BERNARDIN DE ST. PIERRE). *Chacun des chefs commande à ses troupes: le reste de l'armée avance sans proférer une parole* (BITAUBÉE). Ook wanneer *chacun* (gelijk mede in dit laatste voorbeeld) door geen meervoudig substantief wordt voorafgegaan, en er dus geen vorm gevonden wordt, die de verzameling van de afzonderlijke personen tot een meertal uitdrukt, is de gedachte aan elk afzonderlijk te levendig om *leur* te kunnen toelaten; bij voorbeeld: *chacun regarde son devoir comme un maître fâcheux dont il voudrait s'af-*

franchir (La Roche).

Wij willen deze paragraaf niet eindigen, zonder, tot toelichting van den grammatischen aard van *chacun*, hier nog bij te voegen, dat dit woord vroeger ook bijvoegelijk gebruikt werd. Thans wordt het uitsluitend zelfstandig, en *chaque* uitsluitend bijvoegelijk gebezigd. Dat evenwel *chaque* wel eens zelfstandig gebruikt wordt, blijkt, dunkt mij, genoegzaam uit de waarschuwing der Spraakkunsten, die verbieden *cinq francs chaque*, en dergelijke, te zeggen. Ook vind ik in Bailly (*éloge de Leibnitz*): *chaque de ses actions.* Dit is ook waarlijk zulk eene groote misdaad niet, daar bij *chaque*, dus gebezigd, nog altijd het substantief in de gedachte aangevuld wordt. Van het vroeger bijvoegelijk gebruik van *chacun* kan men voorbeelden vinden bij Diez (1): *chacun seigneur* (Charles d'Orléans), *chascùn jour* (Comines). Ook zijn in het Provençaalsch *quaşcun*, en in het Italiaansch *ciascuno* en *ciascheduno*, zoo wel adjektief als substantief. Evenwel heeft in het Spaansch en het Portugeesch het zelfstandige *cada uno* (*cada hum*) het uitsluitend bijvoegelijke *cada* nevens zich, en aan dit *cada* beantwoordt het Provençaalsche *cad* en *cac*, welken laatsten vorm wij in het Fransche *chaque* terugvinden. Men schijnt, bij de invoering van het verschillend syntaktisch gebruik van *chaque* en *chacun* (*cada* en *cada uno*) in de meening verkeerd te hebben, dat *un* eene toevoeging bij *chac* (*chaque*) was, die er zelfstandigheid aan verleende, even als het veelal bijvoegelijke *ieder* door toevoeging van *een* (*iedereen*) zelfstandig wordt. Is dit zoo, dan vergiste men zich in den aard der oorspronkelijke

(1) *Gramm.* III. 81.

betrekking van de twee woorden (*chaque* en *un*) op elkander. *Chaque*, *cac*, *cad*, *cada*, zijn onorganische afkortingen van *chacun*, *quascun*, *cad-uno;* deze vormen toch komen af, hetzij van *usque ad unum* (*tot éénen toe*) of van *quisque ad unum* (*ieder tot éénen toe*) ([1]). Wel schijnt het, dat het tegenwoordige *chacun* een vernieuwd bestaan te danken heeft aan eene verbinding van *un* met *chac* (*chaque*), waartoe het oorspronkelijke *chacun* was ingekrompen. Vandaar dat men in het Spaansch *cada uno* schrijft, als waren het twee woorden, en vandaar ook in deze taal de uitgang *a* in *cada*, aan het oorspronkelijke *cad* (uit *usque ad*), toegevoegd: hoe toch kon zich een uitgang in het midden van een woord indringen? Vandaar eindelijk de Italiaansche vormen *catuno* en *catauno*, die een afzonderlijk bestaan van *cad* veronderstellen, waarbij de *d* als slotklank in *t* kon overgaan, even als de *d*, waarop in onze taal het voorzetsel *met* eigenlijk uitging, als slotklank in *t* verkeerde, en deze *t* zich zelfs handhaaft in *meteén*, waar deze tongletter geen slotklank meer is: slechts in den mond van het volk hoort men nog *zoo medeen* ([2]).

---

(1) Zie Diez, *Lexic.* bl. 79, 80.

(2) Hun, die in zulke onderzoekingen behagen scheppen, wil ik de treffende analogie niet onthouden, welke Diez (zie zijn *Lex. t. a. pl.*) heeft opgemerkt tusschen den oorsprong en den aard van *chacun* en *chaque*, en de woorden, die in het Nieuwgrieksch hetzelfde beteekenen. In deze taal bestaat een woord *καθένας*, hetwelk *ieder* beteekent en ontstaan is uit *καθ' ἕνα* (*één op zich zelven*). Dit *καθένας* nu werd afgekort tot het bijvoegelijke *κάθε*. Dus is de analogie volkomen: in beide, in de Romanische talen en in de Nieuwgrieksche taal, voor het begrip *ieder* een woord ontstaan uit een voorzetsel met het telwoord, dat *één* beteekent, en vervolgens dat woord onorganisch verkort, zoodat nagenoeg het voorzetsel alleen als nieuw adjektief overblijft.

II. *OVER DE WOORDSCHIKKING.*

a. Schikking der bepalingen van den zin,

§. 1. *Over de plaats van het attributieve bijvoegelijk naamwoord.*

Op het stuk van de plaatsing der bijvoegelijke bij de zelfstandige naamwoorden ontmoet men weder de heillooze verklaring, dat over het algemeen het gebruik en de smaak de keuze bepalen, of eenig adjektief vóór of wel achter het substantief staan moet (1). Wel worden er eenige regels opgegeven door BAUDET (2), VERENET (3), de *Grammaire des Grammaires*, POITEVIN (4); wel treft men, bepaaldelijk bij VERENET, meer dan éene opmerking aan, die de zaak in het hart schijnt te treffen, maar die taalkundigen erkennen zelven, dat menig voorbeeld het tegenovergestelde schijnt te leeren, van hetgeen de regel medebrengt. Dus ontbreekt het hier aan een vast beginsel, waaruit de verschillende regels geleidelijk volgen en waaruit zich zelfs de schijnbare tegenstrijdigheden laten verklaren. — Doch hier stuiten wij op de verzekering, dat het ijdel zou zijn, hier naar een vast beginsel te zoeken. VERENET zegt uitdrukkelijk (5): »het is onmogelijk volstrekte beginselen te stellen betreffende de plaats, die het bijvoegelijk naamwoord moet innemen." »Er zijn, zegt hij (6), weinige taalkundige vraagstukken, die meer aan willekeur onderhevig zijn, dan dit." En verder: »Men kan trachten eenige beginselen te stellen, maar nimmer zal men iets meer dan het kleinste gedeelte der bijzondere

(1) NOËL *et* CHAPSAL, §. 381. *Gramm. selon l'Acad.* §. 372.
(2) I en III Stuk. (3) bladz. 114 – 117. (4) IIme partie, §. 100.
(5) bl. 114. (6) bl. 117.

gevallen kunnen voorzien, en steeds zal men voor alle andere gevallen op het gebruik moeten verwijzen."

In weerwil van deze ontmoedigende verklaring wanhoop ik niet, een vast beginsel te stellen. Er *moet* een beginsel zijn, hetwelk hen, die de Fransche taal als hunne moedertaal gebruiken, al is het ook onbewust, in dit hun gebruik bestuurt; een beginsel, hetwelk het eene gebiedt, het andere verbiedt, en slechts somtijds de zaak onverschillig laat of eenigen invloed inruimt aan den eisch der welluidendheid. En den taalonderzoeker voegt het, dit beginsel op te sporen en in het licht te stellen.

Wij zeiden, dat de regels, door de genoemde Schrijvers gesteld, van dien aard zijn, dat zij nog altijd de mogelijkheid laten bestaan om tegen de aangevoerde bewijzen andere bewijzen over te stellen. Zoo heet het bij BAUDET (1), dat deelwoorden, als bijvoegelijke naamwoorden gebruikt, achter het zelfstandig naamwoord geplaatst moeten worden. Maar zegt men dan niet: *de brûlantes larmes*, *de brillants atours*, *un charmant auteur*? Van de lijdende deelwoorden gaat de regel vrij zeker op; maar waarom? en hoe komt het, dat *prétendu*, hoezeer een lijdend deelwoord, toch weder vóór zijn substantief moet staan, en dat de *Académie* toelaat *un assuré menteur*, *une feinte réconciliation*, te zeggen? Verder leest men, dat ook de bijvoegelijke naamwoorden, die eene hoedanigheid te kennen geven, welke men met de zintuigen waarneemt, achter hun substantief staan. Maar *verte prairie* dan, en *mol édredon*? Voorts moeten, zoo heet het, zulke adjektieven achter hun zelfstandig naamwoord staan, die vatbaar zijn om zelven als zelfstandig naam-

(1) I Stuk.

woord gebruikt te worden. Maar zegt men dan niet: *un pauvre homme, un furieux menteur, un brave homme?*

Zoo vele tegenstrijdigheden wettigen, zal men zeggen, de betuigingen, welke wij zoo even in VERENET hebben aangetroffen. Integendeel, zij bewijzen het bestaan der behoefte, dat hier eene algemeene formule gevonden worde, die al deze regels omvatte en in staat zij zelfs de zoogenoemde uitzonderingen ter harer bevestiging te doen gelden.

Daar het wel vreemd zou zijn, zoo niemand in geen geval de zaak goed begrepen had, zoo zullen wij zien, dat meer dan ééne opmerking in de Spraakkunsten te vinden, van het juiste inzicht getuigt. Hoe het zij, daaraan hebben wij nog niet genoeg: in *alle* bijzonderheden moet de éene grondregel aangewezen, en geene onlogische reeks van op zich zelven staande regels worden opgesteld.

En welke is nu de grondregel, dien wij zoeken?

Ter beantwoording dezer vraag zet ik dezelfde stellingen voorop, die ik in de *Nederlandsche Syntaxis* (1), betreffende de plaatsing der bepalingen met betrekking tot het bepaalde woord, heb uiteengezet. 1° De natuurlijke plaats van het bepalende woord is achter het bepaalde. Alzoo is de natuurlijke plaats van het adjektief achter het substantief. Inderdaad, eerst staat het voorwerp zelf voor den geest en niet dan door nadenken abstraheren wij van dat voorwerp de hoedanigheid om ze straks daaraan uitdrukkelijk toe te kennen. 2° De afwijking van deze natuurlijke orde brengt de uitwerking te weeg, dat de bepaling zich als in het bepaalde begrip begrepen en dus als ten naauwste daarmede verbon-

(1) bl. 178, 186.

den voordoet [1]. En geen wonder, want, gesteld dat de bepaling zekere hoedanigheid van een voorwerp te kennen geeft, zoo zal, indien de naam dier hoedanigheid het eerst genoemd wordt, de toekenning der hoedanigheid zich niet voordoen als het gevolg eener langzame werkzaamheid van den geest, maar de hoedanigheid zal met het voorwerp van den aanvang aan onmiddellijk en onafscheidelijk verbonden schijnen.

Passen wij deze algemeene beginselen op de Fransche taal in het bijzonder toe, dan volgt daaruit deze stelling: Wanneer de hoedanigheid, door het adjektief uitgedrukt, als van zelve in het begrip des substantiefs vervat, als daarmede noodwendig verbonden wordt voorgesteld, alsdan dient het adjektief vóór het substantief te staan. In geval, daarentegen, de hoedanigheid slechts als toevallig of door de oogenblikkelijke werking van het oordeel des sprekers met het voorwerp verbonden wordt voorgesteld, alsdan moet het adjektief, dat zulk eene hoedanigheid uitdrukt, achter zijn substantief te staan komen.

Ziedaar, dunkt ons, het beginsel, waaruit zich de bijzonderheden genoegzaam laten afleiden en verklaren. Door de bovengenoemde auteurs van Spraakkunsten wordt het werkelijk min of meer volledig geuit: slechts is men in gebreke gebleven het als een algemeen en noodwendig beginsel te waarderen. Zoo zegt de *Grammaire des Grammaires:* »Vóór het zelfstandig naamwoord geplaatst, is het bijvoegelijk naamwoord inniger met het zelve ver-

(1) Vandaar dat in de zamenstelling, waarbij de zamenstellende begrippen als eene eenheid voor den geest moeten treden, het bepalende woord het eerste lid der zamenstelling uitmaakt. Ik heb de talen op het oog, in welke eene echte zamenstelling bestaat.

eenigd." En Baudet: »Het bijvoegelijk naamwoord wordt somtijds gebruikt, om eene hoedanigheid uit te drukken, die men als het ware in het zelfstandig naamwoord onderstelt: in dit geval moet het altijd vóór het zelfstandig naamwoord staan". Eindelijk Vernet: »Het adjektief staat (onder anderen) vóór het substantief, wanneer het eene hoedanigheid uitdrukt, die zich uit den aard des substantiefs zelven laat afleiden".

Thans moeten wij eene proeve leveren, hoe de bijzondere regels van de plaatsing des adjektiefs uit den grondregel volgen en daarin als vervat zijn.

Vooreerst. Bijvoegelijke naamwoorden, die eene *physieke hoedanigheid* uitdrukken, staan achter hun zelfstandig naamwoord. Geen wonder: want de hoedanigheden van dezen aard zijn niet noodwendig met het begrip des voorwerps verbonden: een *kleed* blijft een kleed, onverschillig of het *zwart* is of *blaauw*; eene *tafel* blijft eene tafel, onverschillig of zij *vierkant* is of *rond*. Hoe zou dan eene dier hoedanigheden van zelve in het voorwerp begrepen kunnen worden? Hoe zou het begrip *kleed* noodwendig de gedachte aan de hoedanigheid *blaauw*, hoe het begrip *tafel* noodwendig de gedachte aan de hoedanigheid *rond* kunnen medebrengen? Hoe, bij gevolg, zou men immer anders kunnen zeggen, dan *habit bleu*, *table ronde*!

Er zijn uitzonderingen, maar natuurlijk bevestigen zij den regel en staven zij het gestelde beginsel. Men zegt: *une verte prairie*, *du mol édredon*, *un froid hiver*, *une étroite chaumière*, en de reden ligt voor de hand: het denkbeeld *weide* brengt noodwendig dat van *groen*, het denkbeeld *dons* dat van *zacht*, het denkbeeld *winter* dat van *koud* mede, en eene *hut* wordt van zelve *eng* gedacht. Wel zal men wederom kunnen zeggen: *une prairie verte*, maar

dan had men de hoedanigheid *vert* aanvankelijk van *prairie* afgescheiden gedacht om ze haar daarna uitdrukkelijk toe te kennen in onderscheiding van andere weiden, die, niet aan haren gewonen aard beantwoordende, *dor* of *kaal* moesten genoemd worden.

Een schijnbaar meer tegen den regel afdoende uitzondering is in het gebruik gelegen, volgens hetwelk de bijvoegelijke naamwoorden *grand*, *gros*, *vaste*, *haut*, *long*, *vieux*, *vilain*, *petit*, *mauvais*, *méchant*, *beau*, *joli*, *jeune*, *cher*, *bon*, *brave* en dergelijke meer, meestal vóór hun substantief staan. Hoe dit met den regel te rijmen? Dit is zoo moeijelijk niet als het schijnt. Al die hoedanigheidsbegrippen, namelijk, sluiten zich ten innigste aan het begrip des zelfstandigen naamwoords aan. En dat dit geen opgeraapt beweren is, bewijst de taal zelve. Zóó naauw is de naieve voorstelling gewoon de hoedanigheden *klein* en *jong* en *schoon* met het voorwerp te verbinden, dat er bijna geene taal is, of zij heeft eenen bijzonderen afleidingsvorm ontwikkeld (de zoogenoemde *verkleinwoorden* en *liefkozende woorden*, *diminutiva* en *hypokoristica*), die het voorwerp als *klein* en *lief*, of ook als *klein* en *nietig* doet kennen. En daartegenover staat, bij voorbeeld in het Italiaansch, de formatie der zoogenaamde *augmentatieve* woorden, die het begrip als *groot*, *grof*, *lomp*, *leelijk*, doet kennen. Slaan wij nu die adjektieven gade, welke in weerspraak met den regel schenen; wij zien, dat ze alle op de grootte van den omvang of op de kleinheid der gestalte, op het bevallige of het onbehagelijke van den aard of het uiterlijk zien, en wij komen tot de gevolgtrekking: gelijk de plaatsing dezer adjektieven vóór het substantief in overeenstemming is met het verschijnsel van het bestaan van diminutieve en augmentatieve

woorden in meer dan eene taal, zoo verklaart omgekeerd het bestaan van zulke woorden in andere talen het in het Fransch heerschend gebruik om ze vóór het substantief te plaatsen: beide toch bewijst hoe innig in de ongekunstelde voorstelling het verband is tusschen het voorwerp en zulke hoedanigheden. Voorts kunnen wij hier de opmerking niet terughouden: gelijk het Fransch door hetgeen de aanwending van de voorzetsels *de*, *à* en *én* eigenaardigs heeft, in het gemis van naamvallen trachtte te voorzien, zoo streefde dezelfde taal, door de eigenaardige verbinding der zelfstandige naamwoorden met de adjektieven *grand* en *petit* enz. het gemis van verkleinwoorden en vergrootende woorden te vergoeden, en dit streven van het moderne Fransch is een ongezocht blijk, dat de grond van het bestaan van zulke vormen in de taal waarlijk onuitroeibaar verdient genoemd te worden; dat zulke vormen werkelijk tot het organisme der taal behooren, en met organen te vergelijken zijn, die wel kunnen te loor gaan, doch in wier functie op eene andere wijze voorzien wordt.

Eene andere uitzondering op den regel, dat bijvoegelijke naamwoorden, die eene physieke hoedanigheid uitdrukken achter het substantief staan, bevestigt mede het beginsel. Ik bedoel, dat zulke adjektieven, *in overdrachtigen zin* genomen, hun zelfstandig naamwoord voorafgaan; bij voorbeeld: *la noire mélancolie*, *une noire trahison*, *une molle oisiveté*, *d'amères infortunes*, *le haut ton*. *La penseé — Ne peut sortir du sein de l'épaisse matière* (L. RACINE). Dit gebruik, en wie begrijpt dit niet dadelijk? bevestigt den regel. De begrippen, namelijk, door al die adjektieven, in overdrachtigen zin genomen, te kennen gegeven, zijn noodwendig in het denk-

beeld, dat zij qualificeren, vervat; want de hoedanigheid, overdrachtig opgevat, wordt uit de sfeer der toevalligheid tot die der zedelijke noodwendigheid opgeheven. Een gevolg dezer opmerking is, dat het bijvoegelijk naamwoord, bijaldien het in zulk eenen zin is te nemen, vóór het substantief dient geplaatst te worden, op straffe van anders eigenlijk te worden opgevat, zelfs dan wanneer het in dien overdrachtigen zin niet noodwendig met het begrip des substantiefs verbonden is. Zoo zegt men: *un sombre avenir*, *une mûre délibération;* zeide ik: *une délibération mûre*, zoo zou licht een spotvogel aanleiding vinden om te vragen, of dan de beraadslaging lang was gestoofd. Terwijl *la tendre jeunesse*, *la verte jeunesse*, *de teêre*, *de groene* (*tierige*) *jeugd* beteekent, zou *la jeunesse tendre* aan de beteekenis doen denken, die *tendre* heeft in *viande tendre* (*malsch vleesch*), en *jeunesse verte* zou werkelijk *groene* of *in het groen gekleede jeugd* of *jongelingschap* beduiden.

Geene uitzondering erken ik in hetgeen Mätzner (1) aanvoert:

A barbe rousse et noirs cheveux
Ne t'y fie, si tu ne veux.
(*Dictionn. comique*)

Dit is een rijmpje, overgebleven uit eenen tijd, toen men zich nog de meest mogelijke vrijheid in het vóór of achter plaatsen der adjektieven veroorloofde; toen men nog zeide: *la cemisse de blanc lin*. *Ses vermeilles tentes*. *Jusqu'à la rouge mer*.

Dat bijvoegelijke naamwoorden, die eenen *landaard* te kennen geven, achter het substantief staan, spreekt

(1) II. 373.

mede van zelve; want geene hoedanigheid is toevalliger: een *boek* blijft een boek, onverschillig of het een *Chineesch* of een *Engelsch* boek is; een *vorst* blijft wat hij is, onverschillig of hij in *Perzie* of in *Frankrijk* te huis behoort. Dus zal men zeggen: *un livre anglais*, *un prince français*, ja, het is eenen Franschman onmogelijk, over de lippen te brengen: *un anglais livre*, *un français prince*. Op dezen regel, durf ik beweren, is geene uitzondering mogelijk; want zoo LA FONTAINE spreekt van *la grecque beauté*, terwijl hij *Helena* bedoelt, en van *la romaine avarice*, meen ik dit als een archaïsme te moeten beschouwen, hoedanig zich deze naieve dichter meer veroorloofde, een archaïsme, zeg ik, overgebleven uit den tijd, toen men zeide: *Sarrasine gent*, en *Normanz archiers*, en *romains empereurs* (1).

Dat bijvoegelijke naamwoorden, die ook zelfstandig kunnen gebruikt worden, gemeenlijk achter het substantief staan, bij voorbeeld: *un enfant aveugle*, *une femme boiteuse*, hiervan is de oorzaak in de omstandigheid gelegen, dat het begrip van zulke bijvoegelijke naamwoorden of wederom physiek en toevallig, of hun inhoud zoo wichtig is, dat zij alleen volstaan kunnen om een voorwerp in zijn geheel voor te stellen en dus niet als het ware geheel in het voorwerp kunnen opgaan. Zoo een adjektief van dezen aard vóór het zelfstandig naamwoord geplaatst wordt, geschiedt dit niet, zonder dat de beteekenis geheel gewijzigd is, gelijk in *un pauvre homme*, *un furieux menteur*, *un brave homme*, in welke uitdrukkingen, beneden nader ter sprake te brengen, *pauvre*, *furieux* en *brave* volstrekt niet in die beteekenis voorkomen.

---

(1) MÄTZNER, II. 375.

in welke zij zelfstandig kunnen gebruikt worden.

Aan het beweren, dat bijvoegelijke naamwoorden, die oorspronkelijk *bedrijvende deelwoorden* zijn, achter het zelfstandig naamwoord moeten staan, ligt waarheid ten grondslag. Hoe meer, namelijk, zulke adjektieven van de natuur des werkwoords overhouden, des te meer duiden zij eene werking aan, die *op eenig tijdstip* aan het voorwerp valt waar te nemen. Zulk eene werking kan niet noodwendig met het voorwerp verbonden te denken zijn, en zoo komt dan het bijvoegelijk naamwoord, dat die werking uitdrukt, volgens den regel achter het substantief te staan; bij voorb.: *un arbre fleurissant; la jeune biche errante; ses forces naissantes.* Maar krijgt het deelwoord geheel het karakter van eene aan het voorwerp klevende eigenschap, alsdan kan het, even als ieder ander adjektief, vóór zijn zelfstandig naamwoord staan. Spreek ik van *un pressant souci*, *de brûlantes larmes*, dan denk ik niet aan eene *zorg*, die werkelijk op eenen tijd de daad van *knellen* uitoefent, noch aan *tranen*, die werkelijk *branden*, maar aan *angstige zorg* en *heete tranen.* — *Lijdende deelwoorden* verliezen minder licht dat karakter der werkwoordelijke natuur, hetwelk het deelwoord kenmerkt. Daarom ziet men slechts zelden een lijdend deelwoord als waar adjektief vóór het zelfstandig naamwoord staan. Men zegt: *un prétendu savant*, *une feinte réconciliation*, omdat deze woorden *prétendu* en *feint* in eene beteekenis genomen worden, die het begrip des substantiefs zoo zeer aangaat en als aantast, dat dit begrip zelve er door gewijzigd of liever opgeheven wordt: *un prétendu savant* is geen waar geleerde, *une feinte réconciliation* is geene verzoening. Hoe zouden die woorden (*prétendu* en *feint*) zich dan anders dan

hoogst innig aan het begrip des substantiefs aansluiten? Hoe zouden zij anders dan vóór het substantief kunnen staan? Dat VICTOR HUGO *ma bien-aimée Marie* zegt, zal niemand kunnen laken, want *bien-aimée* is hier een waar adjektief en met het substantief vereenigd maakt het een liefkozend woord uit. En wat is in het *assurés témoignages* van MOLIÈRE *assurés* anders dan *sûrs?* En in *assuré menteur* is dit zelfde woord ook verre van nog het deelwoord van *assurer* te wezen: *assuré menteur* is geen *verzekerd leugenaar*, maar een die met een voorkomen van zekerheid liegt, een *onbeschaamd leugenaar.* In *sacré coeur* en *sacré corps* (OLIVIER MAILLARD) heeft *sacré* de waarde van *saint*, en bovendien zijn dit kerkelijke uitdrukkingen, die aan het Latijn, de gemeenschappelijke bron van alle Romanische talen, herinneren. *Dit* en *susdit*, eindelijk, in *la dite maison*, *la susdite somme*, krijgen het karakter van bloot bepalende woorden, en staan dus als alle bijvoegelijke voornaamwoorden en telwoorden vóór het substantief.

Naar aanleiding van het zoo even aangaande *prétendu* en *feint* aangemerkte moeten wij hier nog bijvoegen, dat over het algemeen, wanneer het bijvoegelijk naamwoord zulk eenen invloed op het begrip des substantiefs heeft, dat dit geheel gewijzigd, ja omgekeerd wordt, dat alsdan dit adjektief vóór het substantief staan moet. Zoo zal men zeggen: *une misérable jouissance* van iets, dat den naam *jouissance* niet verdient: *une jouissance misérable* ware eene tegenstrijdigheid. Zoo verklaart zich ook het *perfides serments* (*Académie*), als *eeden*, die geene ware eeden zijn, dat is, *meineeden.*

Ook dan wanneer een adjektief, vóór een qualitatief substantief staande, den persoon bepaaldelijk in zijne hoe-

danigheid betreft, is de band tusschen het adjektief en het qualitatief zelfstandig naamwoord, als zoodanig, naauwer, dan wanneer dat adjektief den persoon, ook afgescheiden van zijne hoedanigheid aangaat. Vandaar dat in het eerste geval, het adjektief vóór, in het tweede geval het adjektief achter zulk een substantief te plaatsen is: *un habile avocat* is *een bekwaam advokaat*, een die als advokaat bekwaam is; maar *un avocat habile*, is *een bekwame advokaat*, een advokaat, die zich, in welke betrekking dan ook, uit moeijelijkheden weet te redden. Men ziet, dat het Fransch hier door het adjektief beurtelings vóór en achter te plaatsen, hetzelfde doel bereikt, wat wij Nederlanders bereiken door vóór qualitatieve substantieven achter *een* enz. het adjektief beurtelings in den sterken of in den zwakken vorm te plaatsen.

Zoo hebben wij dan de regels, die gewoonlijk ter bepaling van de plaats des adjektiefs opgegegeven worden, in oogenschouw genomen. Maar wij stappen niet van dit deel van ons onderzoek af, zonder de aandacht te vestigen op een paar opmerkingen, welke wij bij VERENET (1) aantreffen. Vooreerst, daar heet het: »Men moet in aanmerking nemen, dat een aantal bijvoegelijke naamwoorden, die gewoonlijk achter het zelfstandig naamwoord staan, er voor moeten geplaatst worden, wanneer eene vroegere verklaring genoegzaam heeft doen zien, dat de door het adjektief uitgedrukte hoedanigheid aan het begrip des substantiefs toekomt. Bij gevolg, hoezeer men gewoonlijk zegt: *une nouvelle affligeante*, *un événement désastreux*, is het beter, wanneer men het *bericht* reeds als *bedroevend*, de *gebeurtenis* als *rampzalig* heeft vermeld, te

(1) bl. 115.

zeggen: *L'affligeante nouvelle se répandit bientôt dans la ville. Ce désastreux événement consterna tout le monde.*" Het zal wel niet noodig zijn, opzettelijk aan te toonen, hoezeer deze juiste opmerking in overeenstemming is met het door ons gestelde beginsel: immers, is de hoedanigheid reeds vroeger aan het voorwerp toegekend, dan kan zij voortaan van zelve als daarin begrepen beschouwd worden. — De andere opmerking van VERENET is deze: »Men plaatst het bijvoegelijk naamwoord vóór het substantief om meer levendigheid aan de uitdrukking bij te zetten." Van dezelfde strekking is wat wij lezen in de *Grammaire des Grammaires*: »In uitroepen staat het adjektief gaarne vooraan: *charmant auteur! Quelle étrange demarche!*" Deze aanmerking verplaatst ons op het gebied der rhetorica. Zulk eene constructie, namelijk, is voor eene omzetting (*inversion*) te houden, en de ongewone plaatsing van het adjektief is in overeenstemming met het van bevreemding getroffen gemoed des sprekers. Over het algemeen trekt het adjektief natuurlijk bijzonder de aandacht, wanneer het zich niet op zijne gewone plaats bevindt. Vandaar dat dichters, soms ook prozaschrijvers, wanneer zij om de eene of andere reden eene bijzondere beteekenis aan een bijvoegelijk naamwoord willen gehecht hebben, het strijdig met den regel vóór het zelfstandig naamwoord plaatsen. Van dezen aard is het: *un Monsieur aux blonds cheveux*, van MOLIÈRE, het *le bleu manteau des rois*, van V. HUGO, en het *blanches mains* van ik weet niet hoe vele dichters, en *la rouge oreille de ce bon M. Jourdain* (D'ALAUX, *Rev. des deux Mond.* 15 *Mai*, 1856).

Voor wij verder gaan, wil ik niet nalaten een oogenblik de aandacht te vestigen op POITEVIN, die de volgende regels stelt: 1° Wanneer een bijvoegelijk naamwoor

de hoedanigheid op eene onbepaalde (*vague*) en algemeene manier uitdrukt, staat het vóór; wanneer het de hoedanigheid op eene naauwkeurige (*précise*) wijze uitdrukt, staat het achter het zelfstandig naamwoord. 2º Wanneer het eene gewone en blijvende hoedanigheid uitdrukt, staat het wederom vóór; wanneer bij de hoedanigheid, die het uitdrukt, een denkbeeld van werking gemengd is, staat het achter het zelfstandig naamwoord. Dat er iets waars in deze stellingen schuilt, is niet te loochenen, en wat er waars in schuilt, is gemakkelijk uit onze uiteenzetting af te leiden; maar niettemin verdienen zulke regels strenge afkeuring: zij getuigen van gemis aan diep indenken en van groote slordigheid bij den steller, en verwarren den leerling meer dan zij hem voorlichten. Mag het denkbeeld van *werking* en dat van *gewone en blijvende hoedanigheid* eene zuivere tegenstelling heeten? en wat spreekt de Heer Poitevin van bijvoegelijke naamwoorden, die de hoedanigheid op eene *onbepaalde*, en van andere die ze op eene *naauwkeurige* manier uitdrukken? Van de eerstgenoemde bedient een goed Schrijver zich in het geheel niet om slechts dezulke te bezigen, die zijn denkbeeld naauwkeurig uitdrukken.

Wij hebben ons beginsel getoetst en, dunkt mij, overal beproefd bevonden. Maar te ver mogen wij niet gaan. Er zijn gevallen, waar het er weinig toe doet, of men de hoedanigheid al of niet als innig en noodwendig met het voorwerp vereenigd voorstelle. Evenwel, hoe naauwkeuriger de schrijver denkt, hoe fijner hij gevoelt, hoe beter hij de geheimen der taal verstaat, des te schaarscher zullen hem zulke gevallen voorkomen. Maar, toegegeven er zijn zulke gevallen, dan hangt het, waar zich zulk een geval voordoet, van het goedvinden des schrijvers af, of hij

het adjektief vóór of achter het substantief wil plaatsen. En hier treedt dan de eisch der welluidendheid in zijn recht.

Men ziet het, ik ken der welluidendheid slechts eene uiterst zedige rol toe ter bepaling van de plaats des bijvoegelijken naamwoords, en denk er niet aan, haar, met de meeste taalkundigen, tot medewetgeefster te maken, en dus, bij voorbeeld, met POITEVIN te zeggen: »als de bijvoegelijke naamwoorden minder syllaben hebben, dan hunne substantieven, staan zij achter; als zij er meer hebben, staan zij er voor." Dus zou het hier op een syllabentellen aankomen. Neen! Maar eenen onaangenamen val van den toon moet men, waar men kan, vermijden. Zoo zal men niet licht zeggen: *un vert pré, un fier roi*, terwijl men zeer goed zegt: *une verte prairie*, *un fier monarque*. Men ziet de inhoud dier uitdrukking verbiedt het niet, maar de vorm; en wel omdat die twee hooggeaccenteerde lettergrepen, zamenhortend, onaangenaam klinken. Zoo klinkt *une flatteuse espérance* aangenaam; *un flatteur espoir*, daarentegen, klinkt slecht; *son attentive amitié* klinkt goed, *son attentif amour* wederom slecht, en wel omdat de vrouwelijke vorm eenen vloeijenden overgang oplevert, terwijl de mannelijke de stem dwingt af te breken, waar zij verlangt voort te spoeden. Waar dus de uit te drukken zin zulks niet verbiedt, zal men die bijvoegelijke naamwoorden in den vrouwelijken vorm gaarne vóór hunne naamwoorden hooren, terwijl men ze in den mannelijken vorm om der welluidendheidswil niet vóór hunne substantieven duldt. Eindelijk kan iedereen gemakkelijk nagaan, wat de oorzaak is, dat *misérable air* en *brillants astres* onaangenaam klinken, terwijl *air misérable*, *astres brillants* zoet genoeg vloeijen. Maar liever dan om der welluidendheidswil een adjektief strijdig

met den juisten zin vóór of achter een substantief te plaatsen, zal een goed en keurig Schrijver zulk eenen onaangenamen toonval door eene andere wending of eene andere woordenkeus vermijden.

Ook is er eene syntaktische reden, die van invloed is op de plaatsing van een adjektief. Zij is deze: Heeft het bijvoegelijk naamwoord eene bepaling bij zich, dan plaatse men het achter het zelfstandig naamwoord; maar heeft dit laatste eene bepaling bij zich, dan plaatse men het bijvoegelijk vóór het zelfstandig naamwoord. Doch deze eisch der syntaxis kan moeijelijk met het beginsel in strijd komen: want een adjektief, dat eene bepaling bij zich heeft, heeft zoo veel gewichts en zoo veel bijzonders aan zich, dat het onmogelijk, ook wat het begrip aangaat, zoo naauw met het substantief vereenigd zijn kan, dat men zou wenschen het vóór het substantief te plaatsen. Heeft daarentegen het substantief eene bepaling, en duldt dan het begrip niet of naauwelijks, dat het adjektief vóór dit substantief sta, zoo kan men het zeer goed achter het substantief met zijne bepaling plaatsen: *des bas de soie noirs. Une natte de jonc grossière lui servait de lit* (FÉNÉLON); niet: *une grossière natte de jonc*, noch: *une natte grossière de jonc.* Evenwel moet men toegeven, dat de omstandigheid dat het substantief eene bepaling bij zich heeft, vaak de Fransche Schrijvers tot eene grootere vrijheid dwingt in het vóórplaatsen van een adjektief, dan zij zich anders zouden mogen veroorlooven; bij voorbeeld: *les fertiles plaines de la Sicile. L'inimitable chantre d'Achille.*

Wij hebben reeds boven een en ander geval vermeld, waar het bijvoegelijk naamwoord, niet zonder wijziging van den zin, nu vóór dan achter het zelfstandig naam-

woord te staan kwam. Maar er zijn bijvoegelijke naamwoorden, die al naar gelang zij vóór of achter het substantief komen te staan, zoo zeer in beteekenis verschillen, dat men ze bij het overzetten in eene andere taal meestal door een geheel ander woord moet vertalen. — Men zegt *un bon homme*, *un petit homme*, *un vilain homme*, *un brave homme*, *une grosse femme*, *un mauvais air*, *un grand air*, overeenkomstig de innigheid van den band, die de adjektieven, welke *groot*, *goed*, *klein*, *slecht*, *leelijk*, beduiden, met hun zelfstandig naamwoord verbindt. Staan nu deze adjektieven achter hun substantief, zoo geeft dit te kennen, dat de hoedanigheid in eenen gansch eigenaardigen zin aan den persoon of het voorwerp wordt toegekend, en *un homme bon* is niet als *un bon homme*, ironisch vleijend, *een sukkel*, maar *een waarlijk goed man*; *un homme petit*, niet als *un petit homme*, *een mannetje*, maar *een kleingeestig man*; *un homme vilain*, niet als *un vilain homme*, *een leelijk man*, maar *een man van een hebzuchtig karakter*, *een vrek*; *un homme brave*, niet als *un brave homme*, *een braaf man*, maar *een dapper man*; *une femme grosse*, niet als *une grosse femme*, eene *zwaarlijvige vrouw*, maar *eene zwangere vrouw*; *un air mauvais*, niet als *un mauvais air*, *een gemeen uiterlijk*, maar *een slecht uiterlijk*; *un air grand*, niet als *un grand air*, *een hoog fatsoendelijk uiterlijk*, maar een *waarlijk edel voorkomen*. In *un pauvre homme* heeft *pauvre* desgelijks diminutieve kracht, maar in *un homme pauvre*, heeft het zijne volle beteekenis *arm*. In *un galant homme*, *een edel man*, en *un honnête homme*, *een eerlijk man*, beduidt het adjektief eene hoedanigheid, die, het begrip *mensch* van zelve medebrengt, wanneer men zich den mensch denkt,

gelijk hij behoort te zijn, als zedelijk en maatschappelijk wezen; in *un homme galant*, *een man*, *die de gunst der dames najaagt*, en *un homme honnête*, *een beleefd man*, ziet het adjektief op eene gansch toevallige hoedanigheid. *Un plaisant homme* is *een mensch*, die als zoodanig, dat is, die in zijne gedragingen *belagchelijk* is; *un homme plaisant*, is *een die door zijne aardigheid lagchen weet te wekken*. *Un homme cruel* kan natuurlijk niets anders dan *een wreede man* beteekenen, maar in *un cruel homme* is de kracht van het adjektief noodzakelijk aanmerkelijk verzwakt: het beteekent eenen, wiens persoon zoo onaangenaam is, dat hij u als het ware op de pijnbank brengt, een in het gezellig verkeer *ondragelijk* wezen, iemand die *ongenadig vervelend* is. In *un grand homme* staat *grand* niet volgens de analogie van de adjektieven, die *groot* of *klein* enz. beduiden, vóór het substantief; maar omdat het, even als *galant* en *honnête* in *galant homme* en *honnête homme*, eene hoedanigheid beduidt, die den mensch als zoodanig kenmerkt, wel te verstaan wanneer men zich den mensch denkt in edelen zin. Is deze nu de beteekenis van *grand* in *un grand homme*, dan kan *un homme grand* niets anders meer beduiden, dan *een man*, *die groot van gestalte is*. Moet ik evenwel bij de hoedanigheid *groot van gestalte* nog eene andere physieke hoedanigheid vermelden, dan wordt *grand* weder vóór het substantief *homme* geplaatst volgens de bekende analogie van de adjektieven, die *groot* of *klein* beduiden: *un grand homme blond*. Andere voorbeelden ten bewijze dat het bijvoegelijk naamwoord vooraan staat, wanneer het den aard zelven van het voorwerp kenmerkt, leveren: *un singulier combat*, *een zonderling soort van gevecht*; *un méchant vers*, *een vers*, *dat als*

dichtproeve slecht is; un furieux menteur, een die geweldig liegt; une fausse clef, een sleutel, die wel past maar met een slecht doel is gemaakt; une fausse corde, eene snaar, die eenen wanklank geeft. Daarentegen beduidt *un combat singulier, een afzonderlijk gevecht, een tweegevecht; un vers méchant, een kwaadaardig gedicht; un menteur furieux* zou *een dolle leugenaar* beteekenen; *une clef fausse* is *een sleutel, die op een ander slot behoort; une corde fausse*, is *eene snaar, die niet daar behoort, waar zij wordt aangebracht.* Hier duidt het adjektief achter zijn substantief, overal eene toevallige hoedanigheid aan. Volgens de analogie van *fausse clef* beteekent ook *fausse porte, eene deur, ergens met een bedriegelijk oogmerk aangebracht;* maar *une porte fausse*, is iets, dat geene deur is, maar er slechts het voorkomen van heeft, dus eene *misleidende* en, zoo als wij zeggen, *looze deur.* — In *un simple homme, niet meer dan een mensch*, staat *simple* noodwendig vooraan, omdat het den aard heeft van een bijvoegelijk voornaamwoord, even als *seul*, in *un seul homme, slechts één man*, en *propre*, in den zin van *eigen.* Maar in *un homme simple, een eenvoudig mensch; les mains propres, zindelijke handen; un homme seul, een man, door niemand begeleid*, geven *simple* en *propre* eene toevallige hoedanigheid, *seul* eene toevallige omstandigheid te kennen. Kunnen *simple* en *seul*, vóór hun substantief geplaatst, ook als bijvoegelijke telwoorden beschouwd worden, *dernier, certain, nouveau* en *commun*, moeten voorzeker als telwoorden worden aangemerkt, wanneer zij hun zelfstandig naamwoord voorafgaan: *la dernière année, het laatste jaar; une cer-*

taine nouvelle, *zeker bericht; un nouvel habit' weder een ander kleed; de commune voix*, *mèt aller toestemming*. Maar staan deze woorden achter hun substantief, dan hebben zij dat karakter niet meer: *l'année dernière* is *het vorige jaar; une nouvelle certaine*, *een bericht*, *daar men op aan kan; un habit nouveau*, *een nieuwerwetsch kleed*; *une voix commune*, *eene gemeene stem*. — Nu schieten ons nog slechts enkele gevallen over. In *ton haut*, *hooge toon*, staat het adjektief, als eene hoedanigheid van physieken aard beduidend, achteraan; doch is de geheele uitdrukking overdrachtig, dan zeg ik: *haut ton*. Ook in *morte eau*, *laag getij*; *mort bois*, *slecht hout*, is *mort* overdrachtig genomen, maar in *eau morte*, *bois mort*, het tegenovergestelde van *levend water*, *levend hout*, komt het in eigenlijken zin voor. — Eindelijk, in *sage-femme*, *bon-mot*, *gentil-homme*, *rouge-gorge* enz. vormt het bijvoegelijk met het zelfstandig naamwoord eene zamenstelling, en in den aard der zamenstelling ligt het, dat het bepalend woord het bepaalde voorafgaat. Zegt men niettemin: *loup-marin*, en dergel. meer, het is omdat het Fransch gemeenlijk het karakter eener ware zamenstelling zelfs van verre niet bereikt.

§. 2. *Over de plaatsing der proclitische persoonlijke voornaamwoorden en andere adverbale bepalingen.*

Wanneer twee proclitische voornaamwoorden in den verbogen naamval vóór een werkwoord komen, staat in het eene geval het *régime indirect* (de datief) vóór het *régime direct* (den accusatief), in het andere geval het

régime direct vóór het *régime indirect*. Bij voorbeeld *il me le dit; il vous le dit; il le lui dit; il le leu dit*. Welke regel wordt hier gevolgd? — Aan den eerste en den tweeden persoon, als bij uitstek persoonlijk, word de voorrang toegekend boven den derden, door welken oo zaken worden aangeduid, en diensvolgens staat het *régi indirect* van den eersten of den tweeden persoon vóór h *régime direct* van den derden; maar zijn de beide *rég mes* van den derden persoon en dus in zoo verre van g lijken rang, dan doet het *régime direct* als zoodanig zi nen voorrang gelden, en het wordt vóór het *régime ind rect* geplaatst. Evenwel, het terugwerkende *se*, als *régi indirect* optredend, staat vóór het *régime direct*; l voorbeeld: *il se le permet. Pour se les asservir* (P. l LACRETELLE). De reden is deze, dat *se*, hetwelk op de handelenden persoon terugwijst, den voorrang niet aan he lijdend voorwerp kon afstaan.

Staat het werkwoord in den imperatief, zoo worden *pronoms régimes* achter hetzelve geplaatst. Hier nu doe zich eene zwarigheid op, welke de inachtneming van de regel, die bij het voorkomen van voornaamwoorden v ongelijken persoon geldt, in den weg stond. Wilde m hem, namelijk, hier getrouw blijven, zoo zou men zi eenen stuitenden wanklank moeten getroosten, ontstaan uit de opeenvolging van twee toonlooze lettergrepen o het einde eens woords. Ik zeg: op het einde eens woord want de enclitische voornaamwoorden, beheerscht do den klemtoon van het woord, tot hetwelk zij in betrek king staan, zijn met dit woord tot eene eenheid verbonde Den zamenloop nu van twee toonlooze lettergrepen op h einde vermijdt de Fransche taal zorgvuldig, gelijk zi

uit de regels der klankversterking (1) gemakkelijk laat afleiden. Zoo was het ondoenlijk *dites-me-le*, *mets-te-le dans l'esprit*, te zeggen. Het gewone hulpmiddel, bestaande in de versterking van de voorlaatste lettergreep, liet zich hier niet aanwenden; want de vragende toon, die den imperatief toekomt en de eigenlijke oorzaak is, waarom de *pronoms régimes* achter hem geplaatst worden, die vragende toon vordert, dat men den klemtoon zoo veel mogelijk op de laatste lettergreep legge. Dus was men met *dites-moi-le*, *mets-toi-le dans l'esprit*, niet geholpen, de koddige misvatting nog daargelaten, waartoe die klanken aanleiding zouden geven. Alzoo schoot er niets anders over, dan de laatste lettergreep te versterken. Maar de gewone versterking van *le*, dat is de vorm *lui*, liet zich niet aanwenden; want dan zou de schijn bestaan hebben, alsof het voornaamwoord in den datief en niet in den accusatief stond. Bij gevolg was men genoodzaakt den regel te overtreden en de voornaamwoorden in dier voege te verplaatsen, dat het voornaamwoord van den derden persoon dat van den eersten of van den tweeden persoon voorafging, en *dites-le-moi*, *mets-le-toi* werd de gebruikelijke woordschikking.

Ten bewijze dat bij den imperatief de klemtoon op de laatste lettergreep gevonden wordt, kan verstrekken, dat men ook zegt *dis-moi*, en dus ook zonder den zamenloop van toonlooze lettergrepen den geaccentueeerden verm des voornaamwoords bezigt. Voorts tot eene proeve, dat slechts de eisch van den toon vorderde, in *dites-le-moi* het persoonlijke voornaamwoord van den eersten persoon achter dat van den derden te plaatsen, diene, dat wan-

(1) Stuk I, bl. 1—13.

neer het persoonlijk voornaamwoord van den eersten persoon achter den imperatief zamentreft met het voornaamwoord van den derden persoon in het meervoud, in welk getal het den klankrijkeren vorm *les* heeft, het persoonlijk voornaamwoord van den eersten persoon wel eens weder onwillekeurig zijne regelmatige plaats herneemt, bij voorbeeld: *livrez-nous-les!* (MIGNET); alsmede, dat, wanneer het persoonlijk voornaamwoord van den eersten persoon zamentreft met de niet toonlooze bijwoordelijke voornaamwoorden *en* en *y*, het vooraan komt te staan: *croyez m'en*, *va-t'en*, *attendez m'y*. Het is waar, deze laatste combinatie van voornaamwoorden (*m'y*) wordt als wanluidend afgekeurd, maar dezelfde veroordeeling treft ook de vereeniging van het persoonlijk voornaamwoord met *y* in de andere orde: de smaak duldt evenmin *attendez-y-moi*, als *attendez m'y*.

Een andere regel schrijft voor: Wanneer *me* of *nous* als accusatief vóór een werkwoord komt, is het ongeoorloofd, *te* of *vous* als datief vóór dat werkwoord te plaatsen. Desgelijks is het niet vergund, *me* of *nous* als datief vóór het werkwoord te plaatsen, wanneer *te* of *vous* er reeds als accusatief vóór staat. Ook wanneer *se* in de betrekking van den accusatief vóór het werkwoord staat, is het niet geoorloofd, *me*, *nous*, *te* of *vous* er vóór te plaatsen. Dus zegt men niet: *Je me vous recommande*; *il vous m'a confié*; *il se nous sacrifie*, en de reden ligt voor de hand. Bij die wijze van spreken, namelijk, blijkt het niet duidelijk, welk der beide voornaamwoorden in den datief staat. Om de dubbelzinnigheid te vermijden omschrijft men den datief door het voorzetsel *à* en plaatst hem achter het werkwoord: *je me recommande à vous*; *il vous a confiés à moi*, of *il m'a confié à vous*; *il*

se sacrifie à nous, of *il nous sacrifie à soi*. Waar de datief een voornaamwoord is van den derden persoon, kan er geene dubbelzinnigheid bestaan, aangezien hier de datief door zijnen vorm *lui*, *leur*, genoegzaam als zoodanig is aangewezen, en toch plaatst men, in geval *me*, *te*, *nous*, *vous* of *se* als accusatief vóór een werkwoord staat, niet bovendien *lui* of *leur* vóór hetzelve. Dus niet: *on me lui a confié*, *nous vous leur recommanderons; il se leur voue*, maar: *on m'a confié à lui* of *à elle; nous vous recommanderons à eux; il se voue à eux*. Aangezien het gevaar van dubbelzinnigheid niet verbood, die combinatie van voornaamwoorden toe te laten, zoo moet hier eene andere reden in het spel zijn. Ik vind ze hierin, dat men gewoon is, *me*, *te*, *se*, *nous*, *vous*, vóór een ander voornaamwoord als datief aan te merken: vandaar eene zekere aarzeling, die het raadzaam maakt wederom den datief *lui*, *leur*, door den accusatief met het voorzetsel *à* te vervangen.

Opmerking verdient, dat twee proclitische of enclitische persoonlijke voornaamwoorden in den datief bij elkander kunnen komen. Doch in dit geval is de één een *ethische datief*, en deze ethische datief staat vóór den anderen, behalve bij den imperatief: achter het werkwoord in deze Wijze staat, namelijk, de ethische datief achter den anderen datief. Aldus staat de ethische datief, als meer zelfstandig (1), steeds niet zoo dicht bij het werkwoord, als de afhankelijke of ten minste in mindere mate zelfstandige datief, bij voorbeeld:

L'autre lui lâche une ruade

(1) Zie *Nederl. Spraakl. Syntax*. bl. 47.

Qui vous lui met en marmelade
Les mandibules et les dents

(LA FONTAINE).

Dressez-lui-moi son procès comme larron et comme suborneur (MOLIÈRE).

Ten slotte. Het is niet van belang ontbloot op te merken, dat eerst sedert het eind der zestiende eeuw de regels zijn begonnen te gelden, die thans in acht genomen worden, waar twee proclitische persoonlijke voornaamwoorden bijeenkomen. Dit kan blijken uit deze voorbeelden: *je le vos dirai* (*Aucassin et Nicol.*). *Et vos qui la m'avez donée* (*Do Chevalier à l'espée*). *Et si le vos prions* (VILLE-HARDOUIN). *Je le vous nye; je le te donne; noz peres le nous ont exposé* (RABELAIS) (1). Over het algemeen was in het oudere Fransch de stelling van de persoonlijke voornaamwoorden vrijer: nu eens vinden wij ze vóór, dan achter de werkwoorden; bij voorb.: *parlerent as messages et distrent lor* (VILLE-HARDOUIN). *Souffise vous d'estre bien renommez* (A. CHARTIER), *Fuira s'en il. Avés les vos obliées? As le tu pris? Quant pris l'orent* (d. i. *eurent*). *Cum* (*comme*) *dit vos ai. Et faire le dois* (2).

Den imperatief zien wij bij de oude Schrijvers ook dikwijls door de voornaamwoorden voorafgegaan; bij voorb.: *Or me dites. Quar les nous monstrez donc. Te gard aussi de fol largesse. Or t'en va beax amis.* En nog bij RABELAIS: *m'en croy. M'en vendez un* (3). Vandaar nog heden ten dage: *Me voici, le voilà.* — Ook vindt men het persoonlijk voornaamwoord vaak door menig tusschentredend woord van zijn werkwoord gescheiden;

---

(1) MÄTZNER, II. 341. (2) Dezelfde II. 303, 304.
(3) Zie MÄTZNER, II. 304, 342.

bij voorb.: *Ne m'alés mie sermonant. Comme me puet en cors li cuers durer. Et le comence à conforter. Si nos ne l'aidons à prendre* (1). En dan zou men tegenwoordig nog wel zwarigheid willen maken om het onschuldige *j'en veux savoir davantage. Je le veux savoir* en dergel. voor; *je veux en savoir, je veux le savoir* toe te laten!

Niet alleen de plaatsing der *pronoms régimes* was oudtijds vrij, maar ook die der bepalingen, door zelfstandige naamwoorden uitgedrukt. Is de omzetting eens genitiefs of eens datiefs of eener andere door middel eens voorzetsels met het bepaalde woord verbonden bepaling thans, ten minste nog in de poëzij, zeer gewoon; de omzetting van den accusatief raakt zelfs in poëzij buiten gebruik, en men zou MOLIÈRE niet meer kunnen nazeggen: *Adieu vous dis mes soins*, voor: *je vous dis adieu*, noch MONCRIFF: *Le marchand en silence, L'écrin montroit.* Van deze oudtijds geoorloofde inversie van den accusatief is echter de uitdrukking *chemin faisant* nog overig. Ook de substantieve telwoorden *beaucoup*, *tout*, *rien*, *trop*, *tant*, hoezeer in de betrekking van den accusatief staande, komen nog dikwijls niet alleen tusschen het hulpwerkwoord *avoir* en het deelwoord, maar ook vóór den infinitief te staan; bij voorb.: *j'ai tout vu, j'ai trop appris, j'ai beaucoup lu, j'ai tant aimé, je n'ai rien dit; je vais tout lui dire* (SCRIBE), *pour tout te dire* (VÉRON), *passer son temps à ne rien faire*, enz. Soms vindt men een proclitisch voornaamwoord of bijwoordelijk voornaamwoord door zulk een zelfstandig telwoord van den infinitief gescheiden: *N'a-t-il voulu te rien*

(1) MÄTZNER. II. 303, 304.

encore ce duc de Bouillon (DE VIGNY). (1) Men ziet dat men deze oude spraakwending nog aanhoudt, als er eene vermelding van opéénvolgende bijzonderheden plaats heeft, eene soort van opsomming van voorwerpen, van welke het praedikaat als het ware het opschrift uitmaakt.

Ook om het onverwachte, het plotselinge af te beelden, bezigt men nog wel deze omzetting, alsof zulk een inhoud der rede zich niet met eene ordelijke woordschikking verdroeg; bij voorb.: *Survient aussi la tempête ou tel autre accident* (ESQUIROS). *Survint alors une éclipse de lune* (DE SALVANDY).

Zeer gewoon, daarentegen, is de plaatsing van het subjekt achter het gezegde, wanneer dit laatste uit een bijvoegelijk en zelfstandig naamwoord bestaat, door middel van het koppelwoord met het onderwerp vereenigd. Bij voorbeeld: *Heureux sont les parents qui tels vous firent naître* (A. CHÉNIER). *Ses deux principaux ennemis furent les nobles et les évêques* (MIGNET). Vooral gaat het bepalend voornaamwoord *tel*, hetwelk een qualitatief woord vervangt, aldus vooraan: *tel est votre devoir.* Soms kan het koppelwoord bij deze constructie verzwegen worden: *heureux les parents, heureuse la famille, dont les enfants s'appliquent à leurs devoirs* (2).

(1) MÄTZNER, II. 265.

(2) In sommige uitdrukkingen ziet men het adjektief vóór het substantieve werkwoord komen zonder omzetting van het subjekt achter het koppelwoord. Dit heeft dan plaats, wanneer het subjekt een persoonlijk voornaamwoord is, hetwelk in dit geval onuitgedrukt blijft; bij voorb.: *Paulo se crut riche, et pauvre il est resté* (DELAVIGNE). In 't Oudfransch was deze wending meer gewoon. *Pauvre je suis de ma jeunesse* (VILLON); *Tant laid il estoit de corps* (RABELAIS). Uit vroeger tijd is in algemeen gebruik overgebleven: *Allez où bon vous semble.* Nog bij MOLIÈRE vindt men: *Ainsi que besoin est* (MÄTZNER, II. 268, 293).

Niet minder veelvuldig vangt de zin aan met de eene of andere bepaling van het gezegde. De inversie kan in dit geval evenwel slechts dan plaats hebben, wanneer het onderwerp een zelfstandig naamwoord is, en dan is bovendien dit zelfstandig naamwoord veelal van eene attributieve bepaling vergezeld of door eenen bijvoegelijken afhankelijken zin gevolgd. Eene tweede voorwaarde dezer inversie is, dat het gezegde uit een intransitief of passief of ook wel reflexief werkwoord besta: want achter een transitief werkwoord komend, zou het subjekt licht den schijn kunnen hebben van het objekt te wezen. (1). Zie hier eenige voorbeelden: *De vous vient mon pouvoir. De sa ceinture agreste pendait une lyre informe* (A. Chénier). *En face de la montagne plébéienne était postée l'aristocratie bien supérieure en force* (Michelet). *Non loin s'égare un fleuve* etc. (Fontanes). *Et de là prend son cours mon déplaisir secret* (Corneille): hier heeft *prend son cours* de waarde van een intransitief werkwoord. *Autant vaut mourir aujourd'hui que demain.* — Het Oudfransch bond zich niet aan de dezer inversie thans gestelde voorwaarde; bij voorbeeld: *Ceux tieng-je por desesperez* (*la bible Guiot*): hier is het praedikaat een transitief werkwoord, door zijnen accusatief voorafgegaan, en het onderwerp is geen substantief, maar een persoonlijk voornaamwoord. *Un filz avoit cil senechax:* hier zou in het hedendaagsche Fransch *un filz* het onderwerp schijnen. Even vrij is de constructie in: *Et ce bien, qui n'est pas petit, lui apprit adversité*

(1) Wanneer er geene mogelijkheid bestaat om het subjekt voor het objekt te houden, te weten in den relatieven zin, is de inversie ook achter een transitief werkwoord zeer gewoon; bij voorb.: *Notre vie est du pélerinage Auquel nous condamne le sort* (Stassart).

(COMINES). Een voornaamwoord zien wij wederom geïnverteerd in: *Trop sont-il soutil et agu, Mès lor bon senz ont-il perdu* (*la bible Guiot*). ([1]). De inversie van een subjekt, in een persoonlijk voornaamwoord bestaande, treffen wij nog aan bij GRESSET: *trop bien sut-il graver dans sa mémoire* etc. (*Ver-vert*). In den smaak van het Oud-fransch is de inversie bij MONCRIF: *Toujours lui vient en souvenance Son favori*, en *Chaquefois du fond de son âme Sort un soupir;* hier toch is het subjekt door geene uitvoerige attributieve bepaling vergezeld.

Wanneer des sprekers aandacht getroffen was geweest door de eene of andere werking nog vóórdat hij bepaaldelijk het voorwerp, waaraan die werking plaats greep, had waargenomen, ligt het in den aard der zaak, dat hij eerst de werking zal noemen en daarna eerst het voorwerp. Maar daar de onvoorwaardelijke omzetting van praedikaat en onderwerp aan het hedendaagsche Fransch ontzegd is, zoo moest het subjekt vóór het praedikaat vertegenwoordigd worden door het onpersoonlijke voornaamwoord *il*, hetwelk in het gestelde geval zeer goed aan den zin des sprekers beantwoordt, daar het een onbepaald denkbeeld van een werkend subjekt voor den geest brengt ([2]). Het zal niet noodig zijn van zulk eene gewone constructie voorbeelden bij te brengen. Alleenlijk wil ik bij het aangevoerde nog voegen, dat deze omzetting met het onpersoonlijke *il* vóóraan uit den aard der zaak vooral te pas

---

(1) MÄTZNER II. 269, 270.

(2) Uit den aard dezer omzetting vloeit van zelve voort, dat zij slechts daar plaats grijpt, waar het onderwerp door een onbepaald lidwoord of telwoord, of, zoo het in het meervoud staat, door het partitieve *de* (*des*) wordt voorafgegaan.

komt, wanneer het subjekt een infinitief is, bij voorb.: *il est dangereux de conseiller les grands* (LA ROCHE). De omzetting in den existentialen zin: *il est un Dieu; il est des hommes*, heeft eenen anderen grond: het werkwoord *être*, namelijk, draagt ongaarne zulk eenen hoogen toon, als het in de constructie *Dieu est, des hommessont*, treffen zou. — Wanneer het determinatieve, dat is, bepalende voornaamwoord *ce* aan het hoofd van den zin staat, heeft er geene inversie plaats. Dit voornaamwoord, namelijk, duidt niet, even als *il*, het onderwerp onbepaald aan, maar vervangt het onderwerp, dat het aankondigt, en dat, door het voorzetsel *que* voorafgegaan, of door eenen afhankelijken zin uitgedrukt, volgt: *c'est une charmante chose qu'une femme. C'est au sein de ma famille que je goûte les plus pures jouissances.* Evenmin mag men het als eene inversie aanmerken, wanneer een persoonlijk voornaamwoord het subjekt vervangt, dat straks, buiten het zinverband, genoemd wordt, als in: *Ils tombent ces palais que l'art en vain decore* (DELAVIGNE).

De omzetting, welke hier in de laatste plaats in aanmerking komt, is die, welke plaats heeft in tusschengelaschte zinnen, die te kennen moeten geven, dat het voorgaande de eigene bewoordingen van eenen Spreker of Schrijver behelst, of, zoo als gemeenlijk het geval is, den aanhef dier eigene bewoordingen uitmaakt; bij voorb.: *Viendrez-vous, me demanda-t-il. Ah! dit-il of fit-il of reprit-il, ne suffit-il pas?* etc. *Oui, répondit-il, je suis de votre avis.* Het lijdt geenen twijfel, of deze omzetting is van denzelfden aard, als die, waarbij eene bepaling aan het hoofd van den zin komende het subjekt noopt achter het praedikaat zijne plaats te vinden. De

(COMINES), Een voornaamwoord zien wij wederom geïnverteerd in: *Trop sont-il soutil et agu, Mès lor bon senz ont-il perdu* (*la bible Guiot*). ([1]). De inversie van een subjekt, in een persoonlijk voornaamwoord bestaande, treffen wij nog aan bij GRESSET: *trop bien sut-il graver dans sa mémoire* etc. (*Ver-vert*). In den smaak van het Oud-fransch is de inversie bij MONCRIF: *Toujours lui vient en souvenance Son favori*, en *Chaquefois du fond de son âme Sort un soupir;* hier toch is het subjekt door geene uitvoerige attributieve bepaling vergezeld.

Wanneer des sprekers aandacht getroffen was geweest door de eene of andere werking nog vóórdat hij bepaaldelijk het voorwerp, waaraan die werking plaats greep, had waargenomen, ligt het in den aard der zaak, dat hij eerst de werking zal noemen en daarna eerst het voorwerp. Maar daar de onvoorwaardelijke omzetting van praedikaat en onderwerp aan het hedendaagsche Fransch ontzegd is, zoo moest het subjekt vóór het praedikaat vertegenwoordigd worden door het onpersoonlijke voornaamwoord *il*, hetwelk in het gestelde geval zeer goed aan den zin des sprekers beantwoordt, daar het een onbepaald denkbeeld van een werkend subjekt voor den geest brengt ([2]). Het zal niet noodig zijn van zulk eene gewone constructie voorbeelden bij te brengen. Alleenlijk wil ik bij het aangevoerde nog voegen, dat deze omzetting met het onpersoonlijke *il* vóóraan uit den aard der zaak vooral te pas

(1) MÄTZNER II. 269, 270.

(2) Uit den aard dezer omzetting vloeit van zelve voort, dat zij slechts daar plaats grijpt, waar het onderwerp door een onbepaald lidwoord of telwoord, of, zoo het in het meervoud staat, door het partitieve *de* (*des*) wordt voorafgegaan.

komt, wanneer het subjekt een infinitief is, bij voorb.: *il est dangereux de conseiller les grands* (La Roche). De omzetting in den existentialen zin: *il est un Dieu; il est des hommes*, heeft eenen anderen grond: het werkwoord *être*, namelijk, draagt ongaarne zulk eenen hoogen toon, als het in de constructie *Dieu est*, *des hommessont*, treffen zou. — Wanneer het determinatieve, dat is, bepalende voornaamwoord *ce* aan het hoofd van den zin staat, heeft er geene inversie plaats. Dit voornaamwoord, namelijk, duidt niet, even als *il*, het onderwerp onbepaald aan, maar vervangt het onderwerp, dat het aankondigt, en dat, door het voorzetsel *que* voorafgegaan, of door eenen afhankelijken zin uitgedrukt, volgt: *c'est une charmante chose qu'une femme. C'est au sein de ma famille que je goûte les plus pures jouissances.* Evenmin mag men het als eene inversie aanmerken, wanneer een persoonlijk voornaamwoord het subjekt vervangt, dat straks, buiten het zinverband, genoemd wordt, als in: *Ils tombent ces palais que l'art en vain décore* (Delavigne).

De omzetting, welke hier in de laatste plaats in aanmerking komt, is die, welke plaats heeft in tusscheningelaschte zinnen, die te kennen moeten geven, dat het voorgaande de eigene bewoordingen van eenen Spreker of Schrijver behelst, of, zoo als gemeenlijk het geval is, den aanhef dier eigene bewoordingen uitmaakt; bij voorb.: *Viendrez-vous, me demanda-t-il. Ah! dit-il* of *fit-il* of *reprit-il*, *ne suffit-il pas?* etc. *Oui*, *répondit-il*, *je suis de votre avis.* Het lijdt geenen twijfel, of deze omzetting is van denzelfden aard, als die, waarbij eene bepaling aan het hoofd van den zin komende het subjekt noopt achter het praedikaat zijne plaats te vinden. De

woorden toch, door eenen Schrijver of Spreker aangehaald, staan in de betrekking van het objekt tot den zin *zegt men*, *zeide hij*, *hernam zij* en dergelijke (1). Vandaar dat zij door het bepalend voornaamwoord *ce* in den vierden naamval bij de woorden *dit-on*, *reprit-il* en dergelijke vertegenwoordigd kunnen worden; bij voorbeeld: *Un tiens vaut*, *ce dit-on*, *mieux que deux tu l'auras* (LA FONTAINE). *Je l'aurai*, *ce dit-il*, *sans peine* (*Acad.*). Vooral in 't Oudfransch had dit plaats: *Sire*, *ce a dit Berte* (*Berte aux grans piés.*) *Car*, *ce faisoït il*, *si les Princes* etc. (JOINVILLE) (2). Hoe het zij, dat deze omzetting tot regel is geworden, is daaraan te danken, dat zij uitnemend dienstig is om zulke woorden als *zegt men*, *zeide hij* en dergel. als bloot ingelascht, te kenmerken; men verwaarlooze slechts in zulke zinnen de omzetting, en dadelijk zal het nevensgaande de woorden van den auteur zelven en geene door hem aangehaalde rede schijnen te behelzen.

§. 2. *Omzetting om syntaktische redenen.*

Aan eene syntaktische reden schrijven wij de omzetting toe, wanneer zij dienen moet om het verband aan te duiden, waarin zich een zin tot eenen nevensgaanden zin geplaatst ziet.

Het is eene bekende zaak, dat in het Fransch even als ook in onze taal de hypothetische of veronderstellende zin, zoo bij denzelven de conjunctie ontbreekt, zijne betrekking tot den hoofdzin door de vragende woordorde, dat is, door inversie van onderwerp en gezegde te kennen

---

(1) *Nederl. Spraakl. Syntax.* bl. 199.

(2) MÄTZNER, II. 272.

geeft. Bij voorbeeld: *Voulons-nous être heureux, évitons les extrêmes!* Desgelijks in het Fransch de concessieve zin, die niets anders is dan eene soort van hypothetischen zin: *Moi, fussé-je vaincu, j'aimerai ta victoire!* (V. HUGO), en de optatieve zin: *Puissé-je à la race future Montrer comme on punit l'hôte ingrat et parjure* (MILLEVOYE). Bij zulk eenen optatieven zin blijft veelal de hoofdzin onuitgedrukt, die de gedachte *dan is mijn wensch vervuld* of iets dergelijks tot inhoud heeft (1). Vult men dezen hoofdzin in, dan bespeurt men dadelijk, dat zulk een wenschende zin, eigenlijk niets dan een hypothetische zin is. — Uit den regel nu, die bij het ontbreken der voorwaardelijke conjunctie in den hypothetischen zin de vragende woordorde vordert, verklaren wij het gebruik, hetwelk achter *à peine* veroorlooft dezelfde woordorde te bezigen: *à peine la saison d'aimer est-elle passée, que les oiseaux se dépouillent de leurs couleurs* (AIMÉ-MARTIN). Wat toch is deze zin, die met *à peine* aanheft, anders dan een hypothetische zin, daar hij de waarde heeft van: *dadelijk indien* of *zoodra het saizoen der liefde voorbij is*. Om dezelfde reden vindt men achter *en vain* en *vainement* het subjekt, door het persoonlijke voornaamwoord vertegenwoordigd, achter het verbaal bestanddeel des praedikaats: *En vain chercheriez-vous l'Éternel jusqu'aux extrémités du monde. Vainement l'historien rappela-t-il les souvenirs du passé* (CAPEFIGUE). Wat toch, vragen wij hier op nieuw, geven deze zinnen anders te kennen, dan: *Al zocht gij den Oneindige tot aan de uiteinden der aarde, het ware te vergeefsch;* en: *Ofschoon de ge-*

(1) *Nederl. Synt.* bl. 183.

schiedschrijver de gedachtenis van het verledene in het geheugen terugriep, het ware te vergeefsch. Men ziet het, dus verklaard, zijn het concessieve zinnen. Ook achter *peut-être* beschouw ik den zin als hypothetisch, hetwelk de reden, waarom ook achter dit bijwoord het subjekt zijn praedikaat kan volgen, genoegzaam verklaart. Bij voorbeeld: *Peut-être ne s'étonnera-t-on plus qu'un peuple ignorant et superstitieux y attache des idées surnaturelles*, dat is: *het kan geeschieden, dat men zich niet meer verwonderen zal*, of: *gesteld dat*, of *zoo men zich niet meer verwondert, laat zich dit gemakkelijk begrijpen.*

Maar ook de betrekking, waarin de nazin tot den hypothetischen voorzin staat, tracht ook het Fransch, even als de Duitsche taal, vaak door omzetting van het subjekt te kennen te geven. Bij voorbeeld: *Quand des actions font une prime, on n'est pas embarrassé de les vendre, et à plus forte raison est-il facile de les placer au pair* (VÉRON). Waartoe dient hier de omzetting (*est-il*), zoo niet om aan te duiden dat ook deze zin *il est facile* enz. in de betrekking van den nazin staat tot den zin: *indien de acties eene premie maken?* In het Oudfransch was deze omzetting in den nazin zeer gewoon: *Et quant ce vient le temps d'environ la saint Remy, se espandent de lui sept branches en rivieres* (JOINVILLE); vooral wanneer deze nazin door eene conjunctie als *si* (ons *zoo*) of *lors* (*dan*) werd ingeleid: *Si la vie en est deliteuse, si en est la mort pesme* (*Comment. sur le sautier*), dat is: *indien het leven er genoegelijk om is, zoo is de dood er te erger om. S'il a fievre, ou la touz seche, lors dient-il qu'il est tisiques* (*la bible Guiot*), dat is: *indien hij de koorts of eene drooge hoest*

heeft, dan zeggen zij, dat hij teringachtig is (1).

Deze voorbeelden heb ik om geene andere reden aangehaald, dan omdat wij in hen de volkomene verklaring vinden van het verschijnsel, dat achter *aussi* de inversie nog heden ten dage in gebruik is, bij voorbeeld: *Comme il est inconstant dans ses projets, aussi voit-on qu'il réussit rarement* (*Acad.*). Hier is de hoofdzin redengevend, en de nazin houdt eene uitspraak in, uit het feit, in dien redengevenden zin vervat, afgeleid; maar het voegwoord beteekent eigenlijk *gelijk, als*; en *als*, weten wij uit onze taal, is voor eene voorwaardelijke opvatting vatbaar. Meestal heeft de zin, met welken de met *aussi* aanvangende nazin in betrekking staat, den vorm eens hoofdzins; bij voorbeeld: *L'Évangile ne prêche que la tolérance et la paix. Aussi les chrétiens supportèrent-ils pendant* 764 *ans tous les maux que le fanatisme des Sarrasins leur voulut faire souffrir* (CHATEAUBRIAND). Inderdaad heeft hier de voorzin de waarde eens afhankelijken zins, aldus: *Gelijk het evangelie slechts verdraagzaamheid en vrede predikt, zoo verdroegen de Christenen* enz.

Groot is de verwantschap tusschen den hypothetischen en den concessieven zin. Dus is het geen wonder, dat wij ook na eenen zin van deze laatste soort de inversie na eene der conjuncties *si*, *toujours*, *encore*, *au moins*, *du moins*, waarmede de adversatieve zin aanvangt, zien aangewend. Bij voorbeeld: *Et quoiqu'il mange peu, si faut-il bien qu'il mange* (REGNARD), dat is: *al eet hij weinig, toch moet hij iets eten.* Evenzoo: *quoi que vous en puissiez dire, si est-ce que je ne le crois*

(1) MÄTZNER, II. 275.

pas (*Acad.*). *Si je n'ai pas réussi, toujours ai-je* (of *toujours est-il que j'ai*) *fait mon devoir.* Hier kan men *toujours* door eene der bijwoorden *encore*, *au moins*, of *du moins* vervangen; de constructie blijft niettemin dezelfde. Ook hier heeft echter de concessieve zin veelal den vorm van eenen hoofdzin, bij voorbeeld: *Vous avez beau reculer, si faudra-t-il que vous en passiez par là* (*Acad.*), dat is: *ofschoon gij terugdeinst, toch zult gij* enz. *Les pyramides étaient des tombeaux. Encore les rois qui les ont bâties, n'ont-ils pas eu le pouvoir d'y être inhumés* (CHATEAUBRIAND). Soms is de concessieve zin bij ellipse uitgelaten en in de gedachte in te vullen: *Je ne veux point y aller; aussi bien est-il trop tard* (*Acad.*), dat is: *ik wil er niet heengaan*, *en al wilde ik, toch is het te laat*. *Il n'y a eu qu'un volontaire national de tué, encore l'a-t-il été par ses propres camarades* (V. HUGO): hier is de zin uitgelaten: *al moet men dit erkennen*, waarop dan de adversatieve zin antwoordt: *en dan nog* (*encore*) *is hij* (of *en dan is hij nog*) *door zijne eigene kameraden omgebracht!*

EINDE.

